

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**XVI. ASIRDA OSMANLI HAKİMİYETİNDE
İNEBAHTI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Şahin ŞANAL**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa IŞIK**

Hatay-2022

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**XVI. ASIRDA OSMANLI HAKİMİYETİNDE
İNEBAHTI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Şahin ŞANAL**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa IŞIK**

Hatay-2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile “*XVI. Asırda Osmanlı Hakimiyetinde İnebahtı*” konulu tez çalışmamda yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyân ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyân ederim. (28/06/2022)

İmza

XXXXXX

ÖNSÖZ

XV. asrın ikinci yarısında II. Mehmed tarafından fetih faaliyetlerine başlanan İnebahtı, ancak aynı yüzyılın sonlarında II. Bâyezîd devrinde Osmanlı hakimiyetine alınabilmiştir. 1499 yılı ağustos ayında Osmanlı hakimiyetine geçen İnebahtı, sahip olduğu jeostratejik konumu sebebiyle Osmanlı donanmasının Akdeniz'deki önemli kollarından birini teşkil etmiştir. Osmanlı hakimiyetine geçen İnebahtı önce kaza, ardından Cezayir-i Bahri Sefid Eyaleti'nin kurulmasıyla 1530'lardan sonra eyalete bağlı bir sancak statüsüne yükseltilerek, idari önemi arttırılmıştır.

Bu çalışma; temelde iki ana bölüm üzerinde inşa edilmiştir. Birinci bölümde, İnebahtı'nın Osmanlı idaresinden önceki dönemlerde geçirmiş olduğu siyasi evreler, İnebahtı adının etimolojik yapısı ele alındıktan sonra Osmanlı Devleti'nin bölgeyi fethini müteakkip siyasi tarihi ve şehirde tesis edilen idari yapı hakkındaki açıklamalara yer verilmiştir. Özellikle de Kıbrıs'ın fethinden sonra Osmanlı Devleti'ne karşı oluşturulan Haçlı donanmalarıyla karşı karşıya geldiği yer olması bakımından İnebahtı, Akdeniz'de Müslümanlara karşı oluşturulan son haçlı ittifakının cereyan ettiği önemli bir savaş alanı olmuştur. Osmanlı donanmasının ve yetişmiş kalifiye denizci gücünün neredeyse tamamının kaybedildiği İnebahtı Deniz Muharebesi, Akdeniz'de sarsılmaz zannedilen Osmanlı iktidarının zedelenmesine yol açmıştır. Bu açıdan İnebahtı Deniz Muharebesi'nin Osmanlı Devleti'nin Akdeniz hakimiyetinde yol açtığı önemli sonuçlar irdelenmiştir.

İkinci bölümde ise Osmanlı'da toplum ve sosyal hayat bağlamında İnebahtı ele alınmıştır. Bu bölümde toplumunu, idari ve askeri zümre ile reâyânın oluşturduğu İnebahtı'nın sosyal ve demografik yapısına ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Yine İnebahtı'nın toplum ve sosyal hayatında önemli yeri olan İnebahtı Kalesi; şehirdeki camii, mescid, medrese ve vakıflar ile ilgili bilgiler verilmiştir. Son olarak da şehirdeki âsâyiş ve düzen ile şehirdeki ticari ve diğer gelir kalemlerini oluşturan vergilendirme hakkında değerlendirme yapılmıştır.

Bu çalışmanın başlangıcından hitamına kadar gösterdiği çözüm odaklı danışmanlığı sebebiyle tez danışmanım, muhtemerem hocam Doç. Dr. Mustafa IŞIK'a müteşekkir olduğumu ifade etmek isterim. Kendisinin tecrübelerinden ve yol göstericiliğinden azami ölçüde faydalanmaya gayret gösterdim. Ayrıca gerek lisans ve gerekse de yüksek lisans eğitimim boyunca öğretilerinden faydalandığımı, kıymetli

hocam Doç. Dr. İsa KALAYCI'ya Őkran borcumu ifade etmek isterim. Son olarak anne ve babamın Őahsında ailemin ve yine kıymetlim Begüm Meryem ŐENDAĐ'ın manevi desteklerini belirtmeliyim.

Antakya-2022

Şahin ŞANAL

XVI. ASIRDA OSMANLI HAKİMİYETİNDE İNEBAHTI

Şahin ŞANAL

Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Danışman: Doç. Dr. Mustafa IŞIK

ÖZET

İnebahtı, sahip olduğu konum ve müstahkem kalesi sebebiyle Osmanlı sultanlarının ilgi odağı olan şehirlerin başında gelmiştir. Öncelikle Sultan II. Mehmed'in XV. asrın son çeyreğinde Osmanlı hakimiyetine almak istediği İnebahtı'nın fethi, ancak aynı yüzyılın sonunda, 1499 yılında Bâyezîd II döneminde gerçekleştirilebilmiştir.

Fetih sonrası İnebahtı'da Osmanlı idaresi tesis edildikten sonra Tırhala Sancağı'na bağlı bir kaza olarak idare edilen İnebahtı, ardından Cezayir-i Bahri Sefid Eyaleti'ne bağlı sancak şeklinde idare edilmiştir. Fethin ilk dönemlerinde sadece gayrimüslimlerin yaşadığı şehirde, zaman içinde Müslüman nüfusun iskanı ve şehirde meydana gelen sosyal ve ekonomik hareketlilik, İnebahtı'nın klasik bir imparatorluk şehri hüviyeti kazanmasında etkili olmuştur.

İnebahtı, XVI. asrın son çeyreğinde meydana gelen ve Osmanlı donanmasının Akdeniz'deki iktidarına önemli bir darbe vuran İnebahtı Deniz Muharebesi'nin yaşandığı olaya sahne olmuştur. Kıbrıs'ın fethinden sonra Venedik donanması başta olmak üzere Osmanlılara karşı oluşan kutsal ittifak donanmalarıyla Donanma-yı Hümayun'un karşılaştığı İnebahtı Körfezi'nde meydana gelen muharebede Osmanlı Devleti, dönemin şartlarına göre sahip olduğu güçlü donanmasını ve denizci gücünün neredeyse tamamını kaybederek ağır bir yenilgi almıştır. Muharebeden sonra yaklaşık 4-5 aylık kısa bir sürede eskisinden daha verimli gemiler inşa etmeyi ve güçlü bir şekilde denizlere açılmayı başaran Osmanlı Devleti'nin kaybettiği tecrübeli denizcilerini yetiştirmesi uzun seneler almıştır. Bu açıdan Müslüman bir orduya karşı gerçekleştirilen son Haçlı Seferi olarak da nitelendirilen İnebahtı Deniz Muharebesi, Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de sarsılmaz zannedilen donanma gücünün kırılmasına yol açmış ve bir dönüm noktası niteliği kazanmıştır.

Osmanlı Devleti, XVI. asırda İnebahtı'yı idari, sosyal ve ekonomik açıdan canlandıracak faaliyetler gerçekleştirerek, stratejik açıdan önemli bir mevkide olan kaleyi özellikle de askeri üs olarak kullanmıştır. İdarecileri ise umumiyetle denizcilik faaliyetleriyle bilinen sancak beyleri arasından seçilen İnebahtı, Batı Akdeniz'e yapılacak seferler için veya Akdeniz'in genelinde Osmanlı hakimiyetinin önemli bir destek alanı olarak faaliyet göstermiştir.

ANAHTAR KELİMELEER

İnebahtı, Nafpaktos, Korint Körfezi, Akdeniz, İnebahtı Deniz Muharebesi

LEPANTO UNDER OTTOMAN RULE IN THE XVI CENTURY

Şahin ŞANAL

History Department, Master's Thesis, 2022.

Supervisor: Assoc. Prof. Mustafa IŞIK

ABSTRACT

Lepanto was one of the cities that were the center of attention of the Ottoman sultans due to its location and fortified castle. Especially, the conquest of Lepanto, which Sultan Mehmed II wanted to take under the Ottoman rule in the last quarter of the XV century, could only be achieved at the end of the same century, in 1499 during the reign of Bâyezîd II.

After the conquest of Lepanto, the Ottoman administration established and it began to be administered as a district affiliated to Tırhala Sanjak. Afterwards Lepanto administered as a sanjak of the Province of Algeria. In the early stages of the conquest of the city, there were only non-Muslim people. After a while, the settlement of the Muslim population changed the social and economic mobility that occurred in the city and was effective in Inebahti gaining a classical imperial city identity.

The city of Lepanto witnessed the Battle of Lepanto, which took place in the last quarter of the XVI century and dealt a significant blow to the power of the Ottoman navy in the Mediterranean. After the conquest of Cyprus, the Holy League navy, including the Venetian navy, encountered with the Ottoman Empire navy in the Gulf of Lepanto in 1571. Ottoman Empire was defeated in the war and lost almost all of its powerful navy and sailor power. After the war, the Ottoman Empire managed to build more powerful ships than before in a short period of approximately 4-5 months. However, it took many years for the Ottoman Empire to train the experienced sailors it lost. The Battle of Lepanto, also described as the last crusade against a Muslim army, led to the breaking of the naval power of the Ottoman Empire in the Mediterranean Sea, which was thought to be unshakable, and became a turning point in the history.

In the XVI century, the Ottoman Empire carried out activities that would mobilize Lepanto in terms of administrative, social and economic aspects and used the castle, which is in a strategically important location, as a military base. Its administrators were

chosen from among the sanjak lords, who were generally known for their maritime activities. Lepanto operated both for the expeditions to be made and as a place that provided an important support to the Ottoman power in the Mediterranean.

KEY WORDS

Lepanto, Nafpaktos, Gulf of Corinth, Mediterranean, Battle of Lepanto

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
EKLER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Problemi	1
2. Araştırmanın Amaç ve Önemi.....	1
3. Araştırmanın Yöntemi.....	2
4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	2
5. Konu ile İlgili Bazı Araştırmalar.....	2
6. Araştırmanın Kaynakları	4

BİRİNCİ BÖLÜM

İNEBAHTI'DA OSMANLI HAKİMİYETİ: SİYÂSÎ VE İDÂRÎ YAPI

1.1. Osmanlı Öncesi İnebahtı'nın Kısa Tarihçesi	7
1.2. İnebahtı'nın Osmanlı Hakimiyetine Girişi.....	8
1.3. İnebahtı'da Osmanlı İdaresinin Tesisi	14
1.3.1. Kaza Devri	14
1.3.2. Sancak Devri.....	16
1.4. İnebahtı Deniz Muharebesi	18
1.4.1. Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki Hakimiyet Mücadelesi.....	18
1.4.2. İnebahtı Deniz Muharebesi'ni Hazırlayan Olaylar	19
1.4.3. İnebahtı Deniz Muharebesi	22
1.4.4. Osmanlı Donanmasını Yeniden Yapılandırma Çalışmaları.....	29
1.4.5. Muharebenin Osmanlı Akdenizi Açısından Sonuçları	34

İKİNCİ BÖLÜM

İNEBAHTI'DA TOPLUM VE SOSYAL HAYAT

2.1. Genel Hatlarıyla Osmanlı Toplumu	36
2.1.1. Askerî Zümre	36

2.1.2. Reâyâ	39
2.1.3. İnebahtı’da Askeri ve İdari Zümre.....	40
2.2. İnebahtı’da Sosyal ve Demografik Yapı.....	42
2.2.1. İnebahtı Kalesi.....	46
2.2.2. Camii, Medrese ve Vakıflar.....	49
2.3. İnebahtı’da Âsâyiş ve Düzen	51
2.4. İnebahtı’da Vergilendirme	56
SONUÇ.....	58
KAYNAKÇA	62
EKLER.....	69
DİZİN	76
ÖZGEÇMİŞ.....	80

KISALTMALAR LİSTESİ

A.DVNS.MHM.	: Bâb-1 Âsafî Divân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi Defterleri
bkz.	: Bakınız
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Def. No.	: Defter Numarası
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
hkm.	: Hüküm
İA.	: İslâm Ansiklopedisi
İE. MHF.	: İbnülemin, Muhalefat
nr.	: Numara
OSAV.	: Osmanlı Araştırmaları Vakfı
s.	: Sayfa
TD.	: Tahrir Defteri
TDVİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTD.	: Tapu Tahrir Defteri
TTKB.	: Türk Tarih Kurumu Basımevi
vd.	: Ve diğerleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. İnebahtı Deniz Muharebesi'nden sağ olarak kurtulan ve tamamı kadırgalarda görevli Osmanlı reisleri ve müretebatı.....	28
Tablo 2. 1567-1574 tarihleri arasında İnebahtı Sancağı'nda idareci olarak bulunan sancak beyleri, görev tarihleri ve gelirleri.....	41
Tablo 3. 1520 yılında İnebahtı Kazası'na bağlı mahalle ve köyler.....	42
Tablo 4. İnebahtı Sancağı merkezinde bulunan mescit ve tekkeler	50

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. XVI. asrın ilk yarısında İnebahtı'nın demografik dağılımı	43
Grafik 2. 1530 yılında İnebahtı'da bulunan 17 mahallenin demografik açıdan dağılım oranı	44

EKLER LİSTESİ

- Ek 1.** Kâtib Çelebi'nin eserinde yer alan İnebahtı Limanı tasvirli bir minyatür 69
- Ek 2.** 1520 (h. 927) tarihli İnebahtı Sancağı Kanunnâmesi..... 70
- Ek 3.** 1520 yılında İnebahtı'nın Aya Nikola Mahallesi'nin demografik yapısını gösteren tapu tahrir kaydı 71
- Ek 4.** 3 Numaralı Mühimme Defteri'nde İnebahtı'daki âsâyiş ve düzene dair malumat içeren 599. hkm. 72
- Ek 5.** Bâyezîd II döneminde İnebahtı'da inşa edilen caminin yerine XVIII. asırda tekrar yapılan caminin ön cephesini gösteren çizim..... 73
- Ek 6.** Kıbrıs Adası'nın fethinde Donanma-yı Hümâyûn kaptan-ı deryası olan Müzezzinzade Ali Paşa'yı tasvir eden batı kaynaklı bir figür..... 74
- Ek 7.** İnebahtı Deniz Muharebesi'nde Hristiyanların Türkler üzerindeki zaferinin alegorik bir temsili..... 74
- Ek 8.** Gustave Dore'nin 1571 İnebahtı Deniz Muharebesi'ni temsil eden gravürü... 75

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi

XV. asır sonlarında, 1499 yılında Osmanlı hakimiyeti altına giren İnebahtı, körfezde muhkem bir kaleye sahip stratejik bir askeri üs olarak idari teşkilatı içinde yapılandırıldı. II. Bâyezîd döneminde Osmanlı toprağı haline gelen İnebahtı, fetihten sonra yaklaşık olarak 30 yıl boyunca Müslüman reayanın bulunmadığı, umumiyetle askeri garnizon özelliğı ağır basan bir üs idi. İnebahtı, fetihten sonra Tırhala Sancağı'na bağılı bir kaza iken 1528 yılından itibaren sancak haline getirilerek, statüsü yükseltilmiştir. XVI. asır ortalarına gelindiğinde İnebahtı'nın demografisinde değışmeler olup hem Müslüman hem de gayrimüslim nüfusun bir arada yaşadığı, imparatorluğun demografik yapısına uygun kozmopolit bir yer haline gelmiştir. Buna bağılı olarak zamanla şehrin idari, iktisadi ve ictimai yapısı değışmeye başlamıştır.

İnebahtı, XVI. asrın ikinci yarısında gerek Osmanlılar açısından ve gerekse de Akdeniz tarihi açısından önemli deniz savaşlarından birine sahne olmuştur. Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethi üzerine Batı'da Osmanlılara karşı kurulan ve son haçlı seferi olarak da değılendirilen müttefik donanmasıyla Osmanlı donanmasının karşı karşıya geldiğı İnebahtı'da Osmanlı donanması ağır bir mağlubiyet yaşamış, sarsılmaz zannedilen Osmanlı donanmasının denizlerdeki etkinlik alanı kırılmıştır. Donanmasının neredeyse tamamını kaybeden Osmanlı Devleti, yeniden donanma inşa ederek, Akdeniz'de sarsılan otoritesini tesis etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda İnebahtı gerek Osmanlı hakimiyetine geçisi ve gerekse de sonraki aşamalarda sahne olduğı deniz muharebelerinde önemli bir garnizon ve lojistik alanı olarak kullanılmış, batıya yapılacak seferlerde üs görevi görmüştür.

2. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Bu çalışmada, XV. asır sonunda Osmanlı hakimiyetine giren İnebahtı'nın fethinden itibaren XV. asır sonlarına kadar geçirmiş olduğı evreler ele alınmaya çalışılmıştır. İnebahtı'nın fethiyle beraber buradaki yönetim şekli, vergi toplama usulleri, bölgenin Osmanlı askeri seferlerindeki fonksiyonu irdelenmiştir. Yine Osmanlı hakimiyetine giren İnebahtı'da fetih sonrası sosyal yapısındaki değışimini ele

almak açısından önem taşıyan bu eser, bölgeyle alakalı doğrudan müstakil bir çalışmanın olmaması amacıyla tezahür etmiştir. Bu açıdan İnebahtı'nın fethinden sonra Batı Akdeniz'deki Osmanlı idaresinin detayları hakkında ip uçları barındırması sebebiyle önem taşımaktadır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın anlaşılması için öncelikle Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)'nde yapılan belge taramaları sonucunda elde edilen vesikalar ile konuyla doğrudan veya dolaylı bir şekilde bağlantılı olan telif ve tetkik eserler temin edilmiştir. Osmanlıca vesikalar günümüz Türkçesine çevrildikten sonra tarih bilimine has üsuller ile tasnif edilmiştir. Ardından ilgili literatürde kaleme alınmış telif ve tetkik eserler okunup fişlendikten sonra karşılaştırmalı veri analiz tekniğiyle metne dönüştürülmüştür. Osmanlıca vesikalardaki hicri tarihlerin miladiye çevrilmesinde Türk Tarih Kurumu'nun *Tarih Çevirme Klavuzu* kullanılmıştır. Yapılan tüm aşamalar tamamlandıktan sonra çalışma, giriş, bölümler, sonuç, kaynakça, ekler ve diğer kısaltma listeleri de eklenerek sonlandırılmıştır.

4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Yüksek lisans çalışması olarak ele alınan bu çalışmanın kapsamı ve sınırlılıkları; giriş, bölümler ve sonuç kısmından oluşmakla beraber, konusu; XV. asır sonunda Osmanlı hakimiyetine giren İnebahtı'nın XVI. asırdaki kaza ve sancak dönemi ele alınmıştır.

5. Konu ile İlgili Bazı Araştırmalar

XVI. asır sonunda Osmanlı Hakimiyeti'ne geçen İnebahtı'nın halihazırda, idari, iktisadi ve ictimai yapısıyla doğrudan alakalı derli toplu müstakil bir çalışmaya tesadüf etmek mümkün değildir. İnebahtı coğrafyası, çağdaş Osmanlı tarihi müellifleri tarafından umumiyetle İnebahtı Deniz Muharebesi'nin ele alındığı yer olarak değerlendirilmiştir. Elbette Osmanlı idari sistemi altındayken söz konusu bölgenin muhtelif konularına atıf yapan akademik kaynaklardan söz edilebilir. Bunlar sırasıyla;

M. Cavid Baysun'un *İslam Ansiklopedisi* (MEB)'ndeki "Lepanto" ile Machiel Kiel'in kaleme aldığı ve *TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*'de yayımlanan "İnebahtı" maddeleri konuyla ilgili temel başvuru kaynakları arasında zikredilmesi gerekir. Maddeler, İnebahtı'nın Osmanlı öncesi ve Osmanlı hakimiyeti

altında olduğu dönemleri kısa da olsa açıklayan, bölgeyle ilgili araştırmalarda görülmesi elzem çalışmaların başında gelmektedir. Bu açıdan ilgili makalelerden azami ölçüde faydalanılmıştır.

Semavi Eyice tarafından kaleme alınan ve *TDVİA*'da yayınlanan “Fethiye Camii” başlıklı madde, Osmanlı Devleti'nin İnebahtı'yı fethettikten sonra burada inşaa ettiği mimari yapılar hakkında ip uçları vermektedir. Madde, Sultan II. Bâyezîd'in vakfı olarak İnebahtı'da inşa edilen ilk İslami eser özelliği taşıyan Fethiye Camii'nin mimari özellikleri, yapılışı ve bölgedeki sosyal hayata dair diğer bazı yapılar hakkında da malumat vermektedir.

İdris Bostan tarafından kaleme alınan *Adriyatik'te Korsanlık Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1575-1620* başlıklı eser; genel olarak XVI. asrın son çeyreği ile XVII. Asrın ilk çeyreğinde Akdeniz'de yaşanan iktidar mücadelesini ele alarak, Osmanlı korsanlarının Adriyatik'teki faaliyetlerini ve İnebahtı Deniz Muharebesi'nde Osmanlı donanmasının müttefikler donanması ile yaşadığı sıcak teması ele almaktadır. Bostan; İnebahtı Deniz Muharebesi'ni Osmanlı korsanlığının dönüm noktası olarak değerlendirmiştir. Bostan'ın eserinin birinci bölümü, çalışmamızın özellikle de ikinci bölümüne perspektif kazandıracak önemli bilgiler içermektedir.

İtalyan tarihçi Alessandro Barbero tarafından kaleme alınıp, Erdal Turan tarafından Türkçeye kazandırılmış olan *İnebahtı -Üç İmparatorluğun Savaşı-* adlı eseri İnebahtı Deniz Muharebesi'nin ele alan müstakil çalışmalar zikretmek mümkündür. 32 bölümden oluşan eser; İnebahtı Deniz Muharebesi'ni hazırlayan Kıbrıs Seferi'nden başlayarak Osmanlı Devleti'nin yaptığı hazırlıkları, rakip donanmaların faaliyetlerini ve muharebenin cereyan ettiği aşamaları ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Çalışma, Müslüman ve Hristiyan savaşı olarak da anılan İnebahtı Deniz Muharebesi'ni İtalyan bir tarihçinin bakış açısıyla yapılmış değerlendirmeyi görme imkanı sunması bakımından önem taşımaktadır.

Hüseyin Serdar Tabakoğlu tarafından hazırlanan *Akdeniz'de Osmanlı-İspanya Rekabeti, 1560-1574: Teşkilat, Denizgücü ve Savaş* başlıklı doktora tezi XVI. asırda Akdeniz'de Osmanlılar ile İspanyollar arasında yaşanan ilişkiler, savaşlar ve denizlerdeki hakimiyet mücadelesini ele alan müstakil çalışmaların başında gelmektedir. Tezin, V. Bölümü İnebahtı Deniz Muharebesi'ne ayrılarak, bu bölümde muharebenin evveliyatı, Osmanlılara karşı oluşan kutsal ittifak, taraflar arasındaki

kuvvet dengesi ile savaş düzenleri hakkında ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir. Muharebenin nihayete kavuşmasıyla meydana gelen bilançolar ile Osmanlıların muharebe sırasında kaybettikleri donanmayı yeniden inşaa süreçleri ve çabalarına dair de tafsilatlı malumat içermektedir¹.

6. Araştırmanın Kaynakları

Arşiv Kaynakları

Mühimme Defterleri

Osmanlı Devleti'nin idare merkezi olan Dîvân-ı Hümâyûn toplantılarında verilen kararlara dair hususlar, padişahın onayına sunulduktan sonra düzenlenen ferman suretlerinden oluşan evrakın kaydedildiği defterlere mühimme defterleri denir. Bu defterlerin belirtilen usullere göre tutulması XVII. asır sonrasına rastlamakla beraber daha önceki dönemlerde tutulan defterler “mîrî ahkâm defterleri” veya “ahkâm-ı mîrî” adlarıyla isimlendirilmiştir. Söz konusu defterlerde; Osmanlı sınırları içinde yer alan tüm idari birimlere ait yazışmalar, merkez veya taşra teşkilatına ait meseleler, diğer ülkeler ile münasebetlerin işleyişine dair kararlar, iktisadi, ictima, askeri ve benzeri birçok konuya dair malumat bulmak mümkündür². Bu bağlamda BOA. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), *A.DVNS.MHM. (Bâb-ı Âsafî Divân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi Defterleri)* fon adıyla 989 Numaralı Divan-ı Hümâyûn Defterleri Kataloğu'ndaki 3, 5, 10, 12, 14, 16, 21, 26 ve 29 numaralı defterler ele aldığımız konunun dönemiyle ilgili önemli ip ucu verecek malumatı içermektedir³.

Tapu Tahrir Defterleri

Osmanlı Devleti'nin mâlî teşkilatında önemli bir yere sahip olan tahrir defterleri, Osmanlı hakimiyetindeki şehirlerde yapılan nüfus sayımlarına dair içerikleri ihtiva etmektedir. Özellikle de XV. ve XVI. asır Osmanlı toprak sistemi dahilinde uygulanan timar sistemli topraklarda vergi vermekle mükellef olan reayaya ait bilgilerin ve yaşadıkları bölge ile alakalı malûmâtın tespit edilmesi bakımından önem

¹ Söz konusu doktora tezi, “Akdeniz’de Savaş Osmanlı İspanya Savaşı” başlığıyla 2020 yılında Kronik Kitap bünyesinde neşredilmiştir. Bu çalışmada kitap nüshasından faydalanılmıştır.

² Mübahat S. Küttükoğlu, “Mühimme Defteri”, *TDVİA*, C. 31, Ankara 2020, s. 470.

³ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 2010, s. 9.

taşımaktadır⁴. Bu bağlamda XVI. asır İnebahtı ve havalisi hakkında detaylar içeren 36, 105, 367 ve 445 numaralı tahrir defterleri bu çalışmanın dönemi açısından kıymetli veriler içermekte ve Osmanlı dönemi İnebahtı tarihinin temel kaynağını teşkil etmektedir.

Kronik Eserler

Kâtib Çelebi'nin *Tuhfetü'l-Kibar fî Esfâri'l-Bihâr* adlı eseri ele alınan konuya dair önemli bilgiler sunan kaynaklar arasında zikrebilebilir. XVII. asırda yaşamış olan Kâtib Çelebi; döneminin kültür ve fikrini yansıtmaya çalıştığı eserinde, denizcilik alanında coğrafya ve astronominin önemine dikkat çekmenin yanında devlet büyüklerinin bu ilimleri yakından bilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Özellikle de İnebahtı Deniz Muharebesi'nin harp sahası, muharebe sırasında yaşanan stratejik hatalar ve sonuçlara dair düşüncelere yer vererek, hadisenin tekrarlanmaması için öneriler sunmuştur. Bu çalışmada İdris Bostan tarafından yayınlanmış metinden faydalanılmıştır.

Bu çalışmanın temel kaynakları arasında zikredilmesi gereken bir diğer önemli kaynak Sinoplu Safâyî'nin kaleme aldığı *Fetihnâme-i Aynabahtı ve Moton* (Revan 1271) adlı eserdir. II. Bâyezîd devrinin önde gelen şairlerinden olan Safâyî'nin mesnevî tarzında kaleme aldığı eserinden de anlaşılacağı üzere şair; İnebahtı ve Moton muharebelerine bizzat katılmış ve muharebelerde cereyan eden hadiselerle dair müşâhedelerini aktarmıştır. Bu bakımdan erken dönem Osmanlı tarihinde meydana gelen ve hakkında fazla kaynağı bulunmayan İnebahtı'nın fethi hakkında birinci elden kaynak oluşturması sebebiyle incelenmesi elzem eserler arasında yer almaktadır.

Ahmet Akgündüz tarafından yayına hazırlanan *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri* adlı eserin 4. ve 5. kitabında (Kanuni Devri Kanunnameleri) yer alan 29 adet merkezi ve umumi kanunnameler arasında yayınlanmış olan İnebahtı Kanunnamesi ve yine aynı müellifin *Osmanlı Devleti'nde Belediye Teşkilâtı ve Belediye Kanunları* adlı çalışmasında yer alan İnebahtı ile ilgili kısımlar bu çalışma için kaynaklık etmiştir. Söz konusu çalışmalar, İnebahtı'nın fethinden sonra Osmanlı

⁴ Mehmet Öz, "Tahrir", *TDVİA*, C. 39, İstanbul 2010, s. 425-427; Ayrıca Osmanlı topraklarında yapılan tahrir ve nüfus sayımlarının muhtevası hakkında bk. Ömer Lûtfî Barkan, "Türkiyede İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri I", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, S. 2 (1940-41), s. 20- 59; ss. 20-59.

idaresinin tesisi ve işleyişı hakkında veriler barındırmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNEBAHTI'DA OSMANLI HAKİMİYETİ: SİYÂSÎ VE İDÂRÎ YAPI

*“Raviyân-ı ahhâr ve nakilân-ı âsâr ve muhaddisân-ı
ruzîgâr o güne rivâyet ederler ki...”*

1.1. Osmanlı Öncesi İnebahtı'nın Kısa Tarihçesi

Yunanistan'da Mora yarımadasının kuzeyinde, Yunan anakarasının güneyi ve Korint Körfezi'nin İyon Denizi'ne açılan girişinde bulunan İnebahtı, körfezin en dar olan kısmına teşmil edilmiş topraklara sahiptir.⁵ Bu jeostratejik mevki İnebahtı'yı bugünün aksine Orta Çağ ve erken modern çağlarda Akdeniz'de hüküm sürmek isteyen muhtelif kuvvetlerin gözdesi yapmıştır. Milattan önce VII. asırda tersane hüviyetiyle ön plana çıkan İnebahtı, hem Akdeniz'in hâkim rüzgarlarına⁶ karşı korunaklı bir yer olması ve Akdeniz'de seyrüsefer yapacak gemilerin inşa edileceği müstahkem bir alan olması açısından tercih edilen bir lokasyon olmuştur.⁷ Bu sebeple olmalı ki şehir, Yunanca tersane manasına gelen (Ναύπακτος) Nafpaktos kelimesiyle adlandırılmıştır.⁸ İnebahtı'nın Osmanlılar tarafından ele geçirilişi esnasında orada bulunan Piri Reis, İnebahtı şehrini sahil şeridi düz, sırtı bayır, limanında ve önünde muhtelif ölçülerde gemilerin sığınabileceği, büyük bir kale olarak tasvir eder.⁹ Ayrıca mezkûr eserde yukarda değindiğimiz rüzgâr faktörünün etkisinden ari olan İnebahtı Limanı'nın “rüzgarlara kapalı” olduğunu Piri Reis ifade etmiştir.¹⁰

İnebahtı tarihte Akdeniz'de önemli bir güç olan her devletin hakimiyeti altına girmiştir. Evvela Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine giren kent bu dönemde Roma

⁵ Machiel Kiel, “İnebahtı”, *TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, C. 22, İstanbul 2000, s. 285.

⁶ Tafsîlâtı malumât için bk. Emrah Safa Gürkan, *Sultanın Korsanları Osmanlı Akdenizi'nde Gazâ, Yağma ve Esaret 1500-1700*, Kronik Yayınları, İstanbul 2020, s. 253-294.

⁷ Kiel, “İnebahtı”, s. 285.

⁸ Şehre Osmanlı metinlerinde İnebahtı (اينة بخنى) denilmektedir.

⁹ Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, (Haz.: Yavuz Senemoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser, C. 19, Ankara 1973, s. 281.

¹⁰ Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, s. 282.

Mare Nostrum.¹¹unun önemli bir limanı idi. Daha sonra Bizans hakimiyeti döneminde burası Doğu Roma (İstanbul) ve Sicilya arasında mühim bir liman olmaya devam etmiştir. Hristiyan dünyasının doğu kolunun devlet hakimiyetinde palazlanması ile kent 431 yılında bir Ortodoks piskoposluk merkezi haline gelmiştir. Bizans hakimiyetinde refah ve ehemmiyet kesbiyetini artıran şehir 900 yılında Nikopolis *themasının* başşehri konumuna gelmiştir.¹² Dördüncü haçlı seferinin (1189-1192) rotayı İstanbul'a çevirmesiyle İstanbul düşmüş ve malum olduğu üzere Bizans İznik'e çekilmiştir. Bu dönemde İnebahtı şehri Epirus Despotluğu'nun himayesi altına girmiştir. Bu dönemde Bizans'ın kaderi adeta kentin kaderine eklemlenmiştir.

İnebahtı şehrine Türk idaresindeki siyasi organizasyonların ilgisi Aydınöğlu Umur Bey döneminde başlamıştır.¹³ Bu dönemde şehir bir süreliğine Umur Bey idaresi altına girmiştir. Türk tarihinde ilk karadan gemi yürütme iddiası Umur Bey'in Atina körfezini aşarak İnebahtı Körfezi'ne gemi indirmesi iddiasıdır. Piri Reis bu durumdan "*ihitiyar Hristiyanlardan işittim*" diyerek bahseder.¹⁴ Bu dönemden sonra şehir XV. asrın yükselen ticari gücü Venedik Cumhuriyeti idaresinde kalmıştır. Bu dönemde şehir Venedik lagünlerinin buğday ihtiyacını Küçük Asya ve Suriye topraklarından getirmesi hasebiyle bir transfer limanı olarak kullanılmış, şehrin surları tahkim edilmiştir.¹⁵

1.2. İnebahtı'nın Osmanlı Hakimiyetine Girişi

Sultan II. Mehmed devrinde Osmanlı İmparatorluğu'nun deniz gücünün yükselmesi ve Akdeniz'de Venedik Cumhuriyeti ile girilen rekabet, şehri Osmanlıların hedefi durumuna getirmişti. Venedik XIII. ve XIV. asırlarda Doğu Akdeniz'de son derece muhkem bir ticari organizasyon kurmuştu. Bu dönemlerde esasen Osmanlı İmparatorluğu ile barış ve ticari imtiyaz sağlama konusunda en başarılı devlet Venediklilerdi. Doğu ile Batı arasındaki ticaret büyük ölçüde Venedikli tacirlerin tekelindeydi.¹⁶ Ancak sultan II. Mehmed'in yeni donanması Venediklileri gelecek

¹¹ Latince'de "denizimiz" anlamında gelen bu kavram, iç denizi ifade etmek için kullanılan bir terimdir.

¹² Kiel, "İnebahtı", s. 285.

¹³ Feridun Emecen, "Umur Bey", *TDVİA*, C.42, İstanbul 2012, s. 156-159.

¹⁴ Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, s. 282.

¹⁵ Kiel, "İnebahtı", s. 285.

¹⁶ Yalnızca bu dönem için değil daha önceki dönemlerde de İtalyan devletleri kadar Doğu mallarını çeşit ve miktar bakımından kullanan başka bir Avrupa ülkesi yoktu. Tafsilat için bk. W. Heyd, *Yakındoğu Ticaret Tarihi*, (Çev. Enver Ziya Karal), TTKB (Türk Tarih Kurumu Basımevi), Ankara 2000, s. 103 vd.

yıllardaki en büyük rakibi olmaya namzettii. Fakat sultanın Bosna, Sırbistan ve Arnavutluk fütuhâtı bu topraklardan sonraki hamlenin ancak Adriyatik kıyısından deniz gücü ile korunabileceğı fikrini desteklemekteydi. Sadece Adriyatik kıyısı değıl, Osmanlıların adalar denizi dedikleri Ege adaları arasında da Venedik toprakları bulunmakta idi. Osmanlı deniz gücünün bu yükselişı ve Venedik hududundaki bir takım akıncı beylerinin sınır ihlalleri Osmanlı-Venedik arasında gerginliğin büyümesine sebep olmuştur.¹⁷ Bu gerginlik 1463-1479 Osmanlı-Venedik savaşlarının başlamasına sebep olmuştur. II. Mehmed, İnebahtı Kalesi'nin Venediklilere bırakılamayacak derecede önemli olduğunu düşünerek, Hadım Süleyman Paşa komutasında 30-40.000 kişilik bir donanmadan oluşan kuvveti fetih için görevlendirmiştir. Fakat dağılık arazi koşulları sebebiyle topların götürülemediğı, yerine İnebahtı havalisine taşınan bakır ve diğeri edevatla bir yandan top döktürüldüğü ve bir yandan da kalenin kuşatma altına alındığı nakledilmektedir. 1476 yılı mayıs ayında başladığı ifade edilen kuşatma organizasyonu sırasında kaleyi vuran toplar vasıtasıyla gedik açılmış ve hatta Osmanlı ordusu hücumu geçmişse de güçlü direniş karşısında geri püskürtülmüştür. Osmanlı ordusunun başarısız olmasının sebepleri arasında kuşatmayı gerçekleştirecek ateşli silahların yetersizliğı etkili olduğu kadar Hadım Süleyman Paşa'nın İnebahtı Kalesi'ni tazyik altına aldığı sıralarda Venedik donanması başkumandanı Antonio Loredano'nun İnebahtı önlerine gelerek Osmanlı kuvvetlerini yoğun bir bombardımana tutması da etkili olmuştur. Hal böyleyken takviye kuvvet göndermeye imkan bulamayan II. Mehmed, İnebahtı muhasarasının kaldırılmasını emrederek, donanmasını geri çekmek zorunda kalmıştır.¹⁸ Dolayısıyla bu dönemde İnebahtı Osmanlı kuvvetlerinin ısrarlı saldırılarına maruz kaldıysa da şehir 1476'lı yıllardaki kuşatmalarda fethedilememiştir.¹⁹

Şehrin Osmanlı İmparatorluğu tarafından ele geçirilişı Sultan II. Bâyezîd dönemine rast gelmektedir. Bilhassa önceki dönemin fütuhât ve donanmaya verdiği ehemmiyet bu dönemde Osmanlı idaresinin elini güçlendirmiştir. Kemal Reis gibi

¹⁷ Esasen bu bey Mora'da faaliyet gösteren Turahanlu akıncıları beyi Turahanzâde Ömer Bey'dir. İnebahtı şehrinin Osmanlı idaresine girmesinde ve daha sonra şehrin yönetiminde bu aile önemli bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁸ Hadım Süleyman Paşa; İnebahtı muhasarasında döktürdüğü topları ateşlemeden Venedik saldırısına uğradığı için elindeki silah ve mühimmatın önemli bir kısmının tahribatının müsebbibi olarak görülmüş ve gözden düşmüştür (M. Cavid Baysun, "Lepanto", *İA (İslâm Ansiklopedisi)*, Milli Eğitim Basımevi, C. 7, İstanbul 1955, s. 37).

¹⁹ Muhasara tarihleri için 1463 ve 1477 yılları arasında İnebahtı'ya iki ayrı harekât düzenlendiğini savunan müellifler de bulunmaktadır. Bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 2, TTKB, Ankara 2000, s. 111-125.

meşhur bir Türk korsanının Osmanlı hizmetine girmesi donanmanın muktedir bir kaptan tarafından yönetileceği anlamına geliyordu. Her ne kadar Osmanlı donanması kemiyet bakımından Venedik donanması ile mukayese edilebilirse de keyfiyet bakımından bu durum söz konusu değildi. Kemal Reis'in devlet hizmetine alınması, keyfiyet bakımından Osmanlı deniz gücünü Venedik ile yarışır hale getirmekteydi.²⁰ Bu dönemde Osmanlıların Sinop ve İzmit tersanelerinde gemi inşa faaliyetleri sürdürdüğü bilinmektedir. *Barça*²¹, *kalyete/kalite*²², *kadırga*²³ türü gemilerden mürekkebe Osmanlı donanmasına bu dönemde Kemal ve Burak Reislerin yönetimine verilen göke/güğe de eklenmiştir.²⁴ Kâtip Çelebi'nin *Tuhfetü'l Kibar fî Esfâri'l-Bihâr*²⁵ adlı eserinde bulunan bu fantastik gemi tasvirleri her ne kadar doğru olmayıp nakkaşın bir yanlış bir tahayyülü de olsa da²⁶ bu dönemde Osmanlı deniz gücünün arttırılmasına ehemmiyet verildiğini göstermektedir.²⁷

Osmanlı harp divanını Venedik Cumhuriyetine savaş açma konusunda ikna edici birtakım gelişmeler vukuu bulmuştur. Bunlar arasında İtalyan devletlerinin kendi arasında olan çekişmeye Osmanlıları katmak isteyen Milano ve Napoli şehirlerinin tahrikleri,²⁸ II. Mehmed devri Arnavut Beyi İskender'in²⁹ torunu olan Jan Kastriyota'ya Venedik tarafından yardım edilmesi ve Memlûk seferinde Hersekzâde

²⁰ Piri Reis Kitab-ı Bahriyesinde Kemal Reis'in Osmanlı kuvvetlerine katılışını bir şiir ile anlatır.

“Ki bir gün lütf edüp Bâyezid Han

Bize gönderdi emr u ferman

Buyurmuş kim Kemal gelsin kapıma

Deniz hizmetlerin etsin tapuma

O emrin tarihi bu idi ey can

Dokuz yüzde gelüben tuttuk etvan” (Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, s. 33).

²¹ “Eskiden hem taşıt hem savaş gemisi olarak kullanılan, altı düz bir kalyon çeşidi” (<http://lugatim.com/>, Erişim Tarihi: 30.06.2022).

²² “Buharlı gemilerin icadından önce düşmanı kovalama ve takip etme işinde kullanılan 9 ilâ 24 kürekli savaş gemisi” (<http://lugatim.com/>, Erişim Tarihi: 30.06.2022).

²³ Hem yelken hem kürekle giden, hızlı, idâresi kolay, 25 oturaklı eski bir savaş gemisi çeşidi (<http://lugatim.com/>, Erişim Tarihi: 30.06.2022).

²⁴ Halil İnalçık, Türk donanmasında 78 kadırga, 25 kalyata ve 2 göke olduğunu söylemektedir (Halil İnalçık, *Devlet-i ‘Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 133).

²⁵ Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-kibar fî esfâri'l-bihâr*, (Haz. İdris Bostan), Ankara T.C Başbakanlık Deniz Müsteşarlığı Yayını, Ankara 2008.

²⁶ Geminin fantastik tasvirinin, Emrah Safa Gürkan “altı mavna üstü kalyon” diyerek anlatan Kâtip Çelebi'den ve bunun yanlış anlayarak tasvir eden nakkaş'tan kaynaklandığını söylemektedir (Gürkan, *Sultanın Korsanları...*, s.108).

²⁷ Dönemin önemli kaynaklarından olan bizzat sefere katılmış Sinoplu Safâî tarafından mesnevi türünde kaleme alınan Fetihnâme'de müteaddid olarak “göke” isimli gemiden bahsedilmektedir (Safâî, *Fetihnâme-i Aynabahtı ve Moton*, Revan 1271).

“Üç mavna yigirmi ola göke

Her birinin sütunu ire göğe” (Safâî, *Fetihnâme-i Aynabahtı ve...*, s. 19b).

²⁸ İnalçık, *Devlet-i ‘Aliyye Osmanlı...*, s. 133.

²⁹ Halil İnalçık, “İskender Bey”, *TDVİA*, C. 22, İstanbul 2000, s. 561-563.

Ahmet Paşa kuvvetlerinin denizde bir fırtınaya yakalanması hasebiyle bir Venedik müstemlekesi olan Kıbrıs'a sığınma taleplerinin reddedilmesi idi.³⁰ Osmanlı harp divanı tüm bu ahvâl ve şerâit içinde Mora yarımadası ve Yunan anakarasının güneyinde bulunan Venedik topraklarını ele geçirmek için 1499 yılında savaş kararı almıştır.

Sultan II. Bâyezîd, İnebahtı üzerine sefer gerçekleştirmeden evvel yapmış olduğu bazı hazırlıklar bulunmaktaydı. Venedik ile ilişkileri koparma noktasına getiren sultan, bölgeyle ilgili tecrübeleriyle bilinen İskender Paşa'yı Bosna Eyaleti'nin idaresine getirdikten sonra kendisi bizzat sefere çıkmakla beraber Yenice-i Vardar'da Rumeli Eyaleti Beylerbeyi olan Mustafa Paşa'yı İnebahtı Seferi için tayin etti. Ayrıca Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa vasıtasıyla bölgeye yakın idari birimlerden toplattığı yaklaşık 63.000 kişilik, 300 gemiden oluşan donanmayı İnebahtı üzerine sevketti³¹.

Osmanlı yönetimi tarafından, yukarıda bahsi geçen hazırlıkların yanı sıra kara yolu ile buraya Venedik ordusunun yardımının ulaşmaması için Bosna ve Tırhala beylerine Kuzey Venedik arazisine saldırılar tertip etmeleri için emir verilmiştir. Bu emir II. Mehmed devrinde Turahanoğlu Ömer Bey'in Venedik arazilerine saldırması ile başlayan İnebahtı muhasarasının bir tekrarı gibidir.³² Bilindiği üzere Tırhala dahil olmak üzere tüm Teselya'da Turahanlı nâmı ile maruf akıncılar ikâmet ettirilmektedir.³³ Bölge kuvvetlerine verilen bu emrin yanı sıra Osmanlı ordusu Hersekzâde Ahmet Paşa serdarlığında ve denizden Küçük Davut Paşa kumandasında hareket etmiştir.³⁴ Kaptan Küçük Davut Paşa kumandasındaki donanma Gelibolu'nun Kilidü'l-Bahr Kalesi'nde levazımâtını ikmal etmek için birkaç gün beklidikten sonra tekrar hareket etmiştir.³⁵ Osmanlı donanmasında Anadolu ve Rumeli sipahileri, kapıkulu askerleri ile altmış bin asker bulunmakta idi. Donanmayı komuta etmek için

³⁰ Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, s. 213.

³¹ Baysun, "Lepanto", s. 37.

³² Malum olduğu üzere Osmanlılar Klasik dönemde sefere çıkmadan evvel akıncılar ile o bölgeye saldırılar düzenlerlerdi. Dönemin en mühim kroniklerinde bu durum Evrenosoğlu İsa Bey ile Sultan Murad II arasında geçen bir diyalog ile aksettirilir. Âşıkpaşazâde'nin anlatısına göre Sultan Murad bir gün "*Kocaçuk Hisarına sefer idelüm*" demiş ve İsa Bey'i önden göndererek "*var akuncularımı toyurd*" demiştir (Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi* (Haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), İstanbul 2003).

³³ Tafsilatlı malumat için bk. Emine Erdoğan Özünü-Ayşe Kayapınar, *1472 ve 1560 Tarihli Akıncı Defterleri*, TTKB (Türk Tarih Kurumu Basımevi), Ankara 2017.

³⁴ Hadîdî eserinde bu komuta idaresini "*Gemi ehline Ahmed Paşa sâlâr, ki ya'ni Hersekoğlu idi serdar*" diyerek betimlemektedir. Tafsilatlı malumat için bk. Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul 1991, s. 351/165a.

³⁵ Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, s. 214.

Kaptan-ı Derya Küçük Davut Paşa, Kemal, Burak ve Kara Hasan gibi reisler bulunuyordu.

Donanma-yı Hümayun Akdeniz'e yelken açınca Sultan Bâyezid II *via egnatia (sol kol)* üzerinden Mora'ya doğru hareket etti. Asıl hedef İnebahtı'yı karadan muhasara ile teslim olmaya mecbur bırakmaktı. Rumeli beylerbeyi Koca Mustafa Paşa bu muhasaraya memur edilmiş idi. Kara ordusu İnebahtı surları önüne varmasına karşın Donanma-yı Hümayun surların denize bakan kısımlarında görünmüyordu.³⁶ Bu gecikmenin sebebini Osmanlı kronikleri "*muhalif rüzgâr vaki olup*"³⁷ ifadesi ile açıklamaktadırlar. Bu izahâta göre donanma-yı hümayun İnebahtı'ya giderken aniden bir ters rüzgâr ile güneye savrulmuş ve tekrar toparlanması zaman almıştır. Ayrıca körfez girişinde karşılaştıkları Venedik Cumhuriyet Armadası ile bir dizi muharebe cereyan etmiş bu durum da gecikmenin sebepleri arasında zikredilmiştir.³⁸ Zonşiyo/Sapienza adı ile maruf olan bu muharebeler iki donanmanın karşı karşıya gelip savaş nizamı almasından çok ani saldırılar ile alınan neticelerden ibaretti. Venedik Cumhuriyeti İnebahtı şehrini müdafaa etmesi için Kaptan Antonio Grimani'yi vazifelendirmişti. Serenissimalı bu kaptan Osmanlı donanmasının kemiyet bakımından üstünlüğünden çekinmiş ve derhal taarruza kalkışamamıştı. Ancak Korfu Adası'ndan Loredano kumandasında bir deniz gücü gelmesi Kaptan Grimani'yi cesaretlendirmişti. Daha doğrusu Loredano'nun derhal saldırıya geçmesi bir anda sıcak harbi başlatmış görünüyordu. Matrakçı Nasuh, "*Lordan nâm kâfir barçasıyla yelken açup, gelüp Barak Reis barçasına çatup*" diyerek savaşın nizami savaş kaideleri ile vukuu bulmadığını ifade etmektedir.³⁹

Tarihte topların gemilerde yaygın olarak kullanılması bu muharebeler dizisine rastlamaktadır. Ayrıca Loredano isimli Venedikli kaptanın saldırısından kurtulamayacağını anlayan Burak Reis yağ ile yakmaya çalıştığı düşman gemilerinden kaçamayacağını anlaması üzerine kendi gemisini de onlara dayayarak canını tehlikeye atma pahasına düşmanla mücadele etmiştir.⁴⁰ Osmanlı tarihçilerinden Hadîdî bu

³⁶ Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, s. 215.

³⁷ Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bâyezid*, Revan 1272, s. 20b.

³⁸ Matrakçı Nasuh, bu ters rüzgârdan birkaç gün sonra donanmanın İnebahtı'ya ulaşmak üzere tekrar birleştiğini ancak bir tür yol kavgasına tutuşup -ki bu kim körfeze daha erken girecek ve mevzilenecek dolayısıyla üstünlük elde edecek kavgasıdır- bir dizi muharebe cereyan ettiğini ifade etmektedir. Tafsilatlı malumat için bk. Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bâyezid*, s. 21a.

³⁹ Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bâyezid*, s. 21b.

⁴⁰ Matrakçı Nasuh, bu hadiseyi "*Barak Reis gemisinden kâfir gemisine neft atılıp yanar iken, Barak reis gemisi dahi ayrılmayub, kâfir barçasıyla yanup nice kâfir ü müselmân helâk oldu.*" sözleri ile

hadiseyi “göge halk ile yandı bitdi işi, düşüp gark oldu bahra nice kişi” sözleri ile betimlemektedir.⁴¹ Burak Reis’in kendi canını ve emrinde olan gemilerin bir kısmını - *harbi kazanmak için bir takım kişilerin kendilerini feda etme-* gereği yaptığı saldırısı donanmanın büyük bölümünü komuta eden Kemal Reis’in harbi kazanmasını sağladı.⁴² Bu muharebeden sonra vukuu bulan Holomiç, Çamlıca ve İnebahtı Boğazı’ndaki muhtelif muharebelerde de Kemal Reis muvaffak oldu.⁴³ Bu muharebeler esasen Burak ve Kara Hasan Reis’in Osmanlı tarafında Lorenzo ve Armeniyo adlı Venedik Armadası kaptanlarının yaşamlarını kaybettikleri saldırı ile son bulmuştur. Saldırı sonrasında Grimanı Korfu Adası’na çekilmiş İnebahtı yolu Türk Armadasına açılmıştı.⁴⁴ Ancak Rodos ve Fransız gemilerinden mürekkep küçük bir destek kuvveti ile tekrar boğaz girişini kapatmaya çalıştıysa da Donanma-yı Hümayun bu saldırıları savuşturup İnebahtı Limanı’na girmeye muvaffak olmuştur.

Osmanlı kronikleri İnebahtı şehrinin ele geçirilme tarihi olarak Hicri 905 Miladi 1499 yılını vermektedirler. Örneğin Hadîdî şehrin muhasarasını anlattığı eserinin son beyitinde “*Tokuz yüz yıl dahi beş yıl Nebî’nün, Bu fethi tarih oldu hicretinün*” diyerek vermektedir.⁴⁵ Sinoplu Safâî de eserinde “*Çün tokuz yüz biş idi tarihi, Aynabahtı fütuhun anla ahi*” diyerek aynı tarihi vermektedir. Seferin yılında tüm kronikler mutabık olmalarına karşın net bir tarih gün ve ay olarak zikredilmemiştir. Ancak efkâr-ı umumiyenin genel kabulü fethin ağustos ayının sonlarına tahakkuk ettiği yönündedir.⁴⁶

1499 yılı ağustos ayı sonlarında Osmanlı hakimiyetine geçtiği tahmin edilen İnebahtı Kalesi’nin yönetimi teslim şartlarına uyduklarından, silah ve mühimmatını bırakmak şartıyla kaleden çıkmalarına müsaade edilmiştir. Fakat 30 Ağustos 1499

anlatmaktadır (Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bâyezid*, s. 21b).

⁴¹ Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 165b.

⁴² İdris Bostan, “Kemal Reis” *TDVİA*, C.25, Ankara 2002, s. 227; Burak Reis’in ölümü üzerine Kemal Reis’in muvaffakiyetinden bahsederken Gelibolulu Mustafa Âli Kur’an-ı Kerim Şu’arâ’ suresi 119. Ayeti zikr eder. “-*Fe enceynâhu ve men ma’âhu fi’l-fülki’l meşhûn-*” “-*Bunun üzerine onu ve beraberindekileri dolu bir gemi ile kurtardık-*” (Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhu’l-Ahbâr*, Leiden 1992, s. 185a).

⁴³ Bostan, “Kemal Reis”, s. 227; Holomiç, Çamlıca ve İnebahtı muharebelerini ana kaynaklarımızdan Sinoplu Safâî mesnevisinde Vusul-ı Ahmed Paşa hem ceng-i Hulumi ve Ceng-i Çamlıca hem Boğaz bölümlerinde iki farklı gazel ile anlatır. Beyitlerden muharebenin Osmanlı donanması lehine netice verdiği anlaşılmaktadır. Örnek verecek olursak, “*Ulu keştilere kayık saldı Rüesa hep esir ile geldi*” (Safâî, *Fetihnâme-i Aynabahtı ve ...*, s. 50a-57a).

⁴⁴ Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, s. 216.

⁴⁵ Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 166a.

⁴⁶ Safâî, *Fetihnâme-i Aynabahtı ve ...*, s. 59.

tarihinde Osmanlı askeri Cuma namazı kıldığı esnada İnebahtı Kalesi'nin iç kısmında bulunan Venediklilerin baskınına uğramışsa da dışardan gelen takviye Osmanlı askerlerinin yardımı ile baskını bertaraf etmeyi başarmış ve fetih tamamlanabilmiştir⁴⁷.

1.3. İnebahtı'da Osmanlı İdaresinin Tesisi

1.3.1. Kaza Devri

Günümüz idarî yapılanmasında ilçenin karşılığı olan kaza, Osmanlı Devleti'nde hem idarî bir bölgeyi tanımlamakta hem de coğrafi bir tanımlamayı ifade etmekteydi. Osmanlı taşra teşkilatının önemli bir alt idarî birimi olan kazanın Osmanlılara has bir alt idarî birim olması, XVI. ve XVII. asırlardaki gelişmelere ile belirginleşmeye başlamıştır. Kaza aynı zamanda *kadı* olarak atanan ve padişahın hukuki yetkileriyle beraber adaletini sağlayacak olan yöneticiler vasıtasıyla merkez ile taşra teşkilatı arasındaki iletişimin organizasyonunu da sağlamaktaydı. Kaza, bilhassa XVI. asırdan itibaren timar sisteminin uygulandığı yerlerin hukuki işlerinin yürütüldüğü merkez olması sebebiyle önem kazanmış ve aynı zamanda askeri bir birim olma özelliğine kavuşmuştur⁴⁸.

İnebahtı, XVI. asır başlarından itibaren Osmanlı idari teşkilatında kaza statüsüyle yer alan bir idari birimdir. Donanma-yı Hümayun İnebahtı Limanı'nın giriş kapısını toplarla döverken uzakta kalmış Venedik donanmasından artık fayda gelmeyeceğini, direnmenin beyhude olduğunu idrak eden şehrin Serenissimalı idarecisi Zoano Mori kaleyi Rumeli beylerbeyi Koca Mustafa Paşa'ya teslim etti.⁴⁹ İnebahtı'nın Türk idaresine geçişinde hala fiili savaş ve sefer durumu devam ettiğinden evvela şehir surlarının tahkim edilmesi Osmanlı idaresi tarafından uygun görüldü. Şehir surlarını tahkimata Rumeli askerleri memur edilmişti. Ayrıca Donanma-yı Hümayun hala İnebahtı halicinde olduğundan halice yabancı gemilerin girmemesi için en dar kısımda iki adet küçük kale inşa edilmesi kararlaştırıldı.⁵⁰ Piri Reis *Kitab-ı Bahriyesinde* bu kaleleri 18 günde inşa edilmiş burç ve tabyaları ihtiva eden, birbirlerine iki milden yakın ve silah etkili menzilleri sayesinde düşman donanmasının

⁴⁷ Baysun, "Lepanto", s. 38.

⁴⁸ Tuncer Baykara, "Kaza", *TDVİA*, C. 25, Ankara 2002, s. 119-120; ss. 119-120; İlber Ortaylı, "Kadı", *TDVİA*, C. 24, İstanbul 2001, s. 69; ss. 69-73.

⁴⁹ Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, TTKB, C. II, Ankara 2011, s. 679.

⁵⁰ Kiel, "İnebahtı", s. 285.

geçemeyeceği müstahkem birer mevzi olarak tasvir eder.⁵¹

İnebahtı artık muhkem surlar ve iki fazladan kalesi ile Donanma-yı Hümayun'un Bahr-i Sefid'deki müstahkem alanı idi. Sultan II. Bâyezîd İnebahtı'nın ele geçirilişinden sonra Edirne'ye giderken Küçük Davut Paşa ile Rumeli beylerbeyi Koca Mustafa Paşa'yı İnebahtı'da kışlamak üzere bırakmıştı.⁵² Ayrıca Hazine-i Amire nâmı hesabına satılmak üzere kaleden ele geçirilmiş gümüş ve bazı edavât İstanbul'a gönderildi.⁵³

İnebahtı, Osmanlı idaresine Rumeli Eyaleti'ne bağlı Tırhala Sancağı dahilinde bir kaza olarak intibak ettirildi. Şehir, kaptan-ı derya olarak bilinen Osmanlı donanma komutanıyla beraber denizlerde vazife alan sancak beyleri tarafından yönetilmiştir. Bu bağlamda; Sığla, Midilli, Kocaeli, Biga, İnebahtı, Ağrıboz, Karlı-ili, Antalya, Magosa, Kavala, Anapoli, Gerniye, Menteşe ve Sakız gibi denizcilik faaliyetleriyle ön plana çıkan Osmanlı sancak yöneticilerinin kaptan-ı derya ile beraber deryalara açıldığını söylemek mümkündür. Adı geçen sancak beylerinin herhangi bir kusurları görülmedikçe ölene kadar görevlerini devam ettirmelerine özen gösterilirdi. Hatta kendilerinin vefatlarından sonra yetenekli bir denizci olarak yetişmiş varisleri varsa ölen sancak beyinin vazifesi kendisinden sonra oğluna geçebilmekteydi.⁵⁴

İnebahtı Osmanlı idaresinde ilk sınavını Modon Kalesi muhasarasında verdi. Ele geçirilişinden hemen ertesi yıl Modon seferinde Donanma-yı Hümayun'un en büyük ikmal hattı ve en müstahkem mevki İnebahtı idi. 1499 yılını 1500 yılına bağlayan tüm kış hazırlıklarla geçti. Osmanlı Devleti, İyon Denizi'ne bakan diğer kalelerin zaptı için İnebahtı'yı gerçek ismi ile müsemma bir tersane ve karargâh olarak kullandı. Venedikliler ise İnebahtı'yı kaybetmenin sahada verdiği dezavantajları gözeterek bir sulh yolu arama niyetinde idiler.⁵⁵ Bu niyet ile Alvise Manenti Dersaadet'in yolunu tuttu.⁵⁶

⁵¹ Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, s.281.

⁵² Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhu'l-Ahbâr*, s. 210b.

⁵³ BOA. (*Başbakanlık Osmanlı Arşivi*), İE. MHF. (*İbnülemin, Muhalefat*), nr. 1.1, 15 Ş 905 [16 Mart 1500].

⁵⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, TTKB, Ankara 1988, s. 433; Baysun, "Lepanto", s. 38.

⁵⁵ Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 681.

⁵⁶ Maria Pia Pedani, "Osmanlı Padişahının Adına" İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar", (Çev. Elis Yıldırım), TTKB, Ankara 2011, s. 100.

Dik başlılığından ödün vermeyen Serenissima elçisi sultandan İnebahtı'nın iadesi ile harb ilanı edildiğinde İstanbul'da tutuklanan Venedik vatandaşlarının tahliyesini talep etti.⁵⁷ Tabi bu istek, yerine getirilmesi zor bir talep idi. Henüz iki devlet arasındaki savaş devam etmekteydi. Bu isteklerin muhteviyatı, Venedik Cumhuriyeti'nin de bir sulhtan ziyade evvela Avrupa'da bir ittifak arama çabasına süre kazandırma çalışmaları içerisinde olduklarını ortaya koymaktaydı.⁵⁸ Sultanın diplomasi yolunu her zaman açık tutması bu olayda da görüldü. Her ne kadar elçinin talepleri reddedilse bile sultan, çavuşlarından mürekkeb bir heyeti Serenissima'ya göndermiştir. Muhtelif diplomatik hamlelerden netice alınamaması sultanın ordusunun Moton Kalesi'ni kuşatması ile neticelendi.⁵⁹ Evvela Moton Kalesi'ni muhasaraya Yakub Paşa memur edildi. Bu kara muhasarasına bir süre sonra Osmanlı harb meclisi İnebahtı'da yatan donanmanın da katılmasını uygun gördü. Bir kış boyunca İnebahtı'da onarıma giren Donanma-yı Hümayun İnebahtı muhasarasında aldığı yaraları sararak daha güçlü bir şekilde Serenissima Armadası karşısına çıktı.

İnebahtı'dan çıkan donanma Navarin kıyılarında Venedik kuvvetleri ile karşılaştı. Tez elden harbe tutuşmak elzem olduğundan Davut Paşa bir hamlede bulundu. Ancak muvaffak olamadı. Zor duruma düşen Davut Paşa'nın imdadına Piri Reis yetişti. Kemal Paşa'nın yeğeni olan Piri Reis de İnebahtı'da kışlayanlar arasında idi. Moton Kalesi üç hafta toplanla dövüldükten sonra nihayet düştü. Bu kalenin ele geçirilmesini Koron ve Navarin kaleleri izleyecekti. Damat Sinan Paşa ve Hadım Ali Paşa Moton, Koron ve Navarin'in ele geçirilmesi ve ihyası ile uğraştılar. Alınan tüm kalelerdeki gayri müslim halk cizye rüsumu ödemeye mecbur kılınarak Osmanlı ekonomik sistemine dahil edildi.

1.3.2. Sancak Devri

Lûgatte “alay bayrağı” manasına gelen ve “sanâcık” şeklinde cemîlendirilen sancak kelimesi, Osmanlı Devleti'nde XV. yüzyıldan itibaren “idare ve kumanda” merkezi veya “idarî bölge” anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır. Bu bakımdan özellikle de beylikten devlete ve devletten imparatorluğa geçiş sürecinde Osmanlılar

⁵⁷ Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 218.

⁵⁸ Bu dönemde sadece Venedik Cumhuriyeti'ne değil Avrupa'nın muhtelif devletlerine elçiler ve hediyeler yollanmış, böylece Fransızlara karşı Napoli'ye destek mesajı iletilmişti. Macar ve Lehlerle saldırmazlık durumunu koruma stratejisi geliştirilmişti (Selahattin Tansel, “Yeni Vesikalar Karşısında Sultan İkinci Bâyezîd Hakkında Bazı Mütalaalar”, *Belleten*, Nisan 1963, s. 202-203).

⁵⁹ Safâyî bir beytinde “Niçe yüz kafîr ki yitdiler Motonun önüne iletiler” diyerek muhasarayı izaha çalışmıştır (Safâyî, *Fetihnâme-i Aynabahtı ve ...*, s.111b).

için sancak, daha çok askerî özellikleriyle ön plana çıkmış bir idarî birim olarak göze çarpmıştır. Sancak, Osmanlı taşra teşkilat şemasında eyaletten sonraki ikinci idari birim özelliği taşımaktaydı. Dolayısıyla sancak, Osmanlıların timar sistemi dahilinde bir yandan devlete ait bir gelir parçasını oluşturan dirlik ve askerî birliği oluştururken bir yandan da timarlı birliklerin ikamet ettiği bir bölgeyi tanımlamak için kullanılmıştır.⁶⁰

Eyaletten sonraki en büyük idarî birim olan sancak da kendi alt birimlerine ayrılmaktaydı. Bunları sırasıyla kaza, nahiye ve karyeler oluşturmaktaydı. Sancakların birleşimiyle en büyük idarî birim olan eyaletler oluşturulduğu için aynı zamanda eyalet merkezini de sancak oluşturmaktaydı. Bu durumda beylerbeyi eyalet merkezi olan sancakta otururdu ki buna da paşa sancağı denilmekteydi. Sancak, statü olarak en yüksek idarecisi olan sancak beyi veya mîr-i liva denilen yöneticiler tarafından idare edilmekteydi ve bu kişiler sancak merkezinde ikamet ederlerdi. Sancağa bağlı diğer alt idari birimler ise sancak beyinin temsilcisi olarak görevlendirilen zaim, subaşı veya voyvodalar aracılığıyla yönetilirdi. Bu kişiler, sancak beyinin temsilcisi oldukları için gerek âsâyîş ve düzenin sağlanmasında gerekse de sancak beyinin gelirlerini toplamakla vazifelendirilirdi. Sancak yönetiminde yer alan idareciler, ehl-i örf olarak da adlandırılan askerî zümre bünyesinde yer almaktaydı.⁶¹

XVI. asır başlarında Osmanlı hakimiyetine geçen İnebahtı, bu yüzyıl içinde önce kaza daha sonra da sancak olarak teşkilatlandırılmıştır. Sancak dönemi olarak da adlandırılabilir ikinci dönem, Barbaros Hayreddin Paşa'nın Osmanlı idaresi altına girmesi ile teşekkül olunan Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti ile oldu. 1530'dan sonra kaleme alınan Osmanlı bürokratik metinlerinin birçoğunda İnebahtı bu eyalette Gelibolu, Karlılı, Eğriboz, Rodos, Sakız, Midilli ve Cezâyir-i Mağrib ile beraber zikredilir.⁶² 445 numaralı Tahrir Defterine göre İnebahtı; Çatalca, Badracık, Kerpiniş, Agrafta ve Salina kazalarından mürekkep bir sancaktır.⁶³

Sancak devrinde I. Süleyman iktidarında Osmanlı ordusunun kara Avrupası'nın yanı sıra Akdeniz'de de pupa yelken açması şehrin tarihi hüviyetine

⁶⁰ İlhan Şahin, "Sancak", *TDVİA*, C. 36, İstanbul 2009, s. 98; ss. 97-99

⁶¹ İ. Şahin, "Sancak", s. 99; J. Denny, "Sancak", *İA (İslâm Ansiklopedisi)*, Milli Eğitim Basımevi, C. 10, İstanbul 1967, s. 186-189; ss. 186-189.

⁶² Mahmut H. Şakiroğlu, "Cezâyir-i Bahr-i Sefid" *TDVİA*, C. 7, İstanbul 1993, s. 500-501.

⁶³ *BOA. TD. Def. No. 445*, s. 131, 162, 215, 219, 273, 597.

katkıda bulundu. Şehir bu dönemde Donanma-yı Hümayun'un müstahkem ikmal hattı olarak vazifesini sürdürdü.

1.4. İnebahtı Deniz Muharebesi

1.4.1. Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki Hakimiyet Mücadelesi

XV. asırda Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki politikaları ve hakimiyet mücadelesinin temelini Anadolu kıyılarını korumak ve özellikle de Doğu Akdeniz'den gelebilecek korsan saldırılarının önünü kesmek oluştuyordu. Akdeniz'deki hakimiyet mücadelesine dair girişimler II. Mehmed döneminde Ege Denizi'nde Venedik ile yapılırken I. Selim döneminde ise Mısır Seferi'yle Doğu Akdeniz'in kontrol altına alınmasıyla devam etti. XVI. asırda Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki politikasının sistematik bir şekilde devam ettiği söylenebilir. Nitekim II. Mehmed ve I. Selim dönemlerinde Akdeniz'deki hakimiyet mücadelesine yönelik yapılan icraatlar aynı zamanda I. Süleyman'ın 1522 yılında gerçekleştireceği Rodos fethinin hazırlık aşaması olarak değerlendirilmektedir.⁶⁴

Osmanlı Devleti'nin Akdeniz politikasının nasıl geliştiğine dair görüşler ileri sürülmektedir. Örneğin; XVI. asır başlarında Pargalı İbrahim Paşa'nın politikaları sonucu Barbaros Hayreddin Paşa'nın Osmanlı donanmasında hizmet etmeye başlaması Akdeniz'deki Osmanlı hakimiyetinin perçinlenmesine yönelik atılan önemli bir adım olmuştur.⁶⁵

Osmanlıların Akdeniz'e yönelik politikaları ve faaliyetlerinin arka planında Kuzey Afrika kıyılarına yerleşen Türk korsanlarının etkisi ile Barbaros Hayreddin Paşa'nın Osmanlı donanmasına katılmasının payı yadsınamayacak kadar büyüktür. Barbaros'un donanmanın başına geçmesiyle beraber Cezayir ve havalisindeki hakimiyeti daha sonraki süreçte İspanyollar ile Osmanlıların kaçınılmaz mücadelelerinin kapılarını açtı. XVI. asrın sonlarına kadar sürecek olan Osmanlı-İspanyol mücadelesi yüzyılın son çeyreğine kadar devam edecek olan Osmanlı-İspanya mücadelesinin yarattığı rekabet ortamında Osmanlı donanmasının

⁶⁴ Hüseyin Serdar Tabakoğlu, *Akdeniz'de Savaş Osmanlı İspanya Savaşı*, Kronik Kitap, İstanbul 2020, s. 181; Emrah Safa Gürkan, "Osmanlı-Habsburg Rekâbeti Çerçevesinde Osmanlılar'ın XVI. Yüzyıldaki Akdeniz Siyaseti", *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, (Ed. H. Çoruh, M. Y. Ertaş ve M. Ziya Köse), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 11-12.

⁶⁵ İdris Bostan, "Kanuni ve Akdeniz Siyaseti 1530-1550", *Muhteşem Süleyman*, (Ed. Özlem Kumrular), Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s. 26-29.

geliştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik faaliyetleri tetiklemiştir⁶⁶.

Osmanlı donanması Batı Akdeniz’de İspanya ile mücadele ederken I. Süleyman, İspanya Krallığı’nın kendisine karşı diğer Hristiyan dünyasından yardım ve destek almasının önünü kesmeye yönelik hamleler gerçekleştirdi. Diploması alanında İspanya’yı yalnızlaştırmayı hedefleyen I. Süleyman, imzaladığı ahidname ile özellikle de Venedik Cumhuriyeti’ni Osmanlı-İspanya mücadelesinin dışında tutmayı hedeflemekteydi. Venedik’in bu mücadelenin dışında tutulmasının Osmanlı deniz gücü açısından önemli sebepleri bulunmaktaydı. Zira Venedik Cumhuriyeti’nin hakimiyet alanındaki askeri lojistik merkezleri kullanılmadan veya Venedik gemileri kullanılmadan İspanya donanmasının Akdeniz’de müsbet bir netice alması olanaksızdı. Bu bağlamda 1538 yılında Preveze ve 1571 yılında gerçekleşen İnebahtı Deniz Muharebeleri dışında Venedik Cumhuriyeti’yle sürdürülen diplomatik ilişkiler sayesinde İspanya donanmasına yardım etmesi engellenebilmiştir. Osmanlı Devleti’nin Akdeniz’de İspanya’ya karşı uyguladığı denge politikasının bir diğer ayağı Osmanlı-Fransız ittifakıyla gerçekleştirilmiştir. XVI. asrın ikinci yarısına kadar devam eden Osmanlı-Fransız dostluk ilişkileri sayesinde İspanya donanmasının Akdeniz’deki faaliyetlerinin önemli bir kısmı engellenmiş veya hareket alanları kısıtlanmıştır⁶⁷.

1.4.2. İnebahtı Deniz Muharebesi’ni Hazırlayan Olaylar

XVI. asrın başlarından itibaren başlayan Batı Akdeniz’de Osmanlı Devleti ile İspanya Krallığı arasında cereyan eden mücadelelerin amacı ekonomik, stratejik ve lojistik kaygılar sebebiyle Kuzey Afrika’da meydana gelmiştir. Bu sebeple Osmanlı Devleti’nin sistematik bir deniz politikası yürüttüğüne dair ip uçları bulmak mümkündür. Osmanlılardan önce de Akdeniz’de geniş bir faaliyet alanı bulan korsanların devlet bünyesinde yer alacak idari bir organizasyon ile devlet gücü haline getirilmesi bunun bariz örnekleri arasında gösterilebilir. Devlet bünyesinde yer alacak korsanların hem idari bir hüviyet kazanarak devleti arkalarına almaları ve devletin imkanlarından faydalanabilmeleri hem de daha önceki korsanlık faaliyetlerini sürdürebilmeleri Osmanlı donanmasının rakibi olan İspanya açısından dezavantaj oluşturmuştur. Osmanlı Devleti açısından bakıldığında ise donanmaya kazandırılan tecrübeli denizciler sayesinde hem Akdeniz’deki güvenlik sağlanmakta hem de

⁶⁶ Tabakoğlu, *Akdeniz’de Savaş Osmanlı...*, s. 182; Gürkan, “Osmanlı-Habsburg Rekâbeti”, s. 27-29.

⁶⁷ Tabakoğlu, *Akdeniz’de Savaş Osmanlı...*, s. 182.

Akdeniz hinterlandında önemli bir sektör haline gelmiş olan köle ticareti ve korsanlık faaliyetlerinde söz hakkı elde edilmekteydi⁶⁸.

Osmanlı Devleti, XVI. asrın ikinci yarısında sahip olduğu kara ve deniz kuvvetleriyle Avrupa'nın birçok muhkem kalesini ele geçirmesine rağmen Akdeniz'de stratejik öneme sahip Girit ve Kıbrıs gibi adaların fethini gerçekleştirememişti. Özellikle de Sultan I. Selim'in Mısır'ı fethetmesinden sonra söz konusu adaların fethi zaruri hale gelmekteydi. Nitekim adalar, hem Anadolu'ya yakın olmaları ve Venediklilerin elinde bulunması hem de Müslümanların hac güzergahında olması sebebiyle tehlike arz etmekteydi. Dolayısıyla Kıbrıs'ın hac yolu üzerinde yağmacılık yapan korsanların sığındıkları bir ada olması, Kıbrıs'ın alınarak, bu güzergahın güvenliğinin sağlanmasını gerektirmekteydi⁶⁹.

XV. asrın sonlarına doğru Kıbrıs'ta hakimiyet kurmaya başlayan Venedik Cumhuriyeti, adayı elinde tutmasına karşılık Memlûklere vergi ödemekteydi. I. Selim'in 1516-1517 yıllarında Memlûkler üzerinde yaptığı sefer sonucunda Mısır ve Suriye'yi fethetmesi üzerine Kıbrıs Adası Venedik'in elinde kalmaya devam etti. Fakat ödenen vergi Osmanlılara ödenmeye başlandı. I. Selim, Kıbrıs'ın Osmanlı topraklarına katılmasının sağlayacağı stratejik önemin farkında olmasına rağmen adanın fethi için gerekli şartların olgunlaşmasını ve denizlerde güçlü bir donanmanın gerekliliğinin farkındaydı. Nitekim Rodos'un fethi Kuzey Afrika'nın denetimi ve güvenliği için ne kadar önemliyse Kıbrıs'ın fethi de Doğu Akdeniz ve Anadolu sahillerinin güvenliği açısından önem arz etmekteydi. İstanbul-Mısır arasında seyrüsefer eden gemilerin zaman zaman Akdeniz'de taciz saldırılarına uğraması da Osmanlı yönetiminin adaya sefer düzenleme gerekçeleri arasında sıralanmaktaydı⁷⁰.

Kıbrıs Adası'nın Osmanlı Devleti'nin Arabistan Yarımadası ve Kuzey Afrika'ya ya da Doğu Akdeniz havzasına yönelik muhtemel sefer yolları üzerinde önemli bir stratejik mevkide bulunması da adanın alınmasını gerektiren önemli bir etkendi. Adanın Venedik hakimiyetinde olması Osmanlı Devleti'nin Doğu

⁶⁸ Fernand Braudel, *II. Philip Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), C. II, İstanbul 1990, s. 208-2015.

⁶⁹ Emin Aysan, *Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi III'üncü Cilt, 3'üncü Kısım Eki, Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Genelkurmay Yayınları, Ankara 1971, s. 11.

⁷⁰ Baron Joseph Van Hammer Purgstal, *Büyük Osmanlı Tarihi*, (Çev. Mümin Çevik-Erol Kılıç), C. IV, İstanbul 1993, s. 26.

Akdeniz'deki hakimiyet alanına gölge düşürmekteydi. Kıbrıs'ın gerek Osmanlı yönetiminin Akdeniz'de gerçekleştireceği seferler sırasında askerî üs görevi üstlenebilecek yer olması ve gerekse de Anadolu'ya yönelik askerî tehditlere zafiyet yaratması, adanın Osmanlı topraklarına dahil edilmesi öne sürülen gerekçeler arasındaydı⁷¹.

Kıbrıs'ın fethedilmesinin dönemin sadrazamı Sokullu Mehmed Paşa açısından da önemli gerekçeleri bulunmaktaydı. Ona göre Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethi halledilmesi gecikmiş bir meseleydi. Adanın Akdeniz'deki korsan sığınağı olması ve buradaki korsanların Osmanlı ticaretine ve hac güzergahına zarar vermelerinin yanında Sokullu Mehmed Paşa'nın 1569 yılında Don-Volga Kanal Projesi ve Astarhan Seferi'nin başarısızlıkla sonuçlanması sadrazamın iktidarını sarsmış ve imajını zedelemişti. Dolayısıyla Kıbrıs üzerine yapılacak başarılı bir fetih seferiyle iktidarını yeniden güçlendirmeyi düşünen Sokullu Mehmed Paşa, Kıbrıs'ın sahip olduğu stratejik konumu ve Akdeniz'deki seferler için eşsiz bir askeri üs olduğu yönünde telkinleriyle II. Selim'i ikna etmeye çalıştı. Özellikle de Doğu Akdeniz'de ve Kıbrıs adasına yerleşmiş olan Hristiyan korsanların temizlenememesinin Osmanlı padişahlarının İslam dünyasındaki meşruiyetine gölge düşürdüğü yönünde söylemler üzerinden Kıbrıs Seferi'nin haklı gerekçeleri oluşturuldu⁷².

Osmanlı Devleti, 1570 yılında Kıbrıs adasına gerçekleştirdiği seferde yaklaşık olarak 60 bin kişilik bir kuvvet kullanmıştır. Sefer organizasyonu kapsamında bahsi geçen miktardaki askerin; silah, mühimmat, teçhizat, iâşe ile ulaşım ve nakliyat işlerinde kullanılacak hayvanların da içinde olduğu takriben 200 ilâ 360 arasında geminin seferber edildiği belirtilmektedir. 1570 yılının mart ayında İstanbul'dan hareket eden ve 25 gemiden oluşan Osmanlı donanmasına ait bir filo Rodos'a gitmek üzere harekete geçti. Amaç hem Venedik donanması hakkında malumat toplamak hem de kuşatılan Kıbrıs Adası'na gelebilecek olası yardımları engellemektir. Daha sonra nisan ayının sonlarına doğru 65-85 arasında kadirga ile 30 kalyondan oluşan daha kalabalık bir donanma Piyale Paşa komutasında İstanbul'dan hareket ederek Kıbrıs'a doğru yol almaya başladı. 16 Mayıs'ta ise Kıbrıs Seferi'nde görev alan Osmanlı donanmasının son parçası seyrüsefere başlamıştır. Son kuvvetler, Kıbrıs serdarı olarak

⁷¹ Aysan, *Türk Silâhlı Kuvvetleri...*, s. 11.

⁷² Gábor Ágoston, "Karşılaştırmalı Perspektifle Osmanlı Askeri ve Deniz Gücü: İnebahtı Öncesi ve Sonrası", *Tarih Dergisi*, (Çeviren: İsmail Emre Pamuk), 76 (2022/1), s. 11-12.

ün salmış olan Lala Mustafa Paşa ve Kaptan-ı Deryâ Müezzinzâde Ali Paşa komutasındaki 36 kadirga, 12 çektiri, 8 mavna ve 80 nakliye gemisinden oluşan tam donanımlı bir filodan müteşekkildi⁷³.

Kıbrıs, Osmanlı donanmasının tazyikinden 46 gün sonra güçlü tahkimatına rağmen Lefkoşa 9 Eylül 1571 tarihinde teslim oldu. Osmanlıların Kıbrıs Seferi'nin fetihle neticelenmesinin belli başlı sebepleri bulunmaktaydı. Bunlar arasında Osmanlı donanmasına Anadolu'dan sağlanan ikmal destek mesafesinin kısa olması, avantaj sağlayan etkenlerin başında zikredilebilir. Ayrıca Osmanlı donanmasının kuşatma savaşlarında tecrübeli olması ve Kıbrıs Krallığı'na destek sağlamaya çalışan Hristiyan filolarının birlik ve bütünlükten yoksun olması da fethi kolaylaştıran önemli etkenler arasında zikredilebilir. Şiddetli bombardımanlar sonucu firar eden Kıbrıs kuvvetleri, adada baş gösteren tifüs gibi hastalıklar da yine direnci zayıflatarak Osmanlılar açısından avantaj sağlamaktaydı. İlaveten Kıbrıs'ta Venedikli yöneticilerin idaresinden şikayetçi olan bir kısım halkın tutumu ve adanın ele geçirilmesinden sonra başlatılan üç günlük ganimet toplama süreci Akdeniz'deki Venedik kalelerinin ele geçirilme korkusu yaratarak direncin kırılmasına sebep olmaktaydı. Fakat Kıbrıs'ın doğusunda yer alan Mağosa liman garnizonunun yoğun bombardımanlara rağmen direnmesi buranın tamamen fethini 1571 yılının ağustos ayına kadar geciktirmiştir. Garnizon, Osmanlı ordusunun şartlarını kabul edip, teslim olmasına rağmen bu durum garnizonda yer alan herkesin can güvenliğini sağlamaya yetmedi. Çünkü daha önce misilleme yoluyla Müslüman hacıların katledilmesi meselesinde ilişkisi olduğu tespit edilen Venedikli görevlilerin başları kesilerek cezalandırıldı. Ayrıca buranın valisi olan Mercantonio Bragadin Müslümanların ölüm emrini vermesi sebebiyle derisi canlı canlı yüzülerek katledildi. Daha sonra derisi samanla doldurulan Bragadin, İstanbul başta olmak üzere Asya limanlarında dolaştırılarak "ibret-i alem" olması için dolaştırıldı⁷⁴.

1.4.3. İnebahtı Deniz Muharebesi

Kıbrıs Adası'nın Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesi Hristiyan aleminde büyük bir matem ile karşılandı. Din temelli yapılan propagandalar üzerine Kıbrıs'ın geri alınması ve Müslümanların Kuzey Afrika'dan çıkarılmasına yönelik İspanya ve

⁷³ İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008, s. 91.

⁷⁴ Ágoston, "Karşılaştırmalı Perspektifte Osmanlı...", s. 12.

Venedik başta olmak üzere Toskana, Cenova, Savoy, Malta, Urbino ve Parma şövalyelerinden oluşan geniş bir ittifak kuruldu. Oluşturulan ittifak metni 20 Mayıs 1571 tarihinde hazırlandıktan sonra 25 Mayıs'ta Roma'da ilan edilerek halkın geniş katılımının sağlanması için destek çağrıları yapıldı. Çağrılar neticesinde 200 adet kadirga, toprakla donatılmış 100 adet nakliye gemisi ve mühimmat, 50 bin kişilik piyade ve 4 bin 500 kişilik bir süvari kitlesi toplandı. Akdeniz havzasında Osmanlı Devleti'ne karşı düzenlenen ve Hristiyan kuvvetlerden oluşan son koalisyon özelliği taşıyan ittifaka katılımın az olması için Osmanlı Devleti de tüm diplomatik imkanlarını seferber ederek kullanmıştır. Örneğin; Macaristan Kralı II. Maximilian ile yapılmış 1568 tarihli barış antlaşması ve yine Fransız Kralı IX. Charles'a verilen 1569 tarihli ahidname ile imtiyazlarının genişletilmesi üzerine söz konusu devletleri ittifaktan dışında tutmayı başarmıştır. Macaristan ve Fransa, kendi ticari faaliyetlerini veya elde etmiş oldukları imtiyazları riske atmak istememekteydi. Buna ek olarak oluşturulan ittifakın kimin öncülüğünde komuta edileceğinin de tartışma meselesi olması yeni kuvvetlerin katılmasının önündeki engellerden birini teşkil etmekteydi.⁷⁵

Kıbrıs'ın fethinin Hristiyan dünyasında oluşturduğu ittifak üzerine Osmanlı Devleti de fazla zaman kaybetmeden sefer hazırlıklarına başladı. Osmanlı yönetiminin aldığı istihbarat raporlarında düşman donanmasının Girit ve havalisinde konuşlandığı belirtilmekteydi. Fakat Pertev Paşa komutasındaki filonun Navarin'e gelerek olayı tetkik etmesi üzerine bu istihbaratın asılsız olduğu ortaya çıktı. Müttefik güçlerinden oluşan donanmanın Kefalonya sahillerinde olduğu tespit edildikten sonra düşmana karşı nasıl bir harbe girileceğine meclis oluşturularak fikir alışverişi yapılmaya başlandı.⁷⁶

Osmanlı Devleti, hangi yöne sefere çıkacaksa öncelikli olarak sefer organizasyonu kapsamında güzergah üzerindeki beylerine gönderdiği emirnameler ile hazırlıklara başlanmasına dair talimatlar vermektedir. Bu bağlamda Selanik, Mora, Canik, Karahisar-ı Şarki, Çorum, Niğbolu, Aydın, Biga, Saruhan, Ankara ve Sığla gibi idari birim yöneticilerine gönderdiği emirnameler ile ellerindeki asker sayısı ve teçhizata dair envanter belirlemelerini, eksiksiz bir şekilde donanmaya katılmalarını

⁷⁵ Ágoston, "Karşılaştırmalı Perspektifle Osmanlı...", s. 13.

⁷⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Kıbrıs Fethi ile Lepant (İnebahtı) Muharebesi Sırasında Türk Devletile Venedik ve Müttefiklerinin Faaliyetlerine Dâir Bazı Hazinei Evrak Kayıtları", *Türkiyat Mecmuası*, C. 3, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, 261.

bildirmiştir. Yine sağ ve sol kol üzerinde bulunan Anadolu kadılarına gönderilen talimatlarda İstanbul ve Rodos'a kürekçi olarak istihdam edilecek neferler ve Mihaylıç kadısından ise kürek hazırlayıp göndermeleri, Sinop kadısından ise kendi idari birim sınırları içinde inşası devam eden kadırgaların rûz-ı hıızra (ilkbahara) kadar yetişmesi gerektiğini hatırlatmaktadır.⁷⁷.

Osmanlı yönetimi devamlı olarak düşmanın durumunu takip ettiğinden casus raporlarına önem vermektedir. İstanbul'a ulaşan raporlara göre Venedik Cumhuriyeti'nin Korfu havalisinde kuvvet topladığı, İspanyol donanmasını bekledikleri hummalı bir şekilde sefer hazırlığı içerisinde oldukları anlaşılmıştır. Öte yandan Mora'daki Osmanlı idarecilerinin bildirdiğine göre Venedik gemilerinde meydana gelen erzak ve iâşe ihtiyacı sebebiyle söz konusu gemilerin Doğu Akdeniz'deki Osmanlı ticaret gemilerine yönelik saldırı hazırlığında oldukları belirtilmekteydi. Bütün bu raporlar İstanbul'da panik yaşanmasına ve daha büyük önlemler alınması için hazırlıklar yapılmasına sebep oldu.⁷⁸.

Osmanlı sefer organizasyonu kapsamında yapılan düzenlemeler sırasında donanmada ihtiyaç duyulan gereksinimlerin başında kürekçi olarak istihdam edilecek insan gücü gelmekteydi. Bunun için Karaferye ve Ahyolu kadılarına gönderilen talimatlarda kürekçi tedarik etmeleri emredilmişse de istenilen ölçüde katılım sağlanamamıştır. Sefere katılmayanların bedel karşılığında vazifeden muaf tutulmak istediğine dair cevapnameler verilmişse de bunun kabul edilmeyeceği, kimseden para alınmadan göreve dahil edilmeleri önemle vurgulanmıştır. Söz konusu kazalardan kürekçi temin edilememesinin nedenleri arasında sefere katılmak istenmemesi veya reayanın tarım işlerinde çalışmasından kaynaklanmaktaydı.⁷⁹.

Osmanlı donanması 1571 yılı nisan ayı başlarında yaklaşık 230 gemiye ulaştırıldı. Bunun dışında İspanya tarafından Venedik donanmasına destek olması için sayıları 100 civarında olan kadırgaların gönderildiğine dair haber alınması üzerine Tırhala ve Dubrovnik beylerine gönderilen talimatlarla emirlerindeki asker ve

⁷⁷ BOA. (Başbakanlı Osmanlı Arşivi), *A.DVNS.MHM. (Bâb-ı Âsafî Divân-ı Hümayûn Mühimme Kalemi Defterleri)*, Def. No.: 14, h. 978, s. 848, hkm. 1236; BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 14, h. 978, s. 623, hkm. 896; BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 14, h. 978, s. 853, hkm. 1247.

⁷⁸ Halil İnalcık, "Mühimmelere Göre İnebahtı Deniz Savaşı: Osmanlı Belgelerinde İnebahtı", *Türk Denizcilik Tarihi*, Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, Ankara 2002, s. 145.

⁷⁹ BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 12, h. 979, s. 179-180, hkm. 382-383; BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 12, h. 979, s. 179-180, hkm. 382-385.

techizatla beraber tam donanımlı bir şekilde Kolos İskeleyi'nde Osmanlı donanmasına katılmaları emredildi.⁸⁰.

İnebahtı Deniz Muharebesi'ne katılan donanmanın sefer güzergahına göre; donanma 19 Mayıs 1571 tarihinde Sakız Adası'na vardıktan sonra 27 Mayıs 1571 tarihinde Eğriboz'a ulaşmıştır. Donanmanın Eğriboz'a ulaştığı sıralarda Uluç Ali Paşa⁸¹ ile Trablusgarp Beylerbeyi Câfer Paşa maiyetlerindeki kuvvetler ile gelip asıl donanmaya katılmıştır. Eğriboz, donanmanın bakım ve temizlenmesi için ara dinlenme noktası görevi gördüğünden donanma burada yaklaşık bir hafta bekledikten sonra 3 Haziran 1571 tarihinde Eğriboz'dan ayrılarak Girit'e doğru hareket etmiştir.⁸².

Girit'e varmak üzere yola çıkan Osmanlı donanması 18 Haziran 1571 tarihinde belirlenen lokasyona ulaştı. Girit ve havalisinde yaklaşık bir haftalık ganimet toplama faaliyetinden sonra⁸³ 29 Haziran-29 Temmuz 1571 tarihleri arasında sırayla Manya, Avarin, Ballıkilise, Zaklise, Kefalonya, Bahşılar, Sobot ve Sazana Adası'nı yağmalayıp Arnavutluk kıyılarına ulaşmıştır. 25 Haziran 1571 tarihinde Arnavutluk havalisindeki Avlonya'da bulunan Kaptan Kara Hoca'nın ele geçirdiği gemilerdeki esirlerden elde ettiği malumata göre İspanya donanmasından müteşekkil 110 kadirga, 60 barça ve iki kalyondan oluşan bir filonun kendilerine doğru hareket ettiğini, müttefikler donanmasının Osmanlı donanmasının hareketlerine dair istihbarat elde ettiği bildirilmekteydi. Yapılan müzakereler neticesinde İspanya filosunun Kuzey Afrika'daki Osmanlı topraklarına saldırabileceği, bunun için donanmanın başındaki Pertev Paşa ile Cezayir-i Bahr-i Sefid Beylerbeyi Uluç Ali Paşa'nın birbirlerinden haberdar olacak şekilde bölgenin korunmasına özen göstermeleri bildirilmiştir.⁸⁴.

Osmanlı donanması, 1 Ağustos- 21 Eylül 1571 tarihleri arasında önce Ülgün'e daha sonra sırasıyla; Bar, Nova, Budva, Draç, Korfu, Gomanice, Preveze ve

⁸⁰ BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 12, h. 979, s. 123-124, hkm. 266-269.

⁸¹ *Uluç* veya *Kılıç* unvanıyla da anılan Ali Paşa'nın aslen Kalabriyeli olduğu, asıl adının ise Giovan Dionigi Galeni olduğu ifade edilmektedir. Papaz olmak maksadıyla 1520 yılında Napoli'ye gittiği esnada Osmanlı korsanları tarafından esir edildikten sonra din değiştirip, Müslüman olduğu ve Osmanlı Devleti adına denizcilik faaliyetleri gerçekleştirdiği bilinmektedir. Bu yönüyle Uluç Ali Reis, yetenekleriyle ön plana çıkmış muhtedi Osmanlı denizcilerinin başında gelmektedir. Uluç Ali Paşa'nın hayatı hakkında daha geniş bilgi için bk. İdris Bostan, "Kılıç Ali Paşa", *TDVİA*, C. 25, Ankara 2002, s. 411.

⁸² Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı", s. 287.

⁸³ Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı", s. 287-288.

⁸⁴ BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 12, h. 979, s. 259, hkm. 532; BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 10, h. 979, s. 17, hkm. 19.

Balyabadra'ya uğradıktan sonra 22 Eylül'de İnebahtı'ya ulaşmıştır. İnebahtı'da 10 gün bekleyen donanma 3 Ekim'de İnebahtı Kalesi'nin karşı tarafından yer alan Balyabadra yakınlarına giderek burada gemileri demirlemiştir. Bu esnada Uluç Ali Paşa maiyetindeki kuvvetler ile Zadar'a kadar ulaşmış Kaptan Kara Hoca ise Venedik kıyılarına kadar ilerleyerek taciz saldırılarında bulunarak, rakip donanmaya göz dağı verme yolunu seçmiştir.⁸⁵.

Osmanlı donanması bir yandan sefer hazırlıkları yaparak askerin iâşe ve ibâtesiyle ilgilenirken bir yandan da müttefikler donanmasıyla ilgili malumat toplayıp, düşmanın harp stratejilerini öğrenmeye çalışmaktaydı. Bu arada Uluç Ali Paşa, daha önceden gittiği Messina'dan edinmiş olduğu bilgilere göre düşman donanması kalabalık bir kuvvet ile Korfu yakınlarında konuşlanarak savaş hazırlıklarını sürdürmekteydi. Müttefikler donanması yakın olması sebebiyle Mora'yı da tehdit ettiğinden buraların muhafazası ve buralara gelebilecek saldırılara karşı güvenlik önlemleri arttırılmıştır. Karşı taraf da boş durmadan Osmanlı idaresi altındaki yerlerde yaşayan halkı yönetime karşı kışkırtma yoluna gitmekteydi. Örneğin; Ohri'de Hristiyan köylülerin isyan etmesi ve bunların bastırılması için kuvvetler gönderilmesi İnebahtı Deniz Muharebesi öncesi bölgede çıkarılan karışıklıklardan biriydi. İsyanın bastırılması için bölgeye bir filo gönderilmesi, Osmanlı donanmasının gücünün bölünmesine yol açmaktaydı.⁸⁶.

İnebahtı Deniz Muharebesi öncesinde Osmanlı donanması üç kol şeklinde konuşlanmıştı. Bunlar sağ, merkez ve sol kollardan müteşekkildi. Kaptan-ı Derya Müezzinzade Ali Paşa komutasında yer alan kadirga filosu merkezde bulunurken, yine kadirgaların çoğunlukta olduğu bir diğer filo İskenderiye Valisi Mehmed Şolak komutasında sağ kol ve geriye kalan gemiler ile 65 kadirgadan oluşan filo Uluç Ali Paşa komutasında sol kolda yer alacak şekilde konuşlanmıştı. Bütün bunların dışında Turgut Reis komutasında yer alan ve 70 kadirgadan oluşan başka bir kuvvet daha bulunmaktaydı ki bunlar merkezde yer alan Müezzinzade Ali Paşa'nın arkasında yer alarak ihtiyat görevi üstlenmiştir. Mehmed Şolak komutasında yer alan Osmanlı kuvvetlerinin karşısında Bragadino; Uluç Ali Paşa'nın karşısında Andrea Doria kuvvetleri ve Müezzinzade Ali Paşa'nın karşısında ise Don Juan filosu yer

⁸⁵ Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı", s. 287-288.

⁸⁶ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 16, h. 979, s. 24; BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 16, h. 979, s. 24; BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 16, h. 979, s. 358.

almaktaydı. Don Juan'ın sağ ve solunda ise Colonna ve Sebastian Veniero gibi haçlı kuvvetleri yer alarak ihtiyat kuvveti durumundaydılar.⁸⁷.

Osmanlı donanması ile müttefikler filosuna ait iki donanma 7 Ekim 1571 tarihinde İnebahtı Körfezi'nde karşı karşıya gelerek harp konumu aldı. İki tarafın donanmasında bulunan gemi sayıları hakkında verilen bilgiler net olmamakla beraber Osmanlı donanmasında yer alan gemi adetinin yaklaşık olarak 230 ve asker sayısının ise 25.000 olduğu; karşı taraf donanmasında ise 243 gemi ile 37.000 askerin yer aldığı belirtilmektedir. Osmanlı donanması rakip donanmaya kıyasla dezavantajlar barındırmaktaydı. Zira Osmanlı donanmasında yer alan mürettebatın uzun bir süredir yorucu ve yıpratıcı bir serüven yaşaması karşısında müttefikler filosu dinlenmiş bir askeri kuvvete sahipti. 7 Ekim 1571 tarihinde öğleden sonra başlayan muharebe şiddetlenerek akşam vakitlerine kadar devam etti. Osmanlı donanmasının önemli bir kısmının alabora olduğu muharebede başta donanma kaptanı Müezzinzade Ali Paşa olmak üzere sancak ve alay beylerinden oluşan kayıplar verildi. Ayrıca Trablusgarp Beylerbeyi Câfer Paşa ve Kaptan-ı Derya Müezzinzâde Ali Paşa'nın da iki oğlunun aralarında yer aldığı yaklaşık 3000 kişilik Osmanlı mürettebatı esir düştü. İlaveten Pertev Paşa'nın gemisi batırıldığı için paşa, yaralı bir şekilde güçlükle kurtulmayı başardı. Osmanlı donanmasının vaziyetini kısa sürede anlayan Uluç Ali Paşa ise karşı taraf kuvvetlerine verdiği kısa süreli bir zayıttan sonra ani bir manevra ile maiyetindeki 30 gemiden oluşan filoyu muharebe alanından uzaklaştırarak kurtarmayı başarmıştır. Netice itibariyle yaklaşık 230 gemiden oluşan Osmanlı donanmasına ait 190 gemi ele geçirilmiş veya batırılarak büyük bir darbe almıştır. Bunun yanında da 15.000 kişiden oluşan forsaı önce esir düşmüş ardından serbest bırakılmıştır.⁸⁸.

Osmanlı donanması İnebahtı Deniz Muharebesi'nde büyük bir mağlubiyet yaşamıştır. XVI. asır Osmanlı tarihçilerinden olan Gelibolulu Mustafa Ali: *"Beşerin malum değildir ki dünya duralı ve Hazret-i Nuh Nebi sefineyi icad idüb, deryada merâkib ü nakl ü hakaret ideli ol güne müsibet-i güne ve fetret-i gareibe-i kübrâ vuku bulmuş değildir"* cümleleriyle Hz. Nuh'dan itibaren denizlerde yaşanan gelişmelerin tamamını kastederek, İnebahtı Deniz Muharebesi'nin yaşanan en büyük deniz

⁸⁷ Feriât Ballı, *İnebahtı Deniz Seferi'nin Akdeniz Dünyasındaki Önemi*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2004, s. 42.

⁸⁸ İdris Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı", *TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, C. 22, İstanbul 2000, s. 288.

savaşlarından olduğuna dikkat çekmiş, Osmanlı donanmasının aldığı mağlubiyetin boyutunun ne derece ağır olduğunu aktarmaya çalışmıştır⁸⁹.

Tablo 1.

*İnebahtı Deniz Muharebesi'nden sağ olarak kurtulan ve tamamı kadırgalarda görevli Osmanlı reisleri ve müretebatı.*⁹⁰

Unvanı/Adı	
Budakoğlu Mehmed	Koca Paşa Süleyman
Çerkez Salih	Pirioğlu Mehmed Bey
Sakızlı Memiş	Kandıralıoğlu Memi
Sakızlı Memi	Piri Beyoğlu
Sakızlı Murat	Pojega Abdi
Mimar Muslı	Arapoğlu Mustafa
Gavur Ali	Kasımpaşalı Murad
Gelibolulu Hızır	Mahmud
Antalyalı Himmet	Hacı Murad
Kör Hüsam	Hoca Memiş
Ferruh	Komlalı Mustafa
Behram	Süleyman
Midillili Hasan	Yahya
Karaburunlu Hamza	Yörük Seydi
Kara Mustafaoğlu Hasan Çelebi	Burgazlı Seydi Ahmed
İsa	Galatalı Yörük Süleyman
Kara Mustafaoğlu İsa	Ali
Gelibolulu Bali	Hasan kardeşi Hüseyin
Hacı Seyhan	Şahkuluoğlu Ahmed
Salih Paşaoğlu Ferhat	Hacı İlyas
Hasan	Mehmedoğlu Nigar
Pınaroğlu Mehmed	Tahtacı Hasan
Dülger Muslı	Pazarcı Muslı
Çerkez Sinan	Divane Osman
Odabaşı kardeşi Sinan	Hüseyin kardeşi Kara Hasan
Çerkez Memi	Budak Çavuş
Domdom	Üsküdarlı Alican
Ali Portekoğlu	Hacı Mahmud
Aşçıoğlu Hasan	Takkeci Hasan
Yahya	Kara Hasan
Arap Ahmetoğlu	Cenevizli Ali
Galatalı Nebi Çavuş	Helvacı Ali
Hamza Beyoğlu Muslı	Kaşlı Murad
Piri Reisoğlu Mehmed	Divane Süleyman
Köse Hasan	Ferhat
Üsküdarlı Kara Hüseyin	Himmet

İnebahtı Deniz Muharebesi'nde olayların Osmanlı donanması aleyhinde gelişmesinin sebepleri arasında müttefik donanmaları arasında Andrea Doria kadırgalarının suya iyice gömülü bir şekilde muharebe etmesi de yer almaktaydı. Bu

⁸⁹ İbrahim Etem Çakır, "İnebahtı (Lepanto) Savaşı ve Osmanlı Donanmasının Yeniden İnşası Üzerine Bazı Bilgiler", *The Journal of Turkish Studies*, 4/3 (2009), s.517; Faris Çerçi, *Künhü'l-Ahbâr'a Göre II. Selim, III. Murad, III. Mehmed Devirleri ve Âli'nin Tarihçiliği*, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kayseri 1996, s. 92-93.

⁹⁰ Ballı, *İnebahtı Deniz Seferi'nin...*, s. 277.

taktik sayesinde eğri atışlar yapılarak Osmanlı donanmasındaki gemilerin çoğunun gövdeden vurulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda İnebahtı Deniz Muharebesi'nin sonucunu tarafların kullandığı ateşli silah teknolojisi ve donanma gücünün yanında taktiksel stratejilerin belirlediğini söylemek mümkündür. Ayrıca müttefik donanmasında yer alan ve yüzen kaleler şeklinde karşı tarafın hatlarını bölmekle görevlendirilen büyük gemilerin varlığı Osmanlı donanmasının daha ilk aşamalarda büyük bir darbe alarak paniklemesine yol açarak, batmasına sebep olmuştur⁹¹. Osmanlı donanmasının neredeyse tamamının kullanılamaz hale geldiği muharebede, karşı tarafın vermiş olduğu zayıat 8000 ölü, 21.000 yaralı ve on beş kadirga kayıpla sınırlı kalmıştır. Bunların dışında müttefikler donanma kumandanı Don Juan muharebede yaralanırken, Don Kişot adlı eserin müellifi Cervantes sol kolunu kaybetmiştir. Muharebede, aralarında İspanyol, İtalyan ve Maltalılardan oluşan geniş bir asilzade grubu da hayatını kaybetmiştir⁹².

Müttefiklere ait donanma Osmanlılara karşı büyük bir muzafferiyet kazanınca galibiyetin getirdiği sevinç sarhoşluğuyla meşgul oldukları sırada Uluç Ali Reis, maiyetindeki 30 kadar gemiyle savaş alanından uzaklaşmayı başarmıştır. Pertev Paşa da kendi filosunu kaybetmesine rağmen yaralı bir vaziyette kurtulmayı başarabilmiştir. Pertev Paşa İstanbul'a ulaştıktan sonra hemen görevinden azledilirken Uluç Ali Reis muharebe esnasında gösterdiği stratejik hamle ile maiyetini kurtarmasının bedelinin karşılığında Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti beylerbeyliği ve kaptan-ı deryalıkla ödüllendirilmiştir. Dönemin padişahı II. Selim, alınan yenilgi üzerine düşman donanmalarının daha büyük saldırılar yapabileceği ihtimali üzerine Preveze ve Mora havalisindeki kalelerin tahkimatı için talimatlar vermiştir⁹³.

1.4.4. Osmanlı Donanmasını Yeniden Yapılandırma Çalışmaları

İnebahtı Deniz Muharebesi'nde Osmanlı Devleti neredeyse donanmasının ve nitelikli işçi gücünün tamamını kaybettiği için rakipleri, bu donanmanın tekrar toparlanamayacağını ve toparlansa dahi uzun bir süre gerekeceğini düşünmekteydiler. Hatta 1571 İnebahtı yenilgisinden hemen sonra İspanya Kralı Felipe II'ye sunulan raporda Osmanlıların bir sonraki yılın baharına kadar 50 kadirga dahi inşa edip bunları

⁹¹ Braudel, *II. Philip Döneminde Akdeniz...*, s. 518.

⁹² Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı", s. 288.

⁹³ BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 16, h. 979, s. 299, hkm. 563; BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 16, h. 979, s. 67, hkm. 139.

silahlandıramayacakları bildirilmiştir. Fakat donanmasını kaybeden Osmanlıların tüm tersane, tophane ve limanları işler vaziyette olduğu için deniz vasıtları için gerekli alt yapı hizmeti hazır bir şekilde beklemekteydi. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin hakimiyet alanı, özellikle de tersanelerin kurulduğu bölgeler gemi inşaatı açısından bol kaynak barındırdığı için avantajlı durumda sayılmaktaydı. İspanyol donanmasındaki komuta kademesinin geneli Osmanlıların kısa vadede toparlanamayacağını düşünmekle beraber aralarında daha realist düşünüp, buna göre önlemler alanlar da bulunmaktaydı. Örneğin; Osmanlıların yeniden bir donanma inşa etmesinin uzun sürmeyeceğini düşünen Alba Dükü, Osmanlıların kadirga inşa etmek için kereste ihtiyacının karşılandığı bölgelerdeki ormanların yakılmasıyla büyük bir darbe daha vurulabileceğini ileri sürmekteydi. Böylelikle hem Osmanlıların gemi inşaatı için gerekli tedarik zinciri uzun yıllar boyunca sekteye uğrayacak hem de orman bölgelerinde yaşayan halkın Osmanlılara karşı isyan etmesi için gerekli alt yapı sağlanacaktı⁹⁴.

İnebahtı'da alınan yenilgi üzerine Osmanlı donanmasının üst kademelerinde yer alan kişiler arasında da gemilerin yeniden inşa edilmesi konusunda tereddüt yaşanmaktaydı. Donanmanın başında bulunan Uluç Ali Paşa, kısa sürede bir donanma inşa etmenin zorluklarına dair düşüncelerini dönemin sadrazamı Sokullu Mehmed Paşa'ya iletince, sadrazam: *“Paşa hazretleri! Bu Devlet-i Aliyye'nin kuvvet ve kudreti ol mertebededir ki cümle donanma lengerlerini gümüşden, resenlerini ibrişimden, yelkenlerini atlasdan etmek fermân olursa müyesserdir. Her kangı geminün mühimmâtı yetişmez ise bu minvâl üzre benden al”* diyerek cevap vermiş ve donanmanın inşaatı konusunda endişelerin yersiz olduğunu vurgulamıştır. Bunun üzerine Uluç Ali Paşa: *“Tahkîk bildim ki bu donanmayı siz tekmîl edersiz”* diyerek donanmanın inşasına dair yeşeren umudunu dile getirmiştir⁹⁵.

Osmanlı idaresi, donanmanın yanında kaybettiği silah ve mühimmatını da yeniden oluşturmak amacıyla hummalı bir çalışma başlatmıştır. Nitekim 19 Ocak 1572 tarihinde Topçubaşıya gönderilen bir emirnamede, *“giceyi ve gündüze katub dökülmesi fermân olunan topları ma'lum u ittimam erisdirmek bâbında ziyâde ikdam ve hemen ihtimâm üzre olasin”* denilerek donanma için gerekli olan top imalatının

⁹⁴ Tabakoğlu, *Akdeniz'de Savaş Osmanlı...*, s. 280.

⁹⁵ Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr Fi Esfâri'l-Bihâr*, (Haz. İdris Bostan), Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2008, s. 176.

hızlandırılması emredilmekteydi⁹⁶.

Osmanlı devlet ricali, İnebahtı’da kaybettiği donanmasını yeniden inşaa etmek için adeta seferberlik ilan etmiştir. Devletin neredeyse tüm büyük idari birimlerine gönderilen emirnameler ile gerek insan kaynağı ve gerekse de donanmanın yeniden oluşturulması için talepler oluşturulmuştur. İstanbul, Gelibolu, İzmit ve Sinop tersaneleri başta olmak üzere Varna, Silistre, Semendire, Burgaz, İğneada, Vize, Ahyolu, Süzebolu, Midye, Kefken, Bartın, Samsun, Biga, Gemlik, Rodos, Alanya, Antalya ve Sakarya üzerinde gemi inşasına başlandı. Kasım 1571’de ortalama 100 adet geminin inşası kararlaştırılarak, bunların yarısı Rumeli’de diğer yarısı ise Anadolu’ya kıyısı olan yerlerde inşa edilecekti. Belirlenen sayı, İstanbul’da inşa edilen gemiler ile beraber 134’e yükseldi. Söz konusu miktarda gemi ise sadece beş ay gibi kısa bir süre zarfında inşa edildi⁹⁷.

Ege ve Karadeniz kıyısındaki idari birimler başta olmak üzere özellikle de Sinop ve Gelibolu tersaneleri gibi donanma açısından elzem yerlere verilen talimatlarda nerede ne kadar geminin inşa edilmesi gerektiği, bu gemiler için lazım gelen kereste, lenger, çivi temin edilmesi ve istihdam edilmesi gereken marangozların tespiti istenmiştir. Donanmanın inşasında ağır yükü üstlenen yerler genellikle Çanakkale, Sinop, İstanbul ve Karadeniz sahilleri gibi donanma malzemesinin hızlıca temin edilip sevkedildiği yerler olmuştur. Osmanlı yönetiminin amacı 1571 yılında bozguna uğratılan donanmanın bir yıl sonraki bahar mevsimine yetiştirilerek denize indirilmesiydi. Bu amaç doğrultusunda yapılan iş bölümü organizasyonu ile hem sayı olarak hem de nitelik açısından önceki mevcut donanmaya göre daha verimli bir donanmanın inşa edilmesi mümkün olabilmiştir⁹⁸.

Donanmanın inşasında gerekli olan demir çoğunlukla Bulgaristan’da demir sanayisiyle ün salmış Samakov’dan temin edilmiştir. Samakov’a gönderilen talimatlar gerekli malzeme listesi ve bunların tersanelere nakliyatı için gerekli olan emirler verilerek, harfiyen uygulanması bildirilmiştir⁹⁹.

⁹⁶ Çakır, “İnebahtı (Lepanto) Savaşı...”, s. 523.

⁹⁷ Bostan, “İnebahtı Deniz Savaşı”, s. 288; Çakır, “İnebahtı (Lepanto) Savaşı...”, s. 520-521

⁹⁸ BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 16, h. 979, s. 63, hkm. 131; BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 16, h. 979, s. 78, hkm. 156; BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 16, h. 979, s. 75, hkm. 151.

⁹⁹ Çakır, “İnebahtı (Lepanto) Savaşı...”, s. 525.

Osmanlı donanması için lazım olan gemilerin inşa edilip donatılmasının akabinde kadırgalar için gerekli olan insan gücüne de ihtiyaç duyulmaktaydı. Yanı sıra denizci, kürekçi ve savaşçıların teminine gelmekteydi. Bu bağlamda Osmanlı yönetimi, neredeyse tamamı yok edilen donanmayı kısa sürede yeniden inşa etmeyi başaramıyorsa da İnebahtı’da kaybettikleri binlerce kalifiye denizci gücünü toplamakta zorluklar yaşamıştır. Bunun için öncelikle İnebahtı sonrası mevcut reis ve denizcilerin tespitine dair bir envanter araştırması yapılarak sayılarının tam olarak ne kadar olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan tetkikler neticesinde 1547-1548 yılında tersanede görev yapan 1800 neferden 230’unun reis ve geri kalanının yelkenciler ve onların neferleri olduğu tespit edilmişti. Sonrasında bu rakamın 377’si reis olmak üzere toplam 2652’ye ulaştırılmıştır. Bu 377 reisin 227’si bölüklü, geri kalan 150 reisin çoğu ise yelkencilikten terfi edip reis olan bölüksüz reislerdi. Bunun üzerine Kaptan Paşa, her gemide 12 neferden oluşan bir azeb grubunun yerleştirilmesini ileterek, toplamda 200 kadırgada bulunması gereken azeb sayısının 2400 kişi olarak belirlenmesine karar vermiştir. Halihazırda tersanede görevli olan 2385 azebin önemli bir kısmı da tersanede veya diğer filolarda görevli olduğu için yeni oluşturulan donanmada ihtiyaç duyulan azeb sayısı 720 olarak ifade edilmiştir.¹⁰⁰

Donanmada görev alacak denizcilerden sonra donanma ile hareket edecek asker ihtiyacı da önemli bir problemli. Kaptan Uluç Ali Paşa, donanmadaki asker ihtiyacını öğrendikten sonra Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti başta olmak üzere Akdeniz kıyılarındaki beylere verdiği talimat ile tüfenkli asker ve sipahiler başta olmak üzere asker ihtiyacına yönelik çalışmaları hızlandırmalarını emretmiştir. Bu arada verilen bir diğer emir ise bölgede kayda alınan timar defterlerinin incelenerek İnebahtı Deniz Muharebesi’nde yararlılık göstermeyenlerin tespit edilerek, timarlarının iptal edilmesini bildirmiştir. Toplanan askerin aciliyeti vurgulanmakla beraber bölgeden toplanan kürekçilerin donanma hazır olana kadar tecrübe edinmesine yönelik faaliyetler yapılması önerilmiştir. Nitekim yeni alınan kürekçilerin tecrübesizliğinden şikayet edilerek, gerekirse denize açılarak kürek idmanları yapmaları bildirilmiştir.¹⁰¹

Yeniden inşa edilen donanmanın mürettebat ve diğer görevlilerinin iâşe ve beslenmesinin de belirli bir program dahilinde hazırlanması gerekmekteydi.

¹⁰⁰ Tabakoğlu, *Akdeniz’de Savaş Osmanlı...*, s. 282-283.

¹⁰¹ Tabakoğlu, *Akdeniz’de Savaş Osmanlı...*, s. 283.

Denizlerde kullanılan temel besin kaynağı ise uzun süre dayanıklılığını koruyan peksimetten oluşmaktaydı. Bunun için Tokat kadısına gönderilen bir emirnamede “...deryâya çıkmak emrim olan donanma-yı hümayûnum mühimmi için peksimed tedârik lâzım ve mühim olmağın taht-ı kazânuzda olan haslarım terekesinden peksimed tedârik için...” denilerek donanma için gerekli olan peksimedin padişaha ait haslardan tedarik edilerek gönderilmesi bildirilmiştir.¹⁰²

Yeniden inşa edilmiş Osmanlı donanmasındaki gemi sayısı hakkında birbirinden farklı veriler sunulmaktadır. Ama ortalama 180 ilâ 250 gemi yeni geminin inşa edildiği belirtilmektedir. Osmanlı donanması, 300 kadar reisin çekdirileriyle 13 Haziran 1572 (1 S 980) tarihinde Kaptan-ı Derya Uluç Ali Reis öncülüğünde denize açılmaya başladı. Dönemin önde gelen müverrihlerinden Selânikî Mustafa Efendi donanmanın yeniden inşası ve tehzizatlandırılmasının kısa sürede gerçekleştirildiğine dair şu cümleleri nakletmektedir:

“...gayret-i dîn-i mübîn bâbında dakika fevt olunmayup, yüz yigirmi gün diyince nevrûz-ı hümayûna dek deryâ yüzine müceddeden yüz otuz dört pâre kadirga ve bastarda ve mavnalar ki kaluçe kürek çekdürür tamâmen merdân-ı kâr-zâr ile ve âlât-ı harb ü kûtâl mâl-mâl olup, yeniçeri ve bölük halkı dilâverleri yarâr ve güzîde asker ile Donanma-yı Hümayûn bu def’a bir vechile hasmet ü vaf’u beyânda kâsır u lâl oldılar. El-hamdü li’llîhi ta’âlâ vezîr-i kâm-dâr vasıtasıyla ve hüsn-i re’y ü tedbir ile bir maslahat görüldi ki a’da-i dîn ü millet hayrân kalup...”.

Osmanlı Devleti, donanmayı dört aylık bir sürede inşa etmeyi başarabilmiştir. Kış mevsimine girilirken inşasına başlanan donanması bahar mevsimine yetiştirilmiştir. Osmanlı idaresi, donanmanın komuta kademesi ve çalışanıyla beraber el ele vererek bir yıl önce alınan İnebahtı yenilgisinin izlerini silmeye çalışmıştır. Dolayısıyla donanmanın yeniden inşa sürecinin kısa bir zamanda başarıya ulaşması Sokullu Mehmed Paşa’nın da itibarını kazanmasını sağlayan bir etken olmuştur.¹⁰³

Osmanlı Devleti, donanmasının yeni kadirgalarını ivedilikle inşa ettiyse de İnebahtı mağlubiyeti öncesinde sahip olduğu tecrübeli denizcilerini uzun yıllar yerine koyamadı. Nitekim Gabor Agoston’un aktardığına göre Fransa elçisi yeniden inşa edilen kadirgaların “ıslak keresteden yapıldığını, daha önce eline hiç kürek almamış

¹⁰² BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 10, h. 979, s. 373.

¹⁰³ Çerçi, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Kühü'l-Ahbâr’ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, C. II, Kayseri 2000, s. 82-83; Ágoston, “Karşılaştırmalı Perspektifle Osmanlı...”, s. 15; Bostan, “İnebahtı Deniz Savaşı”, s. 288; Çakır, “İnebahtı (Lepanto) Savaşı...”, s. 520-521.

kürekçilerle ve aceleyle dökülen, bazı parçaları asidik ve çürük maddelerle birleştirilmiş toprakla donatıldığını” kaydetmiştir. Hatta Uluç Ali Paşa’nın donanmayla denize açıldıktan sonra, 7 Ağustos 1572 tarihinde 145 kadirga, 22 yuvarlak gemi ve 6 mavna ve 25 kalyeteyle fustadan müteşekkil bir Hristiyan donanmasıyla karşılaştığını fakat burun buruna çarpışmaktan ziyade vur-kaç taktiğini tercih ettiğini ifade etmektedir. Bu hadise, Uluç Ali Paşa’nın rakip donanmaya göre daha kalabalık ve donanımlı olmasına rağmen taktiksel açıdan mağlup olduğuna işaret etmektedir. Tabii düşman filosunun Korfu’ya dönmek üzere bölgeden ayrılması da kaptan-ı deryanın stratejik başarısı olarak değerlendirilmektedir.¹⁰⁴

1.4.5. Muharebenin Osmanlı Akdenizi Açısından Sonuçları

İnebahtı Deniz Muharebesi, Katolik Hristiyan dünyasının İslam devletlerinden birine karşı giriştiği son haçlı seferi olarak değerlendirilmektedir. Kalıcı sonuçları olmayan, geçici bir zafer niteliği taşıyan muharebenin amacı Kıbrıs’ı tekrar Osmanlı Devleti’nden alarak Hristiyan toprağı haline getirmektir. Asıl amaç hasıl olmadığı gibi Venedik de aradan iki yıl sonra, 1573 yılında Osmanlı Devleti’yle dostluk münasebeti kurmak için başvurmuştur. Venedik, Kıbrıs Seferi için harp tazminatı vermeyi kabul ettiği gibi halihazırda Zante Adası için ödemiş olduğu vergiyi de arttırdığını kabul etmiştir. Ayrıca Venedik, Osmanlı Devleti’nin İnebahtı sonrası giriştiği donanmayı yeniden inşaa faaliyetlerini başaramamıştır. Osmanlı donanmasının 1574 yılında Tunus’u fethi karşısında izleyici olmaktan öte gidememiştir. Elbette ki tüm sonuçları açısından değerlendirildiğinde de İnebahtı Deniz Muharebesi, XV. Asırdan itibaren Hristiyan dünyasında süregelen Türklerin yenilmezliği efsanesinin ortadan kalkması için önemli bir etken olmuştur.¹⁰⁵

İnebahtı Deniz Muharebesi sonrası Osmanlı donanmasının yeniden canlandırılmaya çalışılması ve İspanyol hazinesinde yaşanan darlık üzerine İspanya Kralı Felipe II’yi Osmanlı Devleti’yle ilişkilerini gözden geçirme aşamasına sokarak, ateşkes arayışına itti. 1578 yılının Eylül ayından itibaren başlayan müzakereler neticesinde anlaşmaya varılmakla beraber 1580 yılında müzakereler yenilendi. Müzakerelerin amacı iki devlet arasındaki düşmanlıkları askıya alarak, dostluk ilişkileri geliştirmektir. Zira Osmanlı Devleti, 1578 yılından beri Safeviler ile savaş

¹⁰⁴ Ağoston, “Karşılaştırmalı Perspektifle Osmanlı...”, s. 15.

¹⁰⁵ Bostan, “İnebahtı Deniz Savaşı”, s. 288-289.

halindeyken İspanya da bir yandan 1568 yılında süregelen Hollanda İsyanı ile uğraşırken bir yandan da İspanya'yı ele geçirme için faaliyetler sürdürmekteydi. Şu da bir gerçektir ki Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki rakiplerinin azalması, teftiş seferlerinin dışında fetih seferlerinin yapılmayışı dinamiklerini kaybetmeye başlayan Osmanlı donanmasının gerilemesine ve eski ihtişamından uzaklaşmasına yol açmaktaydı.¹⁰⁶

Netice itibariyle Selim II döneminde Osmanlı Devleti'nde meydana gelen önemli hadiselerin başında zikredilmesi gereken İnebahtı Deniz Muharebesi, büyük devlet donanmalarının karşılaştığı son deniz muharebesi olarak değerlendirilebilir. Osmanlı Devleti, büyük kayıplar vererek ayrıldığı muharebenin hemen akabinde yeniden yapılanma süreci başlatarak, kısa sürede güçlü bir donanma inşa etmeyi başarmıştır. Donanmaya, muharebede alınan yenilginin tecrübeleri de değerlendirilerek farklı özellikte yeni gemiler dahil edildikten sonra ihtiyaç duyulan deniz mürettebatının yetiştirilmesinde de büyük gayret gösterilmiştir. Yapılan düzenleme ve hazırlıklar sonrası Osmanlı donanması, 13 Haziran 1572 tarihi itibariyle Uluç Ali Paşa komutasında tekrar denizlere açılarak seyrüsefer yapmaya başlamıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Ágoston, "Karşılaştırmalı Perspektifle Osmanlı...", s. 16-17.

¹⁰⁷ Çakır, "İnebahtı (Lepanto) Savaşı...", s. 528.

İKİNCİ BÖLÜM

İNEBAHTI'DA TOPLUM VE SOSYAL HAYAT

2.1. Genel Hatlarıyla Osmanlı Toplumu

Osmanlı toplumu, sınıflar arası geçişin kişisel becerilere ya da bireyin sahip olduğu özelliklere dayandığı bir yapıya sahipti. Bu sebeple de toplumu genel olarak iki sınıf olarak incelemek mümkündür. İki zümreye ayrılan Osmanlı toplumunun ilk halkasını padişahın idari, askeri ve hukuki temsilcilerinden meydana askeri zümre; geri kalanını ise toplumun genelini ve çoğunluğunu oluşturan reâyâ teşkil etmekteydi. Askeri sınıfı oluşturan zümre de kendi arasında iki kısma ayrılmaktaydı. Padişahın askeri ve idari yetkilerini temsil eden ve seyfiyye olarak da adlandırılan kesime *ehl-i örf*; hukuki yetkilerini temsilen eden kesime ise *ehl-i şer'* denilmekteydi. Askeri sınıf olarak adlandırılan zümrenin toplum nezdinde itibarı olduğu gibi devlet tarafından verilen ayrıcalıklar da vardı. Örneğin; yaptıkları hizmet karşılığında vergiden muaf olmaları, yazılı olmasa da devletin birçok kademesinde sahip oldukları imtiyaz ve ayrıcalıklar söz konusu sınıfın zenginleşmesine ve bu sebeple olmalıdır ki Osmanlı aristokrasisinin oluşmasına zemin hazırlamıştır¹⁰⁸.

2.1.1. Askerî Zümre

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere Osmanlı Devleti'nde padişahın icraî, idarî ve askerî yetkilerini temsil eden kişilerin geneli askeri zümreden sayılmaktaydı.

¹⁰⁸ Osmanlı toplumunda keskin bir sınıfsal ayrım olmadığı için *askerî sınıf* kavramı bu sınıfa mensup kişiler arasında zaman zaman belirsizliği yol açmış ve bu sebeple de devlet ricali tarafından bu kavrama açıklık getirme durumları hasıl olmuştur. Belirsizliği ortadan kaldırmak için yapılan düzenlemeler neticesinde askeri sınıfa mensup kişiler kendi arasında kategorize edilmiş veya yaptıkları işlere göre sınıflandırılmıştır. Buna göre ilk gruba girenler, askerlik mesleğini faal olarak yapan yeniçeri, sipahi ve bunlara bağlı birliklerde görev yapanlar ile aileleri yer almaktaydı. İkinci grubu, faal olarak askerlik yapmayıp, geri hizmet veya yardımcı kuvvet olarak kullanılan Yörük ve Tatarlardan oluşan yaya ve müsellemler grupları oluşturmaktaydı. Üçüncü grup; askerlik ile ilişkisi olmayıp ve fakat devlete ait kurumlarda hizmet eden görevliler ki bunları katip, mültezim, emin, muhassıl gibi memurlar oluşturmaktaydı. Dördüncü grubu; yargı organlarına ait kamu kurumlarında görev alan müderris ve mülazımlar; beşinci grubu, günlük yevmiye karşılığında hizmet eden mütevellî, nâzır ve cüzhanlar; altıncı grubu din görevlilerinden oluşan imam, hatip ve müezzinler oluştururken söz konusu sınıflandırmanın son halkasını yedinci grupta yer alan köprü, derbent ve madencilik alanında hizmet eden kesim oluşturmaktaydı (Halil Sahillioğlu, "Askerî", *TDVİA*, İstanbul 1993, C. 3, s. 488-489; ss. 488-489).

Dolayısıyla Osmanlı toplumunda, özellikle de klasik dönem için toplum yönetenler (askerî) ve yönetilenler (reâyâ) olarak ayrılmaktaydı. Köken itibarıyla asker menşeli olan ve *ehl-i örf* olarak adlandırılan kesim devletin kuruluşundan itibaren kul sistemi bünyesinde yetişmiş, Enderun veya Acemi Oğlanları Mekteplerinde eğitim aldıktan sonra sipahilikten başlayıp sadrazamlığa kadar önü açık olacak şekilde yükselebilen bir kesimden oluşmaktaydı. Bu kesim padişah adına ve onun koyduğu hükümlere göre “nizâm-ı âlem” uygulayıcıları olarak görülmüş ve örf-i hukukun tesisinde rol alacak şekilde yetiştirilmiştir.¹⁰⁹

Ehl-i örf sınıfının teşekkülü ve görevlerinin muhtevası ise devletin kuruluş döneminden imparatorluğa geçiş sürecine kadar devamlı olarak olgunlaşacak şekilde gelişmiştir. Devlet kademelerinde önemli mevkiilerde yer alan söz konusu zümre vergiden muaf tutulduğu gibi olası suç işleme, suça bulaşma durumlarında da kazasker mahkemelerinde yargılanma şartlarıyla imtiyazlar elde etmiştir. Ehl-i örf zümresinin elinde bahsi geçen ayrıcalıklar dışında ve belki de en önemlisi olan padişahın beratını taşıma yetkileri bulunmaktaydı.¹¹⁰

Osmanlı idaresi, ehli-i örf zümresinin elindeki imkan ve yetkileri suistimal edecek şekilde reâyâ üzerinde kurulması muhtemel baskı ve zorbalığı önlemek amacıyla denge kurmaya gayret sarfetmiştir. Fakat bu denge merkezi otoritenin güçlü ya da zayıf olma durumuna göre doğru orantılı bir şekilde artmış veya azalmıştır. Dolayısıyla merkezi otoritenin gücü, aynı zamanda devlet ile reâyâ arasındaki ilişkileri olumlu veya olumsuz bir şekilde etkileyebildiği gibi sosyal düzenin devamlılığı açısından elzem bir durumdu.¹¹¹

Osmanlı toplumunda askeri zümrenin şer-i hukuk uygulayıcısı olan *ehl-i şer* kesimi, genel olarak şeyhülislâm, nakîbüleşraf, kazasker, kadı ve müderris gibi ulemâ topluluğunu veya bu kesimin görev yaptıkları kurumları ifade etmektedir. İlmiye sınıfına mensup bu zümre; medreselerde İslâmî eğitim esaslarına göre eğitildikten sonra aldığı icazetname ile rüşdünü ispatlayabilmekteydi. Dolayısıyla hizmete başlangıcı verilecek yetkiye bağlanan ilmiyeliler, Osmanlı toplumunda siyasi ve idari yapıda yer alan görevliler kadar ve hatta onlarda da daha imtiyazlı bir kesimi

¹⁰⁹ Mehmet İpşirli, “Ehl-i Örf”, *TDVİA*, C. 10, İstanbul 1994, s. 519; ss. 519-520.

¹¹⁰ Halil İnalcık, “Osmanlılar’da Raiyyet Rûsûmu”, *Belleten*, C. XXIII, S. 92 (1959), s. 596-598; M. İpşirli, “Ehl-i Örf”, s. 519.

¹¹¹ M. İpşirli, “Ehl-i Örf”, s. 520.

oluşturmaktaydı¹¹².

İlmiye erbabına vergi ve cezalar konusunda tanınan imtiyazlar aynı zamanda çocuklarına da tanınmaktaydı. Ehl-i örf bünyesinde yer alan asker menşeli sınıf, sahip olduğu ayrıcalıklara rağmen sıkı cezai işlemlere ve bazen de idamlarına varan yaptırımlar ile karşılaşmasına rağmen bu durum ilmiye erbabında sıkça rastlanan bir durum değildi. Verilen ceza örnekleri olmuşsa da bunlar azl, sürgün ve nadir de olsa idam şeklinde görülebilmektedir. Netice itibariyle ehl-i örf nazaran ehl-i şer zümresi Osmanlı toplumunda sahip oldukları haklar ve mesleklerinin gördüğü itibar açısından en imtiyazlı grup olarak tanımlanabilir¹¹³.

Osmanlı toplumunda askeri zümre arasında yer alan ve *kalemiye* olarak adlandırılan kesim ise devletin teşkilatında yer alarak statü elde eden bir sınıfı temsil etmektedir. Bu kesim bilhassa XV. asırdan itibaren devlet kurumlarının müesseseleşmeye başladığı dönemden itibaren kendine has bir alan oluşturarak, asırlarca devam etmiş ve Osmanlı Devleti'nin son yüzyılına kadar da bu şekilde adlandırılmıştır. Osmanlı bürokrasisinin temel taşlarından biri olarak kabul edilen kalemiye zümresi özellikle de Dîvân-ı Hümâyûn, maliye ve defterhâne bürolarının şekillenmesinde ve düzenli bir sisteme kavuşmasında ayrıcalıklı bir oynamıştır. Ayrıca söz konusu bürolarda istihdam edilecek nitelikli eleman ihtiyacını da yine üstat-şâkird ilişkisiyle yetiştirilmesinde vazife görmüştür. Bu bağlamda kalemiyenin oluşmasında intisap geleneğinin payı olduğunu söyleyebiliriz. Devletin ilk devirlerinde görev alan kalemiye erbabı umumiyetle medreselerde eğitim görmüş kişiler olsa da kurumların belli bir nizam ve intizama ulaştığı XV. asır ve sonrası dönemlerde intisap usulüne göre yetişen kişilerin görev aldığını söylemek mümkündür. İntisap usulü, aynı zamanda merkez ile taşra arasındaki yetenekli kişilerin farkedilmesine ve önemli görevlerde yer almasına da imkan tanımaktaydı. Nitekim merkezden taşraya giden üst düzey görevliler bazen taşrada hizmetlerine aldıkları nitelikli gençlerin faydalı özelliklerini fark ettikten sonra onların yetişmesinde veya yükselmesinde etkili olabilmekteydi¹¹⁴.

Kalemiye zümresi, Osmanlı bürokrasisinin geleneklerinin şekillenmesinde ve

¹¹² Mehmet İpşirli, "İlmiye", *TDVİA*, C. 22, İstanbul 2000, s. 141; ss. 141-145.

¹¹³ M. İpşirli, "İlmiye", s. 142.

¹¹⁴ Mehmet İpşirli, "Kalemiye", *TDVİA*, C. 24, İstanbul 2001, s. 248; ss. 248-249.

Osmanlı diplomasisindeki resmi yazışma usullerinin oluşmasında önemli roller oynamıştır. Bu sebeple olmalıdır ki Osmanlı vakanüsleri, özellikle de XIX. asırda önemli reformlara imza atan bürokrat veya diplomatların çoğunluğu kalemiye bünyesinde yetişmiştir.¹¹⁵

2.1.2. Reâyâ

Lügâtte “*sürü, otlatılan hayvan sürüsü*” manasına gelen raiyye/raiyyet kelimesinin çoğulu şeklinde türetilen reâyâ sözcüğü; “*bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren halk*” manasına gelmektedir.¹¹⁶ Bu manasıyla İslam dünyasının genelinde ve Osmanlılar döneminde reâyâ; yönetici zümre içinde yer alan ehl-i örf ve ehl-i şer dışında kalan, vergi mükellefiyeti karşılığında canı ve malı devlet himayesinde olan toplumun geniş bir kesimini oluşturmaktadır. Çoğunluğu vergi vermekle yükümlü olan bu kesim arasında az da olsa devlet kademesinde yer alan yöneticiler vasıtasıyla aldığı himmet veya imtiyazlar sayesinde avâriz veya raiyyet rüsûmundan muaf tutulanlar da bulunmaktaydı. Bu kavram, devletin kuruluş ve yükseliş dönemlerinde ekseriyetle Müslüman tebaa için kullanılmışsa da ilerleyen dönemlerde gayrimüslimleri de ifade eden bir terim haline gelmiştir.¹¹⁷

Osmanlı Devleti’nde mîrî arazi rejimi veyahut timar sisteminin tatbik edildiği bölgelerde köylü/çifçi olarak da adlandırılan reâyâ tarafından, *çift-hâne* sistemi dahilinde -bilhassa da- hububat üretimine dayalı bir tarımsal faaliyet gerçekleştirilirdi. Vergi mükellefi olan ve kendi tasarruflarındaki toprağın miktarına göre tasnif edilen reâyâ, aynı zamanda savaş ve benzeri olaganüstü dönemlerde toplanan avâriz-ı dîvâniyye ve tekâlîf-i örfiyye vergilerini de vermekle mükellef tutulabilirdi. Osmanlı reâyâsı, genel olarak elindeki toprağın miktarına, toprağın bulunduğu iklim şartlarına veya elde edilen mahsüle göre vergilendirmeye tabii tutulurdu. Köylü çiftçiyi oluşturan reâyâ, genel olarak bölgeden bölgeye değişmekle beraber 50 ila 160 dönüm arasında değişen toprak miktarına göre ve “*bir çift öküzle bir yılda sürülen toprak*” anlamına gelen çiftliklere sahip olan köylüleri ifade etmektedir. Tabii ki de bu durum Osmanlı topraklarının tamamı için genellenebilecek bir durum değildir. Nitekim geniş topraklara sahip olanların yanında önemli bir kısım reâyânın tasarrufundaki topraklar

¹¹⁵ M. İpşirli, “Kalemiye”, s. 249.

¹¹⁶ Ferit Develioğlu *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2007, s. 875, 880

¹¹⁷ Mehmet Öz, “Reâyâ”, *TDVİA*, C. 34, İstanbul 2007, s. 490; ss. 490-493.

nîm-çift (yarım-çift) ya da bundan daha az olan *ekinlü-bennâktan* oluşmaktaydı.¹¹⁸

Osmanlı Devleti'nde reâyânın hür köylü olup olmadığı tartışma konusu olmakla beraber bu hususu belirleyen temel esasın köylünün sahip olduğu bir toprağının olup olmamasına bağlanmaktadır. Özellikle de Osmanlıların ilk dönemlerinde toprak sahibi köylülerin topraklarını terk ederek 10-15 yıl gibi uzun süreliğine yerinden ayrılması yasak olduğu gibi bu tür vakaların önüne geçilmesi için kanunnameler neşr edilmiştir.¹¹⁹ Reâyâ kendi isteğine göre toprağını terk etmesi durumunda toprağı elinden alınıp başkasına verilebilirdi fakat sipahinin isteğiyle ya da zorla çıkarılmışsa mülküne ya da toprağına el koyma yetkisine sahip değildi. Kırsal alandan şehre göç eden köylülün gittiği yerin ahalisinden sayılması için umumiyetle yine 10-15 yıllık bir süre esas alınırdı. Ortalama 15 yıl şehirde ikamet eden reâyâ şehirli zümresine ait olduğu kabul edilirdi. Köylü veya çiftçi denilen vergi mükellefleri, sorumlu oldukları toprakları ard arda üç yıl ekip biçmemeleri durumunda kendilerinden alınıp başkasına verilmekteydi. Tabii ki de ekip biçilmeme durumunda kişinin hastalık veya bölgesinde toprak faaliyetlerini engellemiş herhangi bir toplumsal olayın meydana gelip gelmeme durumu da göz önünde bulundurulmuştu. Söz konusu tedbirler veya uygulamalar, tarıma dayalı ekonomik sistemi korumak ve çiftin bozulmasına engellemeye yönelik adımlar olarak değerlendirilebilir.¹²⁰

2.1.3. İnebahtı'da Askeri ve İdari Zümre

Osmanlı taşra teşkilatının temel halkası olan kaza ve sancaklar merkezden gönderilen idareciler tarafından yönetilmekteydi. Kazalar, genellikle dizdar, subaşı veya alaybeyleri tarafından idare edilirken sancaklar ise bahsi geçen görevlilerin de amiri olan sancak beyi tarafından yönetilmekteydi. İdarecilerin başlıca vazifeleri ise kendi idari birimlerindeki âsâyîş ve güvenliği sağlamak, bilhassa da sipahi ile reâyâ

¹¹⁸ Ömer Lûtfi Barkan, "Çiftlik", *Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I*, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980, s. 789-797; ss. 789-797; M. Öz, "Reâyâ", s. 491.

¹¹⁹ Halil İnalcık, "Adâletnâmeler", *Belgeler*, C. 2, S. 3-4 (1965), TTKB, Ankara 1993, s. 49-142, ss. 49-142; Ayrıca erken dönem Osmanlı kanunları ve toprak tasarrufuyla alakalı örnek uygulamaların nasıl tatbik edilmek istendiğine dair ayrıntılı veriler bulunmaktadır. Bunlar arasında; *Hüdavendigar Livası Kanunnamesi* (s. 1-6); *Kanun-ı Liva-i Aydın* (s. 6-18); *Erzurum Vilayeti Kanunu* (s. 62-72), *Diyaribekir Vilayeti Kanunu* (s. 130-139) ve *Kanunname-i Vilayet-i Mora* (s. 327-332) örnekleri verilebilir. Ayrıntı için bk. Ö. Barkan, *XVI ve XVII'inci Asırlarda Osmanlı...*, s. 1-18; 62-72; 130-139; 327-332; Benzer şekilde *Kanunname-i Rum* için bk. Adnan, Gürbüz, *Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara 1993, s. 278-283.

¹²⁰ M. Öz, "Reâyâ", s. 491.

arasındaki münasebetlerin adaletli bir şekilde yürütülmesini idare etmekte¹²¹.

İnebahtı'nın Osmanlı hakimiyetine geçmesi sonrasında buranın kaza olarak teşkilatlandırılması sebebiyle burası dizdar ve subaşı tarafından idare edilirken 1530'lardan sonra sancak beyi tarafından yönetilmiştir. İnebahtı'nın idaresini yürüten yöneticiler arasında kaza dönemi yöneticisine dair herhangi bir kayıt tespit edilememekle beraber sancak devri yöneticilerine ait bilgi parçaçıklarına ulaşmak mümkündür. Mühimme Defterlerine yansıyan yazışmalara göre sancak dönemi olan 1560 yılında İnebahtı Sancağı Turhan Bey tarafından idare edilmektedir.¹²² Turhan Bey'in görev sırasında vefat etmesi üzerine İnebahtı'nın 1565 yılında Mustafa Bey tarafından idare edildiği görülmektedir.¹²³ 1567-1574 yılları arasında geçen 7 yıllık süreçte ise İnebahtı Sancağı'nın ortalama bir-iki yıl arayla Osman Şah Bey, Kara Ali Bey, Ahmed Bey, Mustafa Bey ve Ahmed Bey tarafından idare edilmiştir.¹²⁴

Tablo 2.

*1567-1574 tarihleri arasında İnebahtı Sancağı'nda idareci olarak bulunan sancak beyleri, görev tarihleri ve gelirleri.*¹²⁵

Sancak Beyi	Görev Tarihi	Geliri
Osman Şah Bey (mir-i sabık-ı Mora)	12 L 974 [22 Nisan 1567]	-
Kara Ali Bey (mir-i sabık-ı Selanik)	-	-
Ahmed Bey (mir-i sabık-ı Kiğı)	8 CA 979 [28 Eylül 1571]	405.000
Mustafa Bey (an-rüesâ-yı Kadırgahâ-yı Hassa)	21 ZA 979 [5 Nisan 1572]	200.000
Ahmed Bey (mir-i sabık-ı Sığla)	1 ZA 981 [22 Şubat 1574]	203.000

XVII. asırda İnebahtı'ya uğrayan Evliya Çelebi'nin aktardıkları da şehirdeki idari ve askeri zümre hakkında ip uçları vermektedir. Bu dönemde şehrin Durak Bey adlı bir sancak beyinin oğlu tarafından idare edildiğini ifade eden Çelebi, Durak Bey'in Hanya taraflarında Venedik donanmasıyla çarpıştığı sırada hayatını kaybetmesi üzerine sancağın oğluna intikal ettiğini belirtmektedir. Yine İnebahtı'da 13 zeamet ve 287 adet timar olduğunu; şehirde alaybeyi, çeribaşı ve yüzbaşidan oluşan üst düzey

¹²¹ İlhan Şahin, "XV ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Taşra Teşkilâtının Özellikleri", (Ed. Abdülkadir Özcan), *XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s. 243; ss. 233-296.

¹²² BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 3, h. 967, hkm. 715.

¹²³ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 5, h. 973, hkm. 454.

¹²⁴ Pervin Sevinç, *955-982/1548-1574 Tarihli Osmanlı Beylerbeyi ve Sancakbeyleri Tevcih Defteri (563 nr.)*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 6-7.

¹²⁵ P. Sevinç, *955-982/1548-1574 Tarihli Osmanlı...*, s. 6-7.

askeri yöneticilerin varlığından bahsetmektedir. Ayrıca şehirdeki timar erbabıyla beraber altı bin kadar askerin olduğu ve bunların kadırgalar vasıtasıyla deryaya açılarak sefer düzenlediklerini belirtmektedir. Ayrıca sancak beyi seferde iken şehrin kaymakam tarafından vekaleten idare edildiğini ve sancak beyinin on yedi bin guruş, kadının ise üç bin guruş karşılığında hizmet ettiği belirtilmektedir. Çelebi'nin aktardıklarına göre İnebahtı'nın idari ve askeri zümresinde yer alan diğer görevliler arasında; nakibü'l-eşraf, şehir naibi, sipahi kethüdası, yeniçeri serdarı, kale dizdarı, şehir subaşı, şehir kethüdası, mimar ağası, muhtesib ağası, kapudan ağa, harac ağası, 12 adet kale ağası, mutemed başı, liman ağası ve miktarı belirtilmemiş kale neferatı yer almaktaydı¹²⁶.

2.2. İnebahtı'da Sosyal ve Demografik Yapı

İnebahtı Kalesi fethedildikten sonra fiziki açıdan Sultan II. Bâyezîd'in talimatları doğrultusunda şekillendirilmeye başlandı. Öncelikle yabancı bandıralı gemilere karşı İnebahtı Körfezi'nin kontrolünü sağlamak amacıyla körfezin daraldığı noktada karşılıklı iki kulenin yapılmasına karar verildi. Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa ile Mustafa Paşa'nın nezaretinde, Murad adlı bir mimar tarafından inşa edilen kulelerin kısa bir süre zarfında tamamlanmıştır. Bunun dışında II. Bâyezîd'in İnebahtı fethi sonrasında şehirde bulunan eski iki kiliseyi camiye çevirdiği ifade edilmektedir ki bu uygulama Osmanlı fetihlerinde kılıç zoruyla alınan şehirlerde sıklıkla rastlanan bir durumdur. Camiye çevirilen kiliselerden biri İnebahtı Körfezi'nin hemen giriş kısmında, deniz kıyısında fakat surlar içinde yer alan Cami-i Kebir veya Fethiye Camii olarak adlandırılan yapıydı. Bir diğeri ise şehre hakim bir tepe üzerinde bulunan ve öncekine nazaran daha küçük bir yapıdan oluşmaktaydı. Kiliseden camiye çevrilen her iki yapı, İnebahtı'nın fethinden sonraki yaklaşık 30 yıl boyunca Müslüman nüfusun bulunmaması hasebiyle sadece kalede bulunan Osmanlı askerinin ibadethaneleri olarak kullanılmıştır.¹²⁷

Tablo 3.

1520 yılında İnebahtı Kazası'na bağlı mahalle ve köyler.¹²⁸

Mahalle	Karye
Pigadya	Coş
Bâb-ı Germe-i İnebahtı	Dofti
Afsoti	Famila-i Bâb

¹²⁶ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, s. 271-272.

¹²⁷ Kiel, "İnebahtı", s. 285.

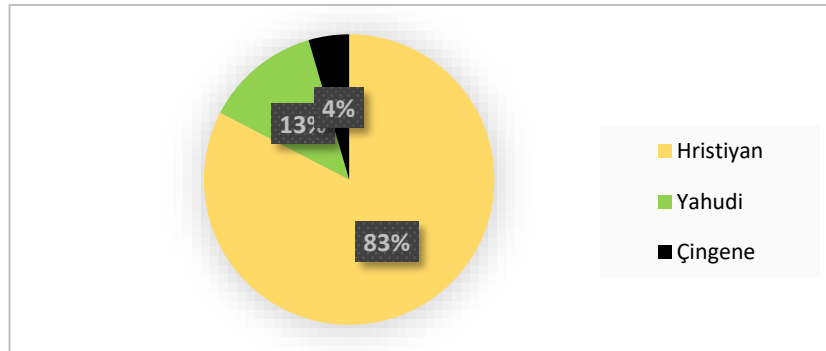
¹²⁸ BOA. TT. Def. No. 105. h. 927, s. 5-48.

Agropino	Galata
Aya Kostandin	Iskalya
Aya Nargir	Sersino
Aya Nikola	Vanboko
Aya Tanesi	Velvina
Aya Vasil	Volimoho (?)
Aya Apostol	İnekasrı
Aya Dimitri	İvromyani
Aya İlya	Kamara
Aya Porolevi	Koranohor
Aya Satire	Kostanyani
Aya Yorgi	Kavrolin
Bulama	Kırpıfti
Hirso-Mirye	Kofo-İskala
Hızır-ı Sefer-i Hisari	Livadi
Sebatay	Makize
Yeni-Kisari	Platono
İso-Kalavriz	Mazi
Mostra-Kastra (?)	Razya
Polyo Lika	Rastiyani
Burgaz-ı Cedid	
Meymûn	

İnebahtı'nın Osmanlı fethinden sonraki sürece dair bilgi veren kaynakların başında fetihden sonda kayda alındığı düşünülen 1520 tarihli tahrir defteridir. Söz konusu yıllarda Tırhala'ya bağlı bir kaza olan İnebahtı, 620 hanelik bir nüfusa sahipti. Bu hane sayısı ise İnebahtı'da takribi 3100 kişinin yaşadığı ve 1333 vergi mükellefinin olduğuna işaret etmektedir. Nüfusun tamamına yakını gayrimüslimlerden oluşan şehirdeki mahalleler de Hristiyan kiliselerinin adlarını taşımaktaydı. Geriye 27 hanede Çingeneler (Kıpti) ve bir hanede ise Müslümanlar ikamet etmektedir.¹²⁹ Kiel, bahsi geçen haneler dışında 1528 yılında İspanya'dan gelerek İnebahtı'ya yerleşen yaklaşık olarak 80 hane Yahudi'nin varlığını belirtmektedir.¹³⁰

Grafik 1.

XVI. asrın ilk yarısında İnebahtı'nın demografik dağılımı

¹²⁹ BOA, TTD. Def. No. 105, s. 21-22.

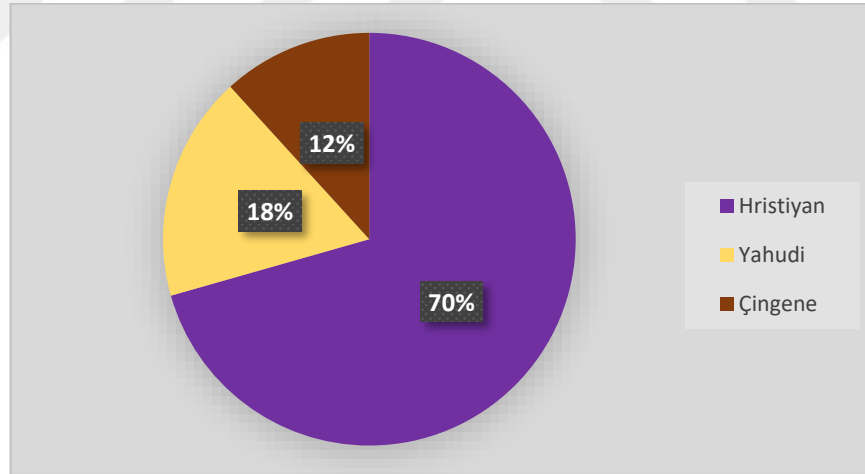
¹³⁰ Kiel, "İnebahtı", s. 285.

Graikten de anlaşılacağı üzere İnebahtı'nın Osmanlı hakimiyetine girdiği XVI. asır başlarından ortalarına kadar, bilhassa 1530-1540'lara kadar şehirde Müslüman nüfustan bahsedilememektedir. Var olanlar ise umumiyetle bölgedeki Osmanlı askeri veya ailelerinden oluşmaktadır. Bu dönemde şehrin nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan %83'lük kısmını Hristiyanlar oluştururken, %13'lük kısmını Yahudiler ve %4'lük kısmını ise Çingene'ler oluşturmaktaydı.

937 H./1530 M. tarihli ve 367 numaralı Tahrir Defterinde İnebahtı Tırhala Sancağı'nın kazası olarak kaydedilmiştir.¹³¹ Yerleşim açısından bakıldığında bu dönemde nefis-i İnebahtı yani merkez olarak 12 Hristiyan 2 çingene ve 3 Yahudi mahallesinden mürekkep idi. Ancak daha erken tarihli Tırhala Sancağı Kanunnamesi'nde 912 H./1512 M. yılında İnebahtı bir kaza olarak kaydedilmemiştir. Daha doğrusu Tırhala Sancağı'na hiç kaydedilmemiştir.¹³² Ancak H. 920/1520 tarihli kanunnamede İnebahtı Tırhala Livası'na bağlı bir kaza olarak, alt idari birim şeklinde teşkilatlandırılmıştır.

Grafik 2.

1530 yılında İnebahtı'da bulunan 17 mahallenin demografik açıdan dağılım oranı

1530 yılında İnebahtı'da 17 mahallenin olduğu tespit edilmiştir. Bu mahallelerin 12'sinde ve toplam oranın %70'inde Hristiyanlar ikamet etmekteydi. İki mahallede Yahudi nüfusu yoğun olarak yaşamaktaydı ki bu da toplam oranda %18'e denk gelmekteydi. Geriye kalan iki mahalle Çingene'lerin yerleşim alanıydı ve bu da

¹³¹ BOA, TD (Tahrir Defteri). Def. No. 367, s. 22-23; Kanun-ı Nefs-i Tırhala için bk. Ömer Lütfi Barkan, XVI ve XVI'inci Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları, Kanunlar, Bürhaneddin Matbaası, İstanbul 1943, s. 289-290.

¹³² BOA, TTD (Tapu Tahrir Defteri). Def. No. 36, s. 1-2.

toplam oranda %12'ye tekabül etmekteydi.

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği üzere İnebahtı Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra kaza olarak statüleştirilmiştir. Kaza gelirlerini ise padişah hasası, dönemin sadrazamı İbrahim Paşa hasası ve timar geliri şeklinde üç gruba ayırmak mümkündür. İnebahtı'nın Osmanlı idaresindeki kaza dönemi, yani yaklaşık ilk otuz yıllık sürecinde kaza bünyesinde 49 köyün yer aldığı görülmektedir. Ayrıca tablo, kaza genelinde 1855 nüfusun yaşadığına işaret etmektedir. Bu nüfusun 22'si Müslüman iken geriye kalanını gayrimüslimler oluşturmaktadır. Toplum nüfus içinde 116 kişinin mücerred (bekar) ve 214 kişinin ise bive (dul) olduğu anlaşılmaktadır.

1540 ile 1570 yılları arasında Tırhala Sancağı'nın idari statüsü yeniden düzenlendi. Tırhala'ya bağlı en geniş kısımları teşkil eden güney ve güneydoğudaki toprakları ayrılarak İnebahtı adıyla müstakil bir sancak oluşturuldu. Sancak idare merkezi ise İnebahtı şehri olarak belirlendi. Fethedildiği ilk 30 yıl boyunca Osmanlı askeri dışında neredeyse hiç Müslüman nüfus bulunmayan İnebahtı'da 1569-1570'li yıllara gelindiğinde şehirde altı müslüman ve on üç hristiyan mahallesinden müteşekkil bir sosyal yapı oluşturulmuştu. Söz konusu yıllarda İnebahtı'da 313 hanede Müslüman, 241 hanede Hristiyan ve 70 hanede ise Yahudi nüfus ikamet etmekteydi. Bu değişimin öncelikli sebepleri arasında fetih sonrası Müslüman nüfusun bölgeye göç etmesi etkili olduğu gibi şehirde yaşayan Hristiyan nüfusun din değiştirmesinin veya bazılarının şehirden ayrılarak bu değişimi etkilemiştir. 1570'li yıllarda İnebahtı'nın sosyal hayatında kullanılan yapılar arasında Câmî-i Kebîr, Pigadiye, Câmî-i Polad camiileri ile Abdi Halîfe, Hayreddin Çavuş ve İskender mescitleri zikredilebilir.¹³³

XVI. asır sonrasında İnebahtı'ya uğrayan Evliya Çelebi, buranın Osmanlı tarihinin şanlı ve hazin maceralarının yaşandığı önemli bir üs olarak değerlendirmektedir. Çelebi, İnebahtı'daki üs ve liman kalelerin ve bunları birbirine bağlayan surların 4500 adım olduğunu naklettikten sonra İnebahtı Kalesi'nin içinde 8 câmî, 11 mescid, 3 medrese, mektep, 2 han, 3 hamam ve 3.000 haneden müteşekkil olduğunu ve ayrıca şehirde 45 adet çeşmenin bulunduğunu kaydeder.¹³⁴

¹³³ BOA, TTD. Def. No. 105, s. 1-7.

¹³⁴ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, (Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı-Robert Dankoff), Yapı Kredi Yayınları, VIII. Kitap, İstanbul 2003, s. 272; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da*

2.2.1. İnebahtı Kalesi

Tarih boyunca sahip olduğu stratejik konumu ve ihtişamlı heybetiyle ün salmış olan İnebahtı (Lepanto/Naupaktos) Kalesi, Rigani Dağı'nın Batı eteğinde, deniz seviyesinden ortalama 200 m yükseklikte bir tepenin üzerinde konumlandırılmıştır. Bulunduğu konum sebebiyle de geniş bir alanı görebilecek yükseklikte olan kale, Korint Körfezi'ne giriş çıkış yapacak gemileri kontrol edebilecek bir görüş alanına sahiptir. Kale, günümüzde Yunanistan'da bulunan savunma mimarisinin temsili anıtlarından birini teşkil etmektedir. Mimari açıdan amfi tiyatro şeklinde inşa edilen İnebahtı Kalesi, duvarlarından daha yüksek olan tepe ve yamaçları içerirken, iki kol halinde doğu ve batıya doğru uzanmaktadır. Bu kollar, doğal araziye takip ederek denize doğru iner ve burada küçük bir müstahkem olan liman kısmına katılır.¹³⁵

İnebahtı Kalesi'nin Korint Körfezi girişindeki stratejik konumu, yüzyıllar boyunca bölgedeki savunma sisteminde bir düğüm noktasını oluşturmuştur. Coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle İnebahtı, Antik Çağ'dan bu yana her çağın güçlü ajanları arasında paylaşılamayan bir nifak elmasına benzetilmektedir. Ayrıca bir sahil kasabası olan İnebahtı'nın MÖ. XII. asır sonlarında Herakleidlerin (Dorianlar) büyük ölçekli hareketleriyle bağlantılı olduğu ileri sürülmektedir. Dorların güneye, Mora Yarımadası'na doğru giderlerken Korint Körfezi'ni geçmeleri için gemi inşasına duydukları alan ihtiyacı üzerine buraya yerleştikleri bilinmektedir. Bu sebeple olmalıdır ki İnebahtı'nın eski adı *gemi* (ναῦς) ve *gemi inşa etmek* (πῆγνυμι) kelimelerinden türemiştir. İnebahtı zaman içinde Lokrililer, Atinalılar, Messenliler, Akhalar, Thebans, Makedonlar ve Aitolians arasında da el değiştirdi. Ardından MÖ. 431-404 yılları arasında cereyan eden Peloponez Savaşı sırasında Atinalıların üssü olarak kullanılan İnebahtı Kalesi, yapılan deniz ve kara seferlerinin kilit noktalarından birini oluşturmuştur.

İnebahtı Kalesi'nin tam olarak ne zaman inşa edildiği bilinmemekle beraber bölgedeki ilk yerleşim izlerinin Orta Tunç Çağı'na (MÖ. 2000-1600) kadar uzandığı

Osmanlı Mimârî Eserleri, Bulgaristan Yunanistan Arnavutluk, C. IV (4.5.6. Kitap), İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2000, s. 264; Semavi Eyice, "Fethiye Camii", *TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, C. 12, İstanbul 1995, s. 459.

¹³⁵ Ioannis Chouliaras-Olympia Vikatou, *The Castle of Naupaktos, Project 'Partial Reconstruction and Structural Reinforcement of the Castle of Naupaktos and Enhancement of the Archaeological Site'*, (Translation: Elli Tzavella), Citronio Publishing, Mesolongi 2015, p. 4.

düşünülmektedir. Ayrıca antik kent olan İnebahtı'nın Roma İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinde güçlü kale duvarlarıyla korunduğu bilinmektedir. Kalenin içinde bulunan ve günümüzde Pharmaki Caddesi olarak adlandırılan bölgede erken Hristiyanlık bazilikası mimarisiyle inşa edilmiş bir kilise yer almaktaydı. Bu bazilikanın yanında mozaik zeminli, mermer kaplamalı ve kabartmalı geniş bir hamam kompleksi ve lüks villalardan oluşan bir yerleşim alanı bulunmaktaydı. Sahip olduğu bu yapıların, VI. Asırda şehrin doğu taraflarından yapılan akınlar sebebiyle tahrip edildiği düşünülmektedir. İnebahtı Kalesi, X. asırdan itibaren Bizans donanmasına ait bir askeri deniz üssü haline geldiği için bu dönemde kale duvarlarına hem yeni savunma hatları eklenmiş hem de tahribata uğrayan yerlerinde tahkimat yapılmıştır.¹³⁶.

Osmanlı hakimiyetine geçtikten sonra Ballıbadra olarak adlandırılan Patras'ın 1430 yılında Bizans'ın Mora Despotu olan Konstantin Paleologos tarafından işgal edilmesinden sonra İnebahtı Kalesi, Venediklilerin ticari faaliyetlerini kaydırduğu bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Venedikliler, 1449-50 yılları arasında Batı Yunanistan'ın önemli bir kısmını hakimiyetine alan Osmanlı Devleti'nin taaruzlarına direnerek, 1462-63, 1467 ve 1477 kuşatmalarını püskürtmeyi başardı. Sultan II. Bâyezîd (1481-1512) devrinde denizden ve karadan düzenlenen bir kuşatmanın başarıya ulaşmasıyla İnebahtı Kalesi Venedikliler tarafından 1499 yılında Osmanlılara teslim edildi. Bu tarihten itibaren İnebahtı Kalesi'nin Osmanlı hakimiyetinde 1499'dan 1687 yılına kadar sürecek olan ilk dönemi başlamıştır. II. Bâyezîd, kaleyi aldıktan sonra onarım görmesi gereken yerlerinde tamirat gerçekleştirdiği gibi kaleyi düşman saldırılarına karşı muhafaza etmek için Korint Körfezi'ndeki her iki tarafında bulunan kara parçasının birbirine yakın olduğu yerde karşılıklı olacak şekilde iki adet kule yaptırmış ve kalenin savunmasına yönelik tedbirler almıştır.¹³⁷.

İnebahtı Kalesi fethedildikten sonraki ilk otuz yıl boyunca kaledeki Osmanlı askeri dışındaki ahalisinin tamamı gayrimüslimlerden oluşmaktaydı. Bu haliyle İnebahtı Osmanlı Devleti için bir ileri askeri garzinon özelliği taşımaktaydı. Batı Akdeniz'deki askeri üs konumundaki İnebahtı Kalesi, Osmanlı donanmasının deryadaki faaliyetlerine destek sunmak ve karaya dönen donanma kuvvetinin konakladığı bir yer olarak önemliydi. Örneğin; İnebahtı Deniz Muharebesi öncesinde

¹³⁶ I. Chouliaras-O. Vikatou, *The Castle of Naupaktos...*, s. 6-7.

¹³⁷ I. Chouliaras-O. Vikatou, *The Castle of Naupaktos...*, s. 6-7.

kalede devamlı bulunan asker arasında 220 hisar neferi ve 140 azeb neferinin bulunduğu görülmektedir.¹³⁸

Batı Akdeniz'deki Osmanlı kalelerinin tamamı özellikle de sefer zamanlarında ordunun zahire ve mühimmatının depolandığı lojistik merkezleri haline gelmekteydi. İnebahtı Deniz Muharebesi öncesinde aralarında İnebahtı Kalesi Beyi'nin de bulunduğu Mora, Modon, Koron, Anabolu, Avlonya, İlbasan ve Ayamavra yöneticilerine gönderilen hükümde adı geçen kalelerde hangisinin zahiresi fazlaysa diğerine aktaracak şekilde dengelemelerini emretmiştir. Dolayısıyla kaleler aynı zamanda bir diğerinin lojistik merkezi olup, gerektiğinde destek alabilecek şekilde örgütlenebilmekteydi.¹³⁹

Batı Akdeniz'deki Osmanlı kalelerine göre İnebahtı, yüzey şekilleri açısından engebelli ve dağlık bir arazi olması bu kalede sık sık zahire ve yiyecek konusunda desteklenmesini gerektirmiştir. Bunun için 1572 yılında İstifa, Livadiye ve Koritos (Koridos) kadılıklarına gönderilen hükümlerde *-kadimdem verilegeldiği vechile-* söz konusu kadılıklardan 2.500 *müd*.¹⁴⁰ zahirenin verilmesi emredilmiştir.¹⁴¹ Fakat 1576 yılı sonunda yine bahsi geçen kale kadılarına gönderilen bir hükümde İnebahtı Kalesi'nin geçmişten beri süregelen gelenekle zahiresinin dışardan sağlandığı hatırlatıldıktan sonra daha önce verilen emir gereği istenilen zahirenin İnebahtı'ya gönderilmediği, vakit kaybedilmeden tedarik edilip ulaştırılması emredilmiştir.¹⁴²

İnebahtı Kalesi'nin Osmanlılar döneminde tamirat ve tahkimatına önem verilmiş olmakla beraber çevresindeki diğer kalelere göre daha içerde bulunması sebebiyle bazen kalenin talepleri geri çevrilmiş veya tamamen karşılanmamıştır. Mesela 1572 yılında İnebahtı Beyi'nin kale savunması için top ve neferata ihtiyaç duyduğunu belirtmesi üzerine İnebahtı'nın diğer kalelere nazaran iç kesimde yer aldığı ve onlara göre daha korunaklı olduğu bildirilmiştir. Örneğin Boğazkesen Kalesi'nin

¹³⁸ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 14, h. 978, hkm. 257.

¹³⁹ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 16, h. 979, hkm. 414.

¹⁴⁰ Eksi bir hacim ölçüsü olan "müd", Osmanlı topraklarının birçok bölgesinde kullanılabilen ve fakat ölçüsünde farklılıklar olan bir ölçü birimidir. Farklılıkları olmakla beraber Osmanlı yönetimi, bir Müd'ü genellikle 20 İstanbul kilesine eşitleyecek şekilde ayarlamaya çalışmıştır. Buna rağmen bazı yerlerde 1 müdün 2,5 kile olarak kaydedildiği de olmuştur. Ayrıca Osmanlılar Müd'ü ekilebilir tarım arazisi ölçüsü olarak da kullanmıştır (Cengiz Kallek, "Müd", *TDVİA*, C. 31, İstanbul 2020, s. 455-457; 455-457; Ünal Taşkın, *Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri*, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 2005, s. 91).

¹⁴¹ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 21, h. 980, hkm. 210.

¹⁴² BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 29, h. 984, hkm. 83.

istihakmatının arttırılmasının, top ve nefer ile takviye edilmesinin İnebahtı Kalesi'nin de savunmasını güçlendireceği düşünülmüştür.¹⁴³.

İnebahtı Kalesi çevresinde zaman zaman yapılan orman tahribatı veya kale yönetiminin eğlence organizasyonlarında kale mühimmatını kullanarak şenlikler düzenlemesi de şikayet konusu olmuştur. 1574 yılında gönderilen bir hükümde kale etrafındaki ormanlık alanların silah kundaklarının yapılması için geçmişten beri koruna geldiği hatırlatılarak, bu hususta dikkat etmelerinin gerektiği bildirilmiştir. Yine aynı yıl içinde İnebahtı Kalesi'nin duvarlarında bulunan topların kale beyi ve kadısı tarafından tertip edilen cemiyetlerde kullanıldığı, kullanılan kale mühimmatının hangi dizdar döneminde gerçekleştirildiğinin bildirilmesi ve sarf edilen mühimmatın da temin edilerek yerine konması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁴⁴.

XVII. asırda İnebahtı'ya uğrayan Osmanlı gezgini Evliya Çelebi, "*evsâf-ı kal'a-i bi-misâl krallar tahtı*" olarak tanımladığı İnebahtı Kalesi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Çelebi'ye göre İnebahtı Kalesi'nin; batı tarafında beş adet kale kapısı yer almaktadır. Kalenin iç kısımdaki duvarları 10'ar *arşın*.¹⁴⁵ genişliğine sahiptir. Dolayısıyla bir arşının 73 cm olduğu hesaba alınırsa, İnebahtı Kalesi'nin iç kale duvarlarının yaklaşık olarak 7,30 m genişliğe karşılık geldiği söylenebilir. Kalenin yedi adet bölmeli hisardan oluştuğunu nakleden Çelebi'nin ifadesiyle "*şekl-i müsellesdir ammâ gûyâ pabuççu muştası gibi beli ince...*" bir mimariye sahiptir. Çelebi, yukarıdaki bilgilere ilaveten dönemin şartlarına göre İnebahtı Kalesi'nin metîn ve müstahkem yapısına da dikkat çekmektedir.¹⁴⁶.

2.2.2. Camii, Medrese ve Vakıflar

İnebahtı'nın Osmanlı hakimiyetine geçmesiyle beraber kaza döneminde sadece Osmanlı askerlerinin ibadethanesi olarak kullanılan üç adet cami bulunurken zamanla Müslümanlara ait sosyal yaşam alanı olan camii, mescit ve vakıfların arttığı görülmektedir. Dolayısıyla İnebahtı'nın fethi ve sonrasında buraya yapılan göçler veya iskan, zaman içinde şehirdeki Müslüman-Türk mimarisinin belirginleşmesini sağlamıştır. Bu bağlamda nefsi-i İnebahtı'da Sultan Bâyezîd-i Veli Fethiyye Camii,

¹⁴³ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 21, h. 980, hkm. 326.

¹⁴⁴ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 26, h. 982, hkm. 75, 550.

¹⁴⁵ Mehmet Erkal, "Arşın", TDVİA, C. 3, İstanbul 1993, s. 412; ss. 411-413.

¹⁴⁶ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, s. 271

Hamza Bey, Hızır-ı Seferihisarı, Parmaksız Hacı Mescidi, Ebussuud Efendi, Mehmed Efendi Tekkesi, Karabaş Mehmed Efendi Tekkesi, Aziz Mehmed Efendi Tekkesi, Şeyh Ömer Efendi Tekkesi, Şeyh Küçük Mehmed Efendi Tekkesi ve Bâb-ı Germe-i İnebahtı Pigadya Mahallesi'nde Abdüllatif bin Mehmed mescidleri bulunmaktaydı. Bu eserler arasında II. Bâyezîd'in talimatları doğrultusunda inşa edilen Fethiye Camii dışındakilerin hiçbiri günümüze kadar ulaşmamıştır. Bu durum İnebahtı'daki Osmanlı mimarisi veya sosyal yaşam alanları ile ilgili veri erişimini sınırlandırmaktadır. Bahsi geçen mimari yapı isimlerine ise sadece dönemin Osmanlı kayıtlarında rastlanmaktadır.

Tablo 4.
İnebahtı Sancağı merkezinde bulunan mescit ve tekkeler

Yer	Mescit/Tekke
Nefs-i İnebahtı	Sultan Beyazid-i Veli Fethiye Camii
	Hamza Bey Mescidi
	Hızır-ı Seferihisarı Mescidi
	Parmaksız Hacı Mescidi
	Ebusuud Efendi Mescidi
	Mehmed Efendi Tekkesi
	Karabaş Mehmed Efendi Tekkesi
	Aziz Mehmed Efendi Tekkesi
	Şeyh Ömer Efendi Tekkesi
	Şeyh Küçük Mehmed Efendi Tekkesi
Bâb-ı Germe-i İnebahtı	Abdüllatif b. Mehmed Mescidi

Günümüzde Navpaktos olarak bilinen, Batı kaynaklarında Lepanto olarak geçen ve Osmanlıların İnebahtı olarak adlandırdığı şehirde, 1499 yılında fethinden sonra II. Bâyezîd'in vakfı olarak yapılandırmaya gidilmiştir. Uzun yıllar Osmanlı hakimiyetinde kalan şehirde günümüze kadar ulaşan mimari yapılar arasında Fethiye Camii yer almaktadır. Cami-i mezkur İnebahtı Körfezi'nin girişini kontrol eden en dar kısmın doğudaki çıkıntısında bulunmaktadır. Fethiye Camii, çevresi başka yapılarla sarıldığından mimarisinin belirli özelliklerini kaybetmiş durumdadır. Günümüzde şehre hakim olan kalesinden bakıldığında kubbesinin görülebileceği ifade edilmekle beraber harimi kare şeklinde bir mekandan ibaret olduğu ve çok basık olan kubbesine geçişin tromplarla sağlanabileceği ifade edilmektedir. Camiye sonradan eklenmiş olan son cemaat yerini harimle birleştirmek maksadıyla yapının giriş kısmı iki paye kalacak şekilde açılmıştır. Bu düzenleme, ahşap çatısı kasnağını kapsayacak şekilde kubbeyle dayandırılmıştır. Günümüzde sadece kürsü kısmı kaldığı belirtilen camiinin minaresinin alt kısımlarında erken dönem Osmanlı mimarisinde sıklıkla rastlanan

taş ve tuğladan oluşan karma örgünün kullanıldığı belirtilmektedir.¹⁴⁷

2.3. İnebahtı'da Âsâyiş ve Düzen

XVI. asırda İnebahtı'daki aşayiş ile ilgili bilgiler sınırlı olmasına karşın Osmanlı kayıtlarına yansıyan muhtelif yazışmalar bölgedeki olaylar ve adli vakaların işleyişine dair bilgiler barındırmaktadır. Meydana gelen olaylar çeşitlilik arz etmekle beraber umumiyetle katl, gasp, idari birimdeki yöneticilerin uygulamalarından duyulan rahatsızlık gibi hadiseleri içermektedir. İnebahtı ile payitaht arasındaki yazışmalar incelendiğinde, merkezin İnebahtı'daki olaylara karşı hassasiyet gösterdiği ve şikayetlere konu olan olayların takibi yapılarak faillerinin ortaya çıkarılmaya çalışıldığı söylenebilir.

İnebahtı'da asayiş ile ilgili malumatı içeren ve bazen de olayın takibinin yansıdığı kaynaklar arasında Mühimme Defterlerinde ayrıntılı verilere ulaşmak mümkündür. Örneğin; 11 Aralık 1559 tarihinde İnebahtı kadısına gönderilen bir emirnamede; İnebahtı Kalesi'nin iç kısmında bulunan Bağdiye Mahallesi'ndeki eski bir kilisede içki içildiğine dair bir haberin payitahta ulaşmasının ardında duruma müdahale edilmesi ve olayın aslının araştırılmasına dair emir, şu cümleler ile bildirilmiştir: *“İnebahtı Kal'ası'nun iç bölmesinde vâkı' olan Bagdiye nâm mahalle halkı cânibinden Dergâh-ı mu'allâ'ma arz-ı hâl sunulup mahalle-i mezbûrede kâfir zamânından kalmış bir kilise olup âyende vü revende ile gice ve gündüz sürb-i hamr idüp Müslimânların ibâdetlerine küllî zararları oldugın bildürdükleri ecilden”*. Bölgedeki Müslüman ahalinin durumdan rahatsız olduğunu ki bu sebeple de vaziyetin İstanbul'a kadar ulaşarak şikayet konusu olduğu vurgulanarak, hadisenin bölge kadısı tarafından tetkik edilerek, hallolması emredilmiştir.¹⁴⁸

22 Ocak 1560 tarihinde İnebahtı yöneticisi Turhan Bey'e gönderilen bir hükümde; Vezir Ali Paşa'nın voyvodasının katledildiği ve ardından geride kalan mal ve eşyasının gasbedildiği bildirilmektedir. Bunun için voyvodayı katleden şahısların tespiti ve çalınan mallarının bulunması emredilmiştir. Turhan Bey'in söz konusu voyvodanın katlini titizlikle araştırmasını emreden hükümde, olayın cereyan ettiği esnada vakaya şahitlik edenlerin olup olmadığı ve suçluların bulunup cezalandırılması

¹⁴⁷ Semavi Eyice, “Fethiye Camii”, *TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, C. 12, İstanbul 1995, s. 459-460.

¹⁴⁸ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 3, h. 967, hkm. 599.

istenirken suçsuz yere kimsenin mağdur edilmemesine özellikle vurgu yapılmıştır¹⁴⁹.

İnebahtı hudutları içinde katledilen Vezir Ali Paşa'nın voyvodası meselesinin kısa sürede çözüme kavuşturulamadığı görülmektedir. Nitekim 7 Mart 1560 tarihinde payitaht ile İnebahtı Beyi arasında yapılan yazışmaya göre olayın henüz netlik kazanmadığı ve faillerinin bulunamadığı anlaşılmaktadır. İnebahtı idarecisi Turhan Bey ile birlikte Çatalca, Fenar ve Siroz kadılarına hitaben gönderilen emirnamede; *"hük-m-i serîfümle vardukda, müsârünileyhim kadîlar ve çavus ile bir yire cem' olup teftîse mübâseret eyleyüp mezkûrî ve sâ'ir huzûrî lâzım olanları ihzâr idüb onat vechile hakk üzre emr-i sâbık mücebince teftîs idüp göresin..."* denilerek olayın aydınlatılması için Turhan Bey idaresinde bir teftiş heyetinin kurulması ve olaya sebep olanların bulunması istenmiştir. Ayrıca sebep olan kişilerin kimler olduğu tespit edilirse katledilen kişinin eşyalarının yine sebep olanlardan tahsil edilmesi ve bölgede bu fesadı çıkaranlar arasında sipahi olanlarının hapsedilmesi emredilmiştir. Son olarak kurulan teftiş heyetinin yapacağı olay incelemesi hakkındaki durumun merkeze bildirilmesi istenmiştir. Bu durum, İnebahtı'da meydana gelen adi bir olayın merkez tarafından yapılan tahkikatını ve takibatını göstermesi bakımından önem taşımaktadır¹⁵⁰.

İnebahtı'dan payitahta ulaşan şikayet konuları arasında cinayet, gasp gibi adi suçlar olduğu gibi idari birimdeki memurlardan da kaynaklanabilmekteydi. Örneğin; 9 Nisan 1560 tarihiyle merkezden Fenar ve İzdin kadılarına gönderilen bir hükümde İnebahtı yöneticisi Turhan Bey ile Badracık Kazası kadısı arasındaki ihtilafın merkeze ulaştığı ve bu sebeple de söz konusu Fenar ve İzdin kadılarının bu olayı araştırmaları istenmiştir. Turhan Bey, İstanbul'a gönderdiği şikayet dilekçesinde Badracık Kazası kadısının kendi mahallindeki reâyaya eziyet ettiğini ve halkın bu durumdan muzdarip olduğunu, Badracık'taki bazı sipahilerin sosyal huzursuzluk çıkarmasına rağmen merkeze iletilmediğini bildirdiğini; buna karşı Badracık kadısının da Turhan Bey'den şikayetçi olduğu bildirildikten sonra Fenar ve İzdin kadılarından *"ber-müceb-i Ser'-i*

¹⁴⁹ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 3, h. 967, hkm. 715.

¹⁵⁰ İnebahtı idarecisi Turhan Bey ve bölge kadılarına hitaben gönderilen emirde Vezir Ali Paşa'nın İnebahtı'da katledilen ve ardından malları gasp edilen voyvoda'nın katillerinin bulunması durumunda yapılması istenen muamele şu şekilde izah edilmiştir: *"müsârün-ileyhün katl olınan voyvodasın katl idenler ve akça ve espâbın garet idenler kimler idügi Ser'ile sâbit ü zâhir olursa zâyi' olan akçayı ve espâbı Ser'ile mütevveccih olanlardan bî-kusûr ikdâm ü ihtimâm eyleyüp zuhûra getirüp dahı bu fesâdı idenlerden sipâhî olanları habs idüp ahvâllerin tafsîl üzre yazup arz eylesesin"* (BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 3, h. 967, hkm. 838).

Serif teftîs ü tefahhus eyleyüb” denilerek olayı tetkik eylemeleri emredilmiştir. Olayın araştırılmasına dair gönderilen hükümde dikkat çeken bir diğer husus ise görevlendirilen kadıların her iki taraftan herhangi birine meyletmeden, vakanın tüm yönleriyle ve tarafsız bir şekilde “hakk-ı sarihâ” şeklinde merkeze bildirilmesi olmuştur.¹⁵¹

İstanbul ile İnebahtı arasında yapılan yazışmaların konusu aşayışı düzenlemeye yönelik şikayet içerikli mektuplar olduğu gibi bazen de devlet gelirine ait tahsilatın yapılmamasıyla alakalı olabilmekteydi. Mesela mektuplardan biri İnebahtı idarecisi Turhan Bey’in daha önce İlbasan Sancağı idarecisi iken Nahçıvan Seferi dolayısıyla devlet hazinesinden aldığı borçlarla ilgiliydi. Turhan Bey’in almış olduğu borcu ödemedi vefat etmesi, ölümünden sonra borcuna karşılık gelecek ücret terekesinden alınarak Yenişehir Bezzazistanı’na emanet olarak bırakılmıştır. 2 Kasım 1565 tarihiyle İnebahtı kadısına yazılan hükümden de anlaşılacağı üzere mevcut İnebahtı idarecisi Mustafa Bey, emaneten bırakılan parayı alıp kendi ihtiyaçları için kullanmıştır. İnebahtı kadısının ise Mustafa Bey’den bahsi geçen parayı tahsil etmesi, ödenmemesi durumunda ise Mustafa Bey, hâslarının zaptedilecek şekilde tahsilatı gerçekleştirmesi emredilmiştir.¹⁵² İnebahtı kadısına verilen emirdeki ifadelere bakıldığında, bir bölgenin sancak beyinin dahi verilen emirlere riayet etmemesi durumunda Osmanlı sultanının idari birimdeki adli temsilcisi durumundaki kadı tarafından müdahale edebildiğini, gerekirse elindeki tüm emval u eşyasına el koyulabileceğini göstermesi bakımından dikkat çekmektedir.

İnebahtı, Batı Akdeniz’in önemli limanlarından olduğu için İstanbul’a ulaşan âsâyîş konuları arasında leventlerin deryaya açıldıkları sırada verdikleri rahatsızlık ve bundan kaynaklı yapılan şikayetlerde vardı. İnebahtı havalisinden yapılan şikayetler üzerine bölgedeki Osmanlı donanmasında gönüllü olarak faaliyet gösteren Çerkes Süleyman Reis’e hitaben kaleme alınan hükümde; İnebahtı çevresinde Osmanlı topraklarına zarar vermeyen ve dostluk ilişkilerini bozmamaya gayret gösteren kesime rahatsızlık verilmemesi gerektiği, fesada sebebiyet veren Osmanlı leventlerinin yakalanıp saltanat merkezine gönderilmesi konusunda uyarılmıştır. Ardından Preveze, Ayamavra ve İnebahtı kadılarına gönderilen hükümde de Çerkes Süleyman Reis’in de

¹⁵¹ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 3, h. 967, hkm. 943.

¹⁵² BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 5, h. 973, hkm. 454.

kefil olduğu leventlerin talepleri olursa peksimed verilmesini ve bölgedeki âsâyişi bozmamaları şartıyla kendilerine zorluk çıkarılmaması bildirilmiştir.¹⁵³.

İstanbul'a ulaşan şikayetler arasında sık sık İnebahtı ve havalisinde faaliyet gösteren Osmanlı donanmasındaki leventlerin yarattığı sorunlar veya yöneticilerine karşı itaatsizlikleri yer almaktaydı. Vezir Mustafa Paşa'nın Malta Seferi sonrasında maiyetindeki leventlerin Balyabadra'daki ahalisini rahatsız etmesi bunlardan birini oluşturmaktaydı. Ayrıca İnebahtı Kalesi azeblerine deryaya çıkmaları emredilmesine rağmen buna karşı gelip emre itaatsizlik etmeleri yapılan şikayetler arasındaydı. Payitahttan 28 Aralık 1565 (5 C 973) tarihiyle Mora, Ağrıboz, İnebahtı ve Karlı-ili beyleri ve kadılarıyla beraber Emvâl-i Hassâ nazırlarına hitaben gönderilen emirde; emirlere karşı itaatsizlik yapanların katiyyen affedilmemesi gerektiği, caydırıcı cezaların uygulanmasını ve buna rağmen karşı gelenlerin isimlerinin merkeze iletilmesi istenmiştir.¹⁵⁴.

İnebahtı ve havalisi, zaman zaman Osmanlı ticari faaliyetlerine uymayacak şekilde faaliyet gösteren veya kaçakçılık denebilecek şekilde hareket eden fırsatçılara da sahne olmuştur. Örneğin; Üsküdar İmâreti Evkâfı'ndan Dubrovnikli tacirlere tereke satılabilmesiyle alakalı fermanın yayınlanmasıyla beraber bazı gemilerin Çetroz ve Ermiye gibi devamlı bir şekilde işlek olmayan limanlara gizlice yanaşıp halkın elindeki terekeleri ucuza mal ederek, haksız kazanç elde ettikleri bildirilmiştir. İnebahtı Beyi'nin söz konusu hususu araştırıp, faillerinin bulunmasını emreden 26 Ocak 1566 tarihli hükümde ayrıca küffara tereke verdiği tespit edilenlerin hapsedilmesini ve bahsi geçen limanların suistimale açık bırakılmadan, küffar gemilerine kapatılmasını emredilmiştir.¹⁵⁵.

İnebahtı ve çevresinde faaliyet gösteren donanma leventlerinin şikayet konusu olaylara karıştıkları ya da ortadan kayboldukları görülmektedir. 27 Ocak 1566 tarihli bir hükümde; donanmanın sefer dönüşü sırasında Dergâh-ı mualla yeniçerilerinden Perviz'in ortadan kaybolduğu ifade edilirken, İnebahtı ve Badracık kadılarının bu olayı tetkik etmesi istenmiştir. Ayrıca ortadan kaybolan şahıs öldürülmüşse faillerinin bulunup cezalandırılması ve neticenin merkeze arzı emredilmiştir.¹⁵⁶. Yine benzer

¹⁵³ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 5, h. 973, hkm. 574-575.

¹⁵⁴ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 5, h. 973, hkm. 709.

¹⁵⁵ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 5, h. 973, hkm. 859.

¹⁵⁶ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 5, h. 973, hkm. 958.

şekilde 24 Şubat 1566 tarihiyle İnebahtı Beyi'ne hitaben; bölgedeki akıncıların sefere çıktıkları zaman kürek hizmetinden kaçan ya da aniden ortadan kaybolan leventlere dair şikayetlerin alındığı, hizmet esnasında görevli olan yöneticilerin bu durumu önlemeye yönelik tedbirler alması tembihlenmiştir.¹⁵⁷

Osmanlı Devleti, tarım ülkesi olması ve hububat ürünleri başta olmak üzere tarımsal üretimin özellikle de yabancı ülkelere karşı stratejik askeri bir emtia sayması sebebiyle ihracatı sınırlı tutmuştur. Ancak barış zamanlarında ve ihtiyaç fazlası üretimin kısıtltı veya denetimli bir şekilde ihracına izin vermiştir. Dolayısıyla tarım ürünlerinin küffara satılması ve bilhassa da buğdayın kaçak yollarla ihracı devletin hassas olduğu konuların başında gelmekteydi. 25 Mart 1566 tarihinde Ayamavra kadısına gönderilen hükümde devletin zahirenin dışarıya yasak yollarla satılması konusundaki hassasiyetini göstermesi bakımından dikkat çekmektedir. Ayamavra kadısına hitaben; Karlı-ili ve İnebahtı mukâtaalarına memur olan Bâlî adlı zeamet sahibinin mukâtaâttan ve kendi çiftliklerinde üretmiş olduğu zahîreyi, ayrıca çevredeki ahalinden ucuz yollu satın aldığı zahireyi bölgeye uğrayan düşman gemilerine sattığına dair istihbaratın alındığı iletilmiştir. Kadı tarafından Bâlî adlı zaimin takip edilmesini emreden hükümde, şahsın suçüstü yakalanıp, cezalandırılması ve gelişen durum hakkında haber vermesi emredilmiştir.¹⁵⁸

Yukarıda da belirtildiği üzere İnebahtı ve çevresinde faaliyet gösteren donanma işçi gücünü oluşturan leventler de sosyal huzursuzluğa sebep olmuş, bölgedeki âsâyiş ve güvenliğin bozulmasına yol açmıştır. Sıkça rastlanan bu hadiselerin çevreye olan etkisi ise bireysel veya müştereken yapılan türüne göre değişmekteydi. 5 Mayıs 1566 (15 L 973) tarihinde Mora Beyi'ne gönderilen bir hükümden de anlaşılacağı üzere İnebahtı ve Ayamavra dolaylarında görevli bir grup leventin inşa etmiş olduğu kayıklarla deryaya açılıp, halka zulmettikleri geniş kapsamlı bir yağma hadisesinden bahsedilmektedir. Meydana gelen bu hadiseler sebebiyle korkan tacir erbabının Holomiç İskeleyi'ne yanaşamadığı, bu durumun ise mâl-ı miriyi zarara uğrattığı hatırlatılmaktadır. Mora Beyi'nin İnebahtı ve Ayamavra'da eşkiyalık faaliyetlerinde bulunan zorba leventleri tespit ederek, ellerindeki kayıkları alıkoyması istenmiştir. Ayrıca payitahttan gönderilecek bir sonraki emre kadar leventlerin gemi ve sandal gibi

¹⁵⁷ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 5, h. 973, hkm. 1109.

¹⁵⁸ BOA. A.DVNS.MHM., Def. No.: 5, h. 973, hkm. 1336.

deniz araçlarını inşa etmeleri yasaklandığı gibi, bölgede fesat çıkarıp, ahalinin huzurunu bozanların en ağır şekilde cezalandırılması emredilmiştir.¹⁵⁹

2.4. İnebahtı'da Vergilendirme

Osmanlı idaresi İnebahtı için Tırhala Sancağının kazası olarak h.927/1520 yılında müstakil bir kanunname vazetti.¹⁶⁰ *Kanun-ı Nefs-i İnebahtı Ma'a Vilâyet-i İnebahtı* başlığı altında Osmanlı idaresinin temel rûsûmları kanuna derç edildi. Daha sonra bâclar, gümrük yani geçiş vergileri ve iskelesi ile ilgili vergiler sıralandı. Bu kanunnameye göre İnebahtı'da hayatını idâme ettiren her gayrimüslim yetişkin yirmi beş akçe ispenç vermeye mecbur edildi. Bîve adı altında anılan dul kadınlar altı akçe ispenç ödemekle yükümlüydü. Ayrıca bîveler resm-i otluk adı altında bir vergide ödemiyorlardı. Bekar olanlarından da resm-i otluk adı altında bir vergilendirmeye gidilmemiş iken evliler beş akçe resm-i otluk ödemeye memur edildi.¹⁶¹

1520 yılında İnebahtı Kazası'nın gelir kalemleri incelendiğinde bu gelirler arasında kazada kişi başına alınan ispenç vergisinin ilk sıralarda yer aldığı göze çarpmaktadır. Kazada çoğunlukta olan Hristiyan reayadan toplanan vergi geliri 23.693 akçe civarındaydı. Bunun dışında Çingenelerden (Kıpti) toplanan vergi miktarı 1.163 akçeydi. İспенç vergisi dışında İnebahtı'dan toplanan hububat vergileri de bulunmaktaydı. Bunları; 8.165 akçe ile buğday, 1.269 akçe arpa ve 307 akçe ile mercimek öşürleri oluşturmaktaydı.¹⁶²

İnebahtı'daki ikâmet edenler ise çifti olması ön koşulu ile her otuz İstanbul kilesinde üç kile vermekle yükümlü idiler. Bağlarından dönüm başına dört akçe öderler. Sâlârlık ve çift vergisi ödemezlerdi. Ancak bu durum sadece merkezde yaşayanlar için geçerliydi. İş kırsal kesime geldiğinde Sâlârlık vergisi alınırdı. Öşr-i gallât adı altında her otuz İstanbul kilesi hububatın üçünün devlete verimesi zorunluydu. Tam çifti olan Müslümanlar kırsal kesimde yirmi iki akçe, yarım çifti olanlar ise on bir akçe, çifti olmayan bennâklardan da on bir akçe tahsil olunurdu. Bekarlar altı akçe vergi ile mükellefti. Osmanlı reayası olan Arnavud, Rum ve

¹⁵⁹ BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 5, h. 973, hkm. 1543.

¹⁶⁰ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri*, 4. Kitap Kanuni Devri Kanunnameleri, OSAV (Osmanlı Araştırmaları Vakfı) Yayınları, İstanbul 1990, s. 414.

¹⁶¹ BOA, *TD*, Def. No. 105, s. 1; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Devleti'nde Belediye Teşkilâtı ve Belediye Kanunları*, OSAV (Osmanlı Araştırmaları Vakfı), İstanbul 2005, s. 322-324.

¹⁶² BOA, *TD*, Def. No. 105, s. 21-22.

Eflak'dan on beş de iki sâlârlık dahil tahsil edilirdi.¹⁶³

Memalik-i mahrusa'nın diğer tüm beldelerinde olduğu gibi İnebahtı'dan da bir takım üretim vergileri tahsil olunur. Misal arıcılık ile meşgul bir İnebahtılı'dan aynı veya nakdi olarak ödeme yapmak istemesi üzerine eğer nakdi ise kovan başı bir akçe aynî ise on kovandan biri tahsil olunur. Koyun veya keçiden mürekkeb sürüsü olan İnebahtılı'dan koyun veya keçi fark etmeden her iki hayvandan bir akçe tahsil edilir. Gayri müslim bir İnebahtılı yaydığı domuzlar için yine koyun ve keçi gibi her iki domuzda bir akçe ödemeye yükümlüdür. Ancak evinde yemek için beslediği her domuzdan bir akçe ödemek durumundadır. Değirmen sahibi bir İnebahtılı ise değirmenin yılda ne kadar çalıştığı nisbetinde vergilendirilir. Mesela tüm yıl çalışan değirmen otuz akçe, yarım yıl iş başı yapan değirmen on beş akçe nisbetinde vergi mükellefidir.¹⁶⁴

İnebahtılı pazara getirdiği muhtelif emtiadan, muhtelif vergi ödemeye de mükellef kılınmıştır. Buğday getirse bir akçe, pamuk getirse her yüke iki akçe, kuru üzüm ve incir sekiz akçe, taze balıktan yük başı iki akçe tahsil edilirdi. Pazarda satılan erkek veya dişi kölelerden satın alandan iki ve satıcıda iki akçe tahsil edilirdi. Aynı vergi miktarı öküz, at ve inek gibi hayvanlar içinde geçerliydi. Gümrük ve iskeleden ise geminin ne yük getirdiği ve yüke biçilen değer nisbetinde vergilendirme yapıldı. Kumaş getirenden her 100 akçelik kumaştan iki akçe, buğday içinde aynı vergi fiyatı geçerliydi. Esir getirenlerden esir başına on akçe, kıyafet getirenden her yüz akçelik kıyafet için dört akçe tahsil olunurdu. Savaş ganimeti olarak korsanlar tarafından getirilen esbâb için ise her yüz akçelik esbâbdan beş akçe, her at veya bargirden beş akçe dördü devlet hazinesine bir gemiciye ait olmak üzere vergilendirme yapılır. Denize açılmak isteyen gayri müslim İnebahtılı dört akçe mühtedi gaziler beş akçe vermekle yükümlüdürler.¹⁶⁵

İnebahtı Sancağı'na ait 1569-1570 (H.977) tarihli ve 487 numaralı Tapu Tahrir defterine göre; nefis-i İnebahtı ve çevresinden toplanan verginin 381.867 akçe olduğu görülmektedir. Sancaktan elde edilen yıllık gelir ise 1.802.867 akçe civarındaydı.¹⁶⁶

¹⁶³ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve...*, 4. Kitap, s. 419.

¹⁶⁴ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve...*, 4. Kitap, s. 420.

¹⁶⁵ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve...*, 4. Kitap, s. 418.

¹⁶⁶ BOA. TT. Def. No. 487. h. 977, s. 11.

SONUÇ

Günümüzde Yunanistan toprakları içinde, Korint Körfezi'nin İyon Denizi'ne açılan yerde bulunan İnebahtı, tarih boyunca sahip olduğu jeopolitik konumu hasebiyle siyasi otoritelerin ilgi odağı olmuştur. Deniz kıyısında bulunması sebebiyle özellikle de denizcilik faaliyetleriyle ön plana çıkan bölge, anakara ile deniz arasındaki askeri üs özelliğiyle dikkatleri çekmiştir. Osmanlılardan evvelki dönemlerde Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine geçen İnebahtı, imparatorluğun önde gelen limanları arasında zikredilmiştir. Roma imparatorluğu İnebahtı'yı doğuya açılan liman kenti olarak kullanmanın yanında aynı zamanda ticaret merkezi haline getirmeye çalışmıştır. Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla beraber ticari faaliyetleriyle bilinen Venediklilerin hakimiyetine geçen şehir, Doğu ile Batı arasındaki kıtalararası ticaretin transfer limanı haline gelmiştir. Ticarettteki öneminin farkedilmesi ve XV. Asrın ikinci yarısından itibaren yükselen Osmanlı denizciliği sebebiyle İnebahtı, Osmanlılar açısından fethedilmesi gereken yerler arasına girmiştir.

İnebahtı'ya yönelik ciddi ilk fetih hamlesi Sultan II. Mehmed devrinde gerçekleştirilmiştir. Denizcilik yatırımlarına önem gösteren Sultan, ileriki yıllarda İnebahtı'nın Osmanlı ticari faaliyetleri ve donanma gücü açısından önemli bir mevki olacağını önceden farkettiği için Venedik ile var olan antlaşmalarını bozarak İnebahtı üzerine donanma sevketti. 30-40.000 kişilik bir güçten oluşan Osmanlı donanması İnebahtı önlerine geldiyse de Venedik donanmasına yardım için gelen müttefikler sayesinde Hadım Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlı donanması müsbet bir netice alamadan İnebahtı önlerinden çekilmek zorunda kaldı. Bu hadise üzerine başarı sağlayamamış ve donanmanın önemli bir kısmının hasar görmesine sebep olan Hadım Süleyman Paşa'nın gözden düştüğüne dair ip uçları bulunmaktadır.

İnebahtı'nın Osmanlı hakimiyetine geçmesine yönelik başarılı sefer Sultan Beyezid II dönemine rastlamaktadır. Bâyezîd II, sefere çıkmadan evvel donanmayı güçlendirecek hazırlıklar yapmakla beraber kendisinden önce donanmanın güçlendirilmesine yönelik yapılan faaliyetlerin elini güçlendirdiğinin farkındaydı. İnebahtı, 1499 yılında yapılan sefer sonucunda aynı yılın ağustos ayı sonlarında Osmanlı hakimiyetine geçmiştir. Osmanlı hakimiyetine geçen şehir, önce Tırhala Sancağı'na bağlı bir kaza iken daha sonra idari statüsü yükseltirek müstakil bir sancak olarak yeniden teşkilatlandırılmıştır.

İnebahtı, 1570 yılında Kıbrıs Adası'nın Osmanlı hakimiyetine geçmesi üzerine başta Venedik ve İspanya donanmaları olmak üzere irili ufaklı birçok gücün bir araya gelerek oluşturduğu müttefikler donanması adanın Müslümanların eline geçmesi sebebiyle ittifak kurdular. Yapılan hazırlıklar neticesinde her iki tarafın donanmaları İnebahtı açıklarında karşı karşıya geldi. Osmanlı donanmasına karşı oluşturulan bu ittifak, aynı zamanda Batı'da Müslümanlara karşı düzenlenen son haçlı seferi olarak da nitelendirilmiştir. Osmanlı donanması, rakip donanma ile kıyasıya çarpıştığı İnebahtı Deniz Muharebesi'nde mevcut gemi teknolojisi ve mühimmatın yetersizliğinden kaynaklı büyük bir darbe almıştır. 7 Ekim 1571 tarihinden öğle saatlerinde başlayan muharebe akşam karanlığı çökene kadar devam etti. Muharebenin sonuna gelindiğinde Osmanlı donanmasının başında bulunan Müezzinzade Ali Paşa ve Trablusgarp Beylerbeyi Cafer Paşalar başta olmak üzere 3.000 kadar Osmanlı mürettebatı esir düştü. Osmanlı donanmasının neredeyse tamamı ya batırıldı ya da kullanılamaz şekilde tahribata uğradı. Bu arada alınan mağlubiyete rağmen Osmanlı donanma komutanlarından Uluç Ali Reis'in gelen bozgunu önceden kestirmesi üzerine yaptığı ani manevralar sayesinde emrindeki gemileri muharebe alanından uzaklaştırması Osmanlı donanmasının taksitksel bir başarısı olarak değerlendirilebilir.

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere İnebahtı Deniz Muharebesi'nde Osmanlı donanması neredeyse tamamen ortadan kalkacak derecede ağır bir mağlubiyet yaşamıştır. Bunun üzerine yapılan ilk iş arasında donanmanın yeniden inşası ve Akdeniz'deki hakimiyet alanlarının korunması gündeme alınmıştır. Öncelikle ülkenin neredeyse her idari birimine gönderilen emirnameler üzerine gerek gemi inşası ve gerekse de gemi inşasında çalıştırılacak işçi gücü toplanmaya başlanmıştır. Osmanlı coğrafyasının gemi inşasında kullanılacak temel malzeme gereksinimi açısından avantajlı olması donanmanın yeniden inşasını kolaylaştıran etkenlerden biri olmuştur. Netice itibarıyla Osmanlı donanması mağlubiyetten sonraki kış mevsiminde yapılan organizasyon ile beklenenden daha kısa bir sürede inşa edilmiş ve 1572 yılının bahar ayında denize indirilebilmiştir. Bu bakımdan büyük bir başarı olarak değerlendirilebilir. Fakat şu da bir hakikattir ki İnebahtı Deniz Muharebesi'nde donanmasını kaybeden Osmanlı Devleti, ağır yenilgiye rağmen donanmasını yeniden inşa etmeyi başarmışsa da uzun yıllardır yetiştirdiği ve muharebede kaybettiği kalifiye denizcilerin eksikliğinin etkisini sonraki yıllarda yaşamıştır. Bu sebeple de İnebahtı Deniz Muharebesi, Sultan II. Mehmed devrinden itibaren yükselmeye başlayan ve

neredeyse sarsılmaz zannedilen Akdeniz'deki Osmanlı hakimiyetinde yaşanan önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilir.

İnebahtı, toplum ve sosyal hayat bağlamında ele alındığında fetihten sonra Osmanlı izlerinin görülmeye başlandığı söylenebilir. Genel olarak askeri zümre ve reâyânın yer aldığı Osmanlı toplum özellikleri İnebahtı'da kendini göstermiştir. İnebahtı kaza iken dizdar veya subaşılar tarafından idare edilirken sancak statüsüne kavuştuktan sonra sancak beyi idaresinde yönetilmiştir. İnebahtı'da askeri ve idari zümrenin yanında vergi mükellefiyeti olan reâyânın olduğu ve timar sisteminin tatbik edildiği söylenebilir.

İnebahtı'nın kaza birimi olduğu ilk otuz yıllık döneminde yoğun bir Müslüman nüfustan bahsedilemez. Fakat Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'ne bağlı sancak olarak idare edilmeye başlaması ve XVI. asır ortalarından sonuna kadar ki dönemde Müslüman nüfusun hızla artmasına rağmen gayrimüslim nüfusun aynı oranda artmadığı görülmektedir. Şehirdeki nüfus artış hızı farklı dönemlerde değişkenlik göstermemekle beraber nüfus değişimindeki bu durum İnebahtı'ya dışardan yapılan Müslüman göçü ve yine şehirden dışarıya yapılan Hristiyan göçüyle açıklanabilmektedir. İnebahtı, Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra şehirde yapılan imar ve iskan faaliyetleriyle kale hisarları güçlendirilmiş, şehrin güvenliğinin sağlanmasına yönelik tahkimatlar ile beraber şehirde; Osmanlı Devleti'nin gündelik sosyal yaşam alanları olan camii, mescid, han, hamam ve çeşmeler inşa edilerek Müslüman mimarisinin etkisini hissettirdiği bir çehre kazanmıştır

İnebahtı'nın sosyal hayatına etki eden önemli yerlerden biri İnebahtı Kalesi'dir. Hem sosyal yaşam alanı olması ve hem de askeri bir garnizon olması bakımından dikkat çekmektedir. Bulunduğu stratejik konum sebebiyle dönemin siyasi ve askeri güçlerin odak noktası haline gelen İnebahtı Kalesi, Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra Osmanlıların Batı Akdeniz'deki ileri askeri üs merkezi olarak da faaliyet göstermiştir. Osmanlı donanmasının Akdeniz'deki faaliyetlerinde kullanılan söz konusu kale, Osmanlılar tarafından tahkimatına ve tamirine önem verilen bir merkez konumundaydı.

İnebahtı'nın Osmanlı idaresine geçmesinden sonra yapılan ilk faaliyetlerin başında Müslüman toplumun hayatında önemli bir sosyal yaşam merkezi olan

camiiinin inşası gelmiştir. Bunun yanında İnebahtı Kalesi'nin savunmasını arttıracak şekilde Korint Körfezi'nin en dar kısmında yapılan kuleler burada Osmanlı izlerinin ilk numunesi olarak gösterilebilir. Zamanla şehirdeki Müslüman nüfusun artmasıyla ihtiyaca binaen yapılan cami, mescid ve tekkelerin sayısı da artmıştır. Fakat ne yazık ki dönemin Osmanlı mimarisini yansıtacak Fethiye Camii dışındaki yapıların günümüze ulaşamamış olması buradaki Osmanlı izlerinin tespitini de zorlaştırmaktadır.

XVI. asırda İnebahtı'daki Osmanlı toplum düzeni ve intizamı için uygulanan esaslar veya âsâyiş ortamının bozulması durumunda atılan adımlara dair ip uçlarına mühimme defterindeki kayıtlardan ulaşmak mümkündür. Payitaht ile İnebahtı arasındaki yazışma trafiğinden de anlaşılacağı üzere Osmanlı idaresi bölgedeki merkezi otoritesini güçlendirecek şekilde kurallar koymuştur. Dolayısıyla toplumun âsâyiş ve güvenliğini bozacak durumlarda caydırıcı tedbirler veya cezai işlemler uygulamıştır. Bu bakımdan Osmanlı idaresi, merkezden uzak olmasına rağmen İnebahtı'da meydana gelen gasp, katl, idari usulsüzlük veya yasadışı ticaret gibi konulara kayıtsız kalmamış ve meydana gelen problemlerin çözümüne yönelik adımlar attığı gibi bu adımların takipçisi de olmuştur.

İnebahtı deniz kıyısında bulunan bir liman şehri olması sebebiyle ticaretin canlı olduğu, uluslararası tüccar sınıfının da bir arada bulunduğu bir Doğu ile Batı arasındaki alışverişi sağlayabilen merkez özelliği taşımaktaydı. Ticaretinin canlılığı sebebiyle Osmanlı Devleti İnebahtı'da hakimiyet kurar kurmaz yaptığı uygulamaların başında buraya has bir kanunname hazırlamak ve şehirdeki ticareti buna göre idare etmektir. Zira tüm Orta Çağ devletleri gibi Osmanlılar için de ticaretten sağlanacak gelir kalemleri devlet açısından elzem bir öneme sahipti. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin fetih sonrası İnebahtı'da tatbik ettiği kanunnameler vasıtasıyla İnebahtı'daki ticareti kontrolü altına aldığını, giriş-çıkış yapan tüccar sefinelerinden veya taşınan emtia üzerinden vergi toplayarak gelir sağlamaya çalıştığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 3, h. 967.

BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 5, h. 973.

BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 10, h. 979.

BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 12, h. 979.

BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 14, h. 978

BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 16, h. 979.

BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 21, h. 980.

BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 26, h. 982.

BOA. *A.DVNS.MHM.*, Def. No.: 29, h. 984.

BOA. *İE. MHF.*, nr. 1.1, 15 Ş 905 [16 Mart 1500].

BOA. *TD.* Def. No. 445.

BOA. *TD.* Def. No. 487.

BOA. *TD.*, Def. No. 105.

BOA. *TD.*, Def. No. 367.

BOA. *TTD.*, Def. No. 36.

2. Kronik Eserler

Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Devleti'nde Belediye Teşkilâtı ve Belediye Kanunları*, OSAV (Osmanlı Araştırmaları Vakfı), İstanbul 2005.

_____, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri*, 4. Kitap Kanuni Devri

Kanunnameleri, OSAV (Osmanlı Araştırmaları Vakfı) Yayınları, İstanbul 1990.

_____, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri*, 5. Kitap Kanuni Devri Eyalet Kanunnameleri, OSAV (Osmanlı Araştırmaları Vakfı) Yayınları, İstanbul 1990.

Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi* (Haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), İstanbul 2003.

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, (Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı-Robert Dankoff), Yapı Kredi Yayınları, VIII. Kitap, İstanbul 2003.

Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhu'l-Ahbâr*, Leiden 1992.

Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul 1991.

Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibar fî Esfâri'l-Bihâr*, (Haz. İdris Bostan), Ankara T.C Başbakanlık Deniz Müsteşarlığı Yayını, Ankara 2008.

_____, *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr*, (Haz. İdris Bostan), Türkiye Bilimler Akdemisi, Ankara 2008.

Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bâyezid*, Revan 1272.

Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, (Haz. Yavuz Senemoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser, C. 19, Ankara 1973.

Safâyî, *Fetihnâme-i Aynabahtı ve Moton*, Revan 1271.

3. Tetkik Eserler

Ágoston, Gábor, “Karşılaştırmalı Perspektifle Osmanlı Askeri ve Deniz Gücü: İnebahtı Öncesi ve Sonrası”, *Tarih Dergisi*, (Çeviren: İsmail Emre Pamuk), 76 (2022/1), ss. 1-19.

Aysan, Emin, *Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi III'üncü Cilt, 3'üncü Kısım Eki, Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Genelkurmay Yayınları, Ankara 1971.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri, Bulgaristan Yunanistan Arnavutluk*, C. IV (4.5.6. Kitap), İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2000.

Ballı, Feriştat, *İnebahtı Deniz Seferi'nin Akdeniz Dünyasındaki Önemi*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2004.

Barkan, Ömer Lütfi, *XVI ve XVI'inci Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları, Kanunlar*, Bürhaneddin Matbaası, İstanbul 1943, ss. 289-290.

_____, “Çiftlik”, *Türkiye’de Toprak Meselesi, Toplu Eserler 1*, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980.

_____, “Türkiyede İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri I”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, S. 2 (1940-41), ss. 20-59.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Başbakanlı Osmanlı Arşivi Rehberi*, Başbakanlı Basımevi, Ankara 2010.

Baykara, Tuncer, “Kaza”, *TDVİA*, C. 25, Ankara 2002, ss. 119-120.

Baysun, M. Cavid, “Lepanto”, *İA (İslâm Ansiklopedisi)*, Milli Eğitim Basımevi, C. 7, İstanbul 1955.

Bostan, İdris, “İnebahtı Deniz Savaşı”, *TDVİA*, C. 22, İstanbul 2000, ss. 287-289.

_____, “Kanuni ve Akdeniz Siyaseti 1530-1550”, *Muhteşem Süleyman*, (Ed. Özlem Kumrular), Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, ss. 25-44.

_____, “Kemal Reis” *TDVİA*, C.25, Ankara 2002, ss. 226-227.

_____, “Kılıç Ali Paşa”, *TDVİA*, C. 25, Ankara 2002, ss. 411-412.

_____, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008.

Braudel, Fernand, *II. Philip Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (Çev. Mehmet

Ali Kılıçbay), C. II, İstanbul 1990.

Cezar, Mustafa, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, TTKB, C. II, Ankara 2011.

Chouliaras, Ioannis-Vikatos, Olympia, *The Castle of Naupaktos, Project 'Partial Reconstruction and Structural Reinforcement of the Castle of Naupaktos and Enhancement of the Archaeological Site'*, (Translation: Elli Tzavella), Citronio Publising, Mesolongi 2015.

Çakır, İbrahim Etem, “İnebahtı (Lepanto) Savaşı ve Osmanlı Donanmasının Yeniden İnşası Üzerine Bazı Bilgiler”, *The Journal of Turkish Studies*, 4/3 (2009), ss. 512-531.

Çerçi, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Kühü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, C. II, Kayseri 2000.

_____, *Kühü'l-Ahbâr'a Göre II. Selim, III. Murat, III. Mehmed Devirleri ve Âli'nin Tarihçiliği*, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kayseri 1996.

Denny, J., “Sancak”, *İA (İslâm Ansiklopedisi)*, Milli Eğitim Basımevi, C. 10, İstanbul 1967, ss. 186-189.

Develioğlu, Ferit *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2007.

Emecen, Feridun, “Umur Bey”, *TDVİA*, C.42, İstanbul 2012, ss. 156-159.

Erdoğan, Özünlü Emine – Kayapınar, Ayşe, *1472 ve 1560 Tarihli Akıncı Defterleri*, TTKB (Türk Tarih Kurumu Basımevi), Ankara 2017.

Erkal, Mehmet, “Arşın”, *TDVİA*, C. 3, İstanbul 1993, ss. 411-413.

Eyice, Semavi, “Fethiye Camii”, *TDVİA*, C. 12, İstanbul 1995, ss. 459-460.

Gürbüz, Adnan, *Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara 1993.

Gürkan, Emrah Safa, “Osmanlı-Habsburg Rekâbeti Çerçevesinde Osmanlılar’ın XVI. Yüzyıldaki Akdeniz Siyaseti”, *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, (Ed. H. Çoruh, M. Y. Ertaş ve M. Ziya Köse), Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, ss. 11-50.

_____, *Sultanın Korsanları Osmanlı Akdenizi’nde Gazâ, Yağma ve Esaret 1500-1700*, Kronik Yayınları, İstanbul 2020.

Hammer Purgstal, Baron Joseph Van, *Büyük Osmanlı Tarihi*, (Çev. Mümin Çevik-Erol Kılıç), C. IV, İstanbul 1993.

Heyd, W., *Yakındoğu Ticaret Tarihi*, (Çev. Enver Ziya Karal), TTKB (Türk Tarih Kurumu Basımevi), Ankara 2000.

İnalcık, Halil, “Adâletnâmeler”, *Belgeler*, C. 2, S. 3-4 (1965), TTKB, Ankara 1993, ss. 49-142.

_____, “İskender Bey”, *TDVİA*, C. 22, İstanbul 2000, ss. 561-563.

_____, “Mühimmelere Göre İnebahtı Deniz Savaşı: Osmanlı Belgelerinde İnebahtı”, *Türk Denizcilik Tarihi*, Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, Ankara 2002, ss. 145-149

_____, “Osmanlılar’da Raiyyet Rûsûmu”, *Belleten*, C. XXIII, S. 92 (1959), ss. 596-598.

_____, *Devlet-i ‘Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

İpşirli, Mehmet, “Ehl-i Örf”, *TDVİA*, C. 10, İstanbul 1994, ss. 519-520.

_____, “İlmiye”, *TDVİA*, C. 22, İstanbul 2000, s. 141; ss. 141-145.

_____, “Kalemiye”, *TDVİA*, C. 24, İstanbul 2001, s. 248; ss. 248-249.

Kallek, Cengiz, “Müd”, *TDVİA*, C. 31, İstanbul 2020, ss. 455-457.

Kiel, Machiel, “İnebahtı”, *TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, C. 22, İstanbul 2000, ss. 285-287.

Kütükoğlu, Mübahat S., “Mühimme Defteri”, *TDVİA*, C. 31, Ankara 2020, ss. 519-522.

Ortaylı, İlber, “Kadı”, *TDVİA*, C. 24, İstanbul 2001, ss. 69-73.

Öz, Mehmet, “Reâyâ”, *TDVİA*, C. 34, İstanbul 2007, ss. 490-493.

_____, “Tahrir”, *TDVİA*, C. 39, İstanbul 2010, ss. 425-427.

_____, “Tahrir”, *TDVİA*, C. 39, İstanbul 2010, ss. 425-429.

Pedani, Maria Pia, “Osmanlı Padişahının Adına” İstanbul’un Fethinden Girit Savaşı’na Venedik’e Gönderilen Osmanlılar”, (Çev. Elis Yıldırım), TTKB, Ankara 2011.

Sahillioğlu, Halil, “Askerî”, *TDVİA*, İstanbul 1993, C. 3, ss. 488-489).

Sevinç, Pervin, *955-982/1548-1574 Tarihli Osmanlı Beylerbeyi ve Sancakbeyleri Tevcih Defteri (563 nr.)*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994.

Şahin, İlhan, “Sancak”, *TDVİA*, C. 36, İstanbul 2009, ss. 97-99

_____, “XV ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Taşra Teşkilâtının Özellikleri”, (Ed. Abdülkadir Özcan), *XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.

Şakiroğlu, Mahmut H., “Cezâyir-i Bahr-i Sefid” *TDVİA*, C. 7, İstanbul 1993, ss. 500-501.

Tabakoğlu, Hüseyin Serdar, *Akdeniz’de Savaş Osmanlı İspanya Savaşı*, Kronik Kitap, İstanbul 2020.

Tansel, Selahattin, “Yeni Vesikalar Karşısında Sultan İkinci Bâyezîd Hakkında Bazı Mütalaalar”, *Belleten*, Nisan 1963, ss. 185-236.

Taşkın, Ünal, *Osmanlı Devleti’nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri*, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 2005.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “Kıbrıs Fethi ile Lepant (İnebahtı) Muharebesi Sırasında Türk Devlet ile Venedik ve Müttefiklerinin Faaliyetlerine Dâir Bazı Hazinei Evrak Kayıtları”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 3, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, ss. 257-292.

_____, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 2, TTKB, Ankara 2000.

_____, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, TTKB, Ankara 1988.

EKLER

Ek 1.

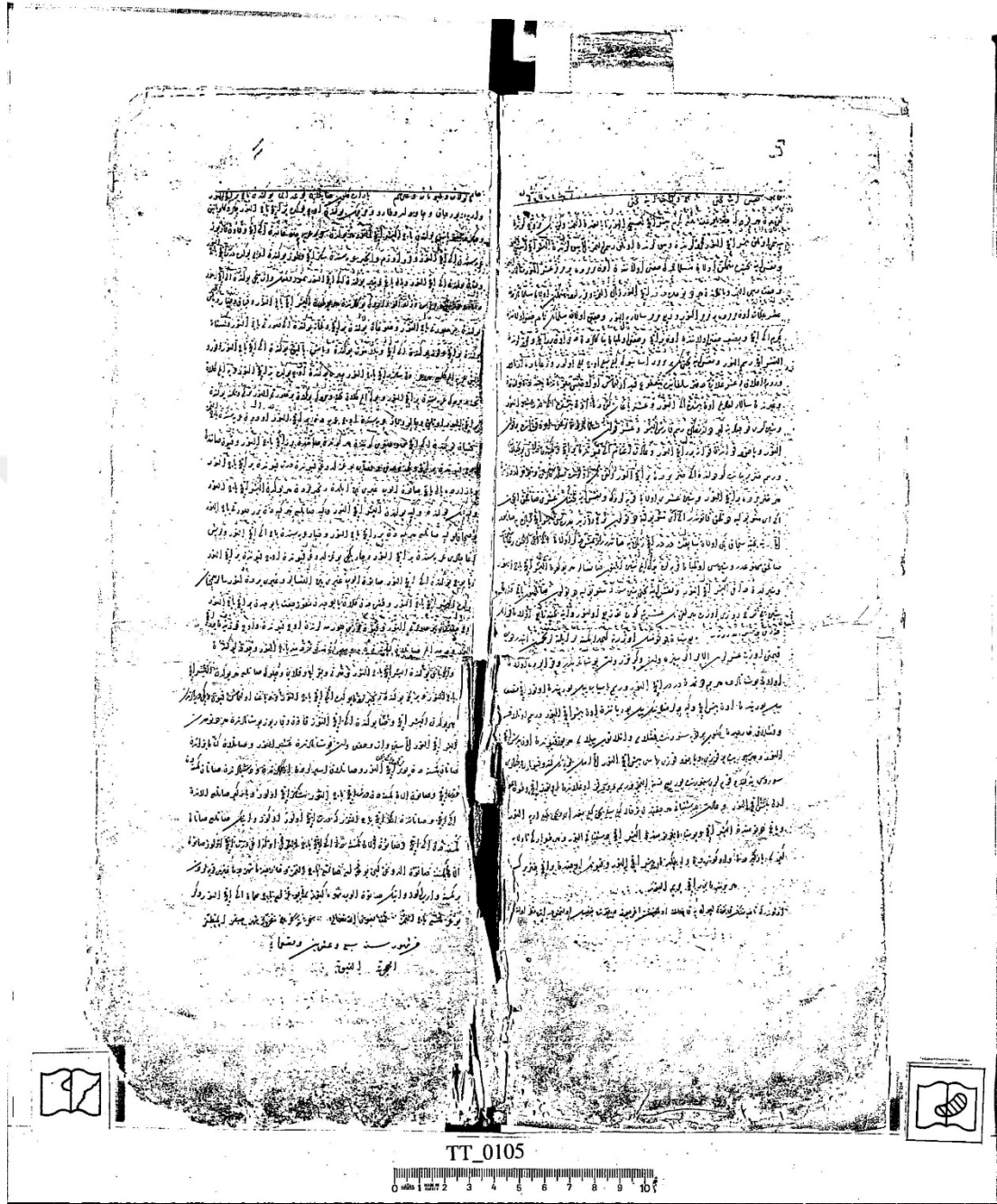
Kâtib Çelebi'nin eserinde yer alan İnebahtı Limanı tasvirli bir minyatür

Kaynak: Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr Fi Esfâri'l-Bihâr*, s. 514.

Ek 2.
1520 (h. 927) tarihli İnebahtı Sancağı Kanunnâmesi

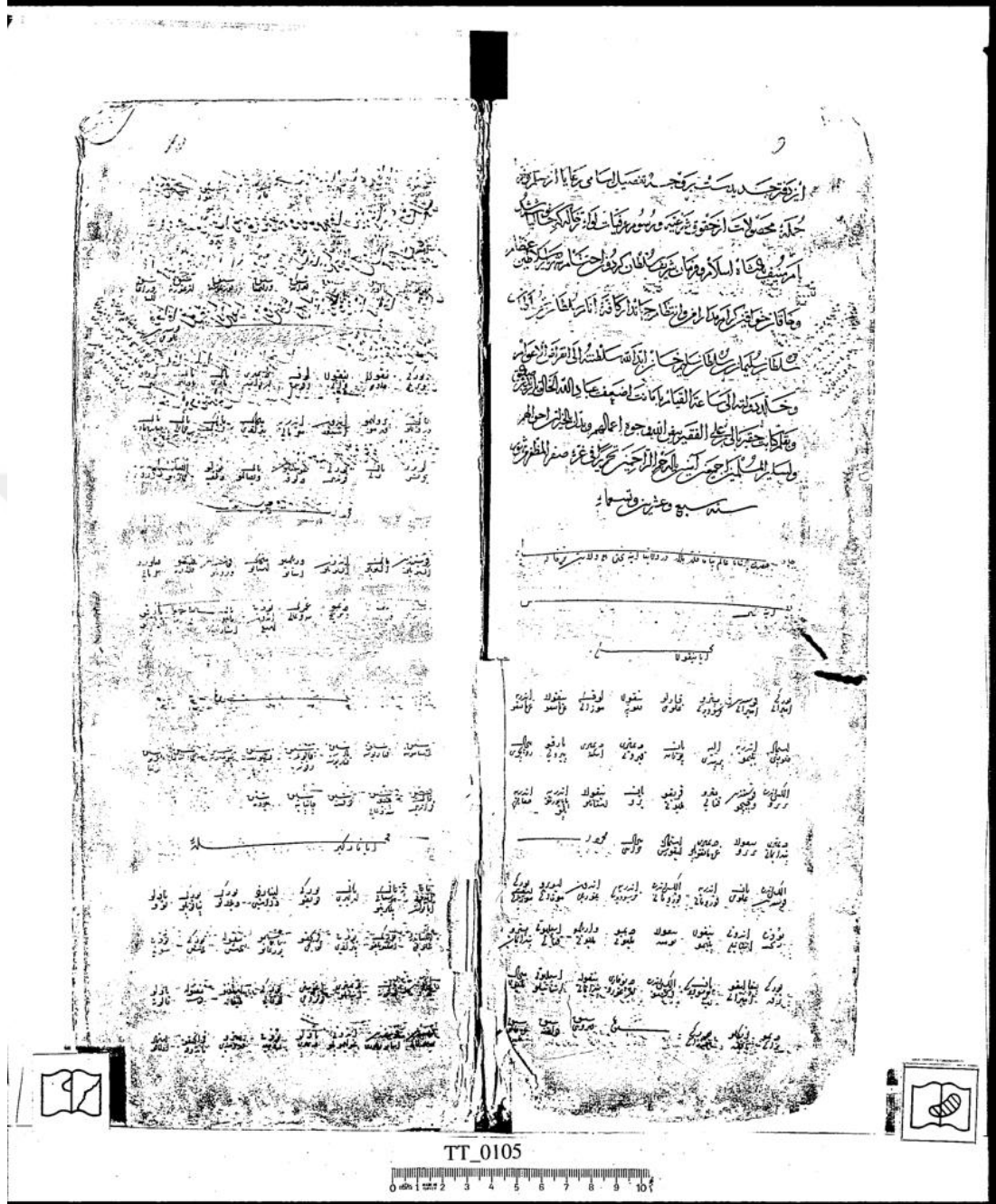
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

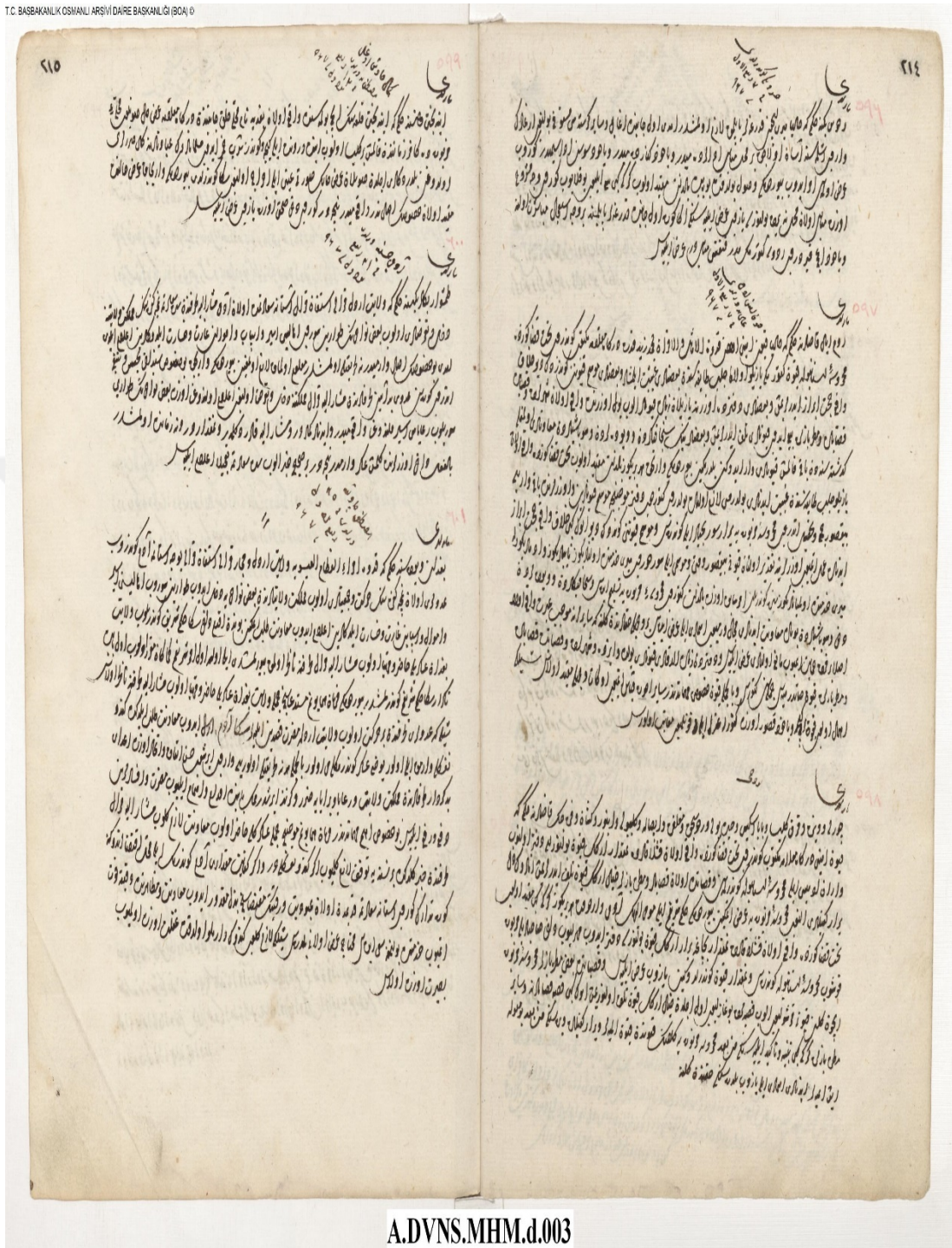
Kaynak: BOA. TT. Def. No. 105, h. 927,

Ek 3.

1520 yılında İnebahtı'nın Aya Nikola Mahallesi'nin demografik yapısını gösteren Tapu Tahrir kaydı

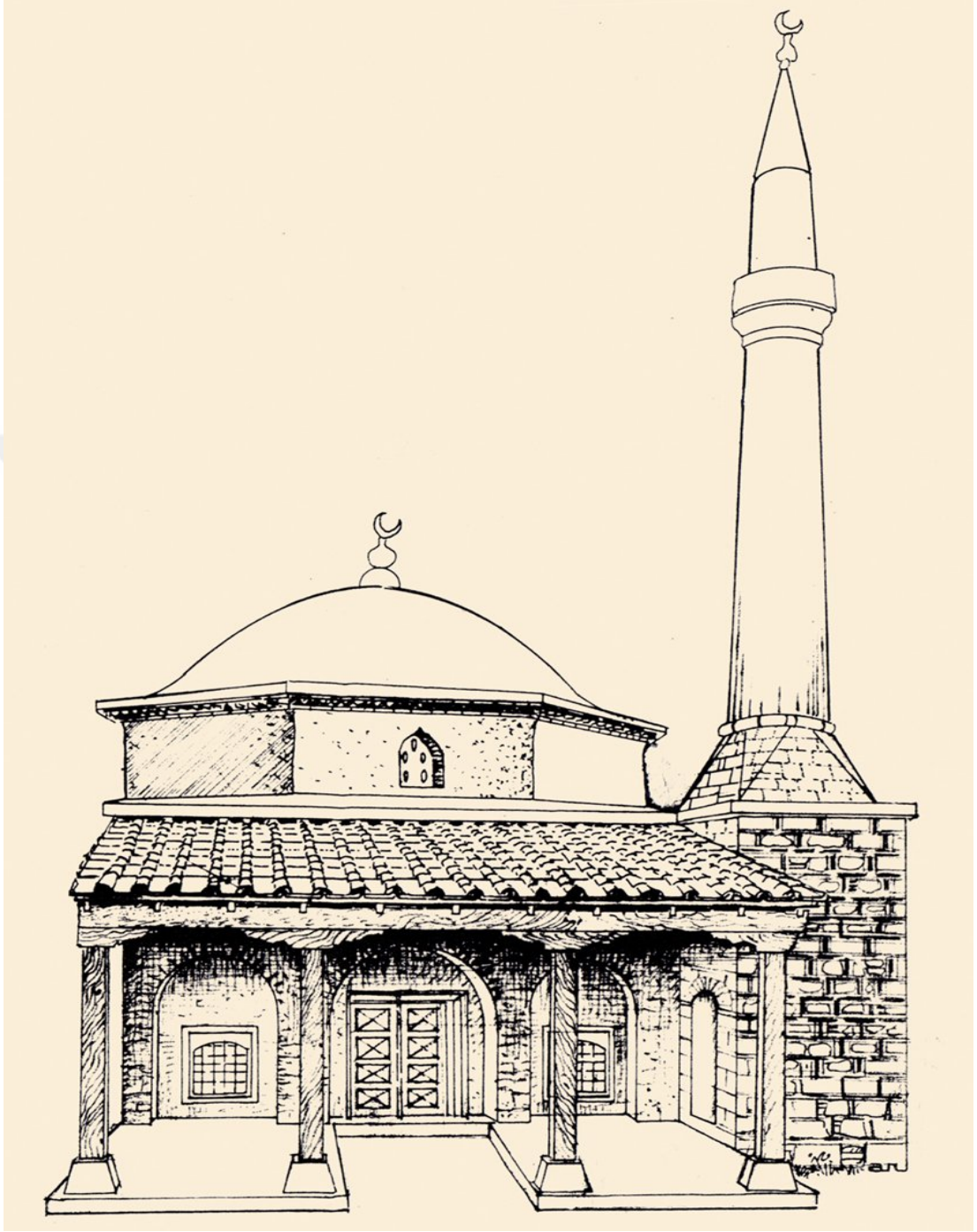
Kaynak: BOA. TT. Def. No. 105, h. 927,

A.DVNS.MHM.d.003

Ek 5.

Bâyezîd II döneminde İnebahtı’da inşa edilen caminin yerine XVIII. asırda tekrar yapılan caminin ön cephesini gösteren çizim

Kaynak: Kiel, “İnebahtı”, s. 286

Ek 6.

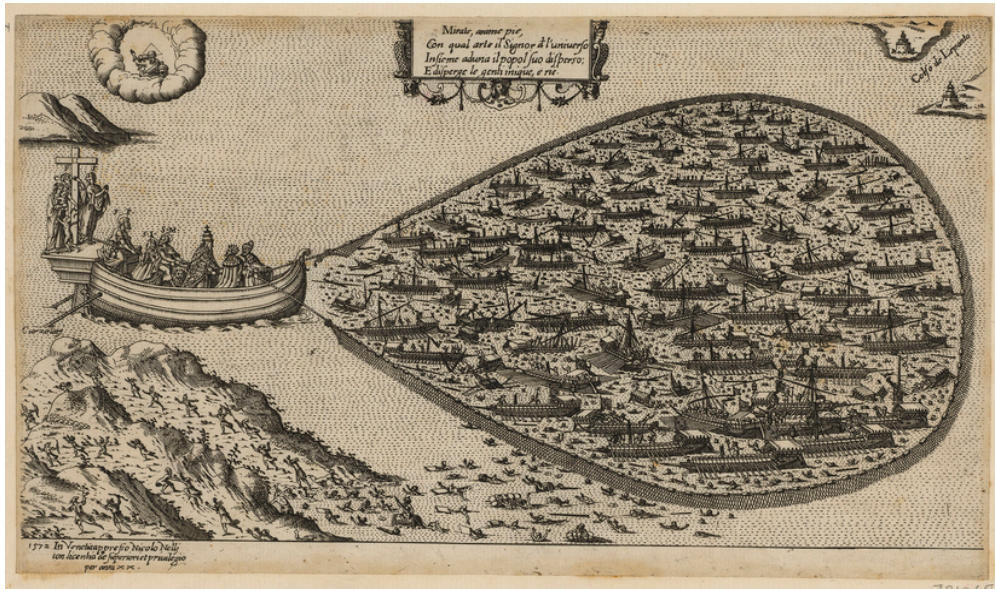
Kıbrıs Adası'nın fethinde Donanma-yı Hümâyûn kaptan-ı deryası olan Müezzinzade Ali Paşa'yı tasvir eden batı kaynaklı bir figür

Kaynak: <https://www.alamy.com/> (Erişim Tarihi: 19.05.2022).

Ek 7.

İnebahtı Deniz Muharebesi'nde Hristiyanların Türkler üzerindeki zaferinin alegorik bir temsili¹⁶⁷.

Kaynak: <https://militarymaps.rct.uk> (Erişim Tarihi: 22.05.2022).

¹⁶⁷ Küçük bir teknede Kutsal Birlik'in temsilcileri oturuyor: Papa, Charles V ve Venedik Doge, azizleriyle birlikte: St. Paul, St. John ve St Mark. Papa, Türk donanmasının yakalandığı bir balık ağını çekiyor ve bu, Papalık Devleti'nin Türklerin yenilgisinde oynadığı önemli rolü simgeliyor. Teknenin kıç tarafında *inanç*, *umut* ve *hayırseverliği* temsil eden üç kadın figürü duruyor: C, F ve S. üçgen bir hale ile Tanrı, sağ eliyle dalgalanıyor ve sol üstte açık dairesel bir buluttan bakıyor.

Ek 8.

Gustave Dore'nin 1571 İnebahtı Deniz Muharebesi'ni temsil eden gravürü

Kaynak: <https://www.wikiart.org/en/gustave-dore/battle-of-lepanto-in-1571-1877>
(Erişim Tarihi:22.05.2022)

DİZİN

A

Abdi Halife, 49
Abdüllatif bin Mehemmed, 54
Acemi Oğlanları, 40
Adriyatik, 9
Agrafta, 18
Ağrıboz, 16, 58
Ahmed Bey, 44, 45
Ahyolu, 26, 33
Aitolians, 50
Akdeniz, i
Akhalar, 50
Alanya, 33
Alba Dükü, 32
Alvise Manenti, 16
Anadolu, 52
Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa, 11, 45
Anapoli, 16
Andrea Doria, 28
Ankara, 4, 7, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 21, 25, 26, 33, 68, 69, 70, 71, 72, 73
Antalya, 16, 33
Antik Çağ, 50
Antonio Grimani, 13
Antonio Loredano, 9
Armeniyo, 14
Arnavud, 61
Arnavutluk, 9, 27, 49, 69
Astarhan Seferi, 22
Asya, 8
Atinalılar, 50
Avarin, 27
Avlonya, 27, 52
Ayamavra, 52, 58, 59, 60
Aydın, 25
Aydınnoğlu Umur Bey, 8
Aziz Mehmed Efendi Tekkesi, 54

B

Bâb-ı Germe-i İnebahtı, 54
Badracık, 18
Badracık Kazası, 56
Bağdiye Mahallesi, 55

Bahr-i Sefid, 15
Bahşılar, 27
Bâlî, 59
Ballı Kilise, 27
Ballıbadra, 51
Balyabadra, 27
Bar, 27
Barbaros Hayreddin Paşa, 18, 19
Batı Akdeniz, iv, 2, 20, 51, 52, 57
Bayezid II, i
Biga, 16, 25, 33
Bizans, 8
Boğazkesen Kalesi, 52
Bosna, 9
Bosna Eyaleti, 11
Budva, 27
Bulgaristan, 34, 49, 68
Burak Reis, 10

C

Cami-i Kebir, 46
Câmi-i Polad, 49
Canik, 25
Cervantes, 31
Cezayir, i, iii, 18, 19, 27, 31, 35
Cezayir-i Bahri Sefid Eyaleti, i
Colonna, 28

Ç

Çamlıca, 13
Çanakkale, 33
Çatalca, 18, 56
Çerkes Süleyman Reis, 58
Çetroz, 58
çift-hâne, 42
Çorum, 25

D

Dîvân-ı Hümâyûn, 4, 41
dizdar, 43, 44, 53
Doğu Akdeniz, 19, 21, 22, 25
Don Juan, 28, 31
Don Kişot, 31
Donanma-yı Hümayun, iii

Don-Volga Kanal Projesi, 22
Dorianlar, 50
Draç, 27
Dubrovnik, 26
Durak Bey, 45

E

Ebusuud Efendi, 54
Ege adaları, 9
Ege Denizi, 19
Eğriboz, 18, 26
ehl-i örf, 39, 40, 42
ehl-i şer', 39
ekinlü, 43
Enderun, 40
Epirus, 8
Ermiye, 58
Evliya Çelebi, 45, 49, 53, 68

F

Fenar, 56
Fethiye Camii, 46
Fransa, 24, 36
Fransız Kralı IX. Charles, 24

G

Gabor Agoston, 36
Gelibolu, 12, 18, 33
Gemlik, 33
Gerniye, 16
Girit, 16, 21, 25, 27, 72
Gomanice, 27
Grimani, 13

H

Haçlı donanmaları, i
Haçlı Seferi, iii
Hadım Süleyman Paşa, 9
Hadîdî, 14
Hamza Bey, 53
harac ağası, 45
Hayreddin Çavuş, 49
Hazine-i Amire, 15
Hersekzâde Ahmet Paşa, 11
Hızır-ı Seferihisarı, 53
Holomiç, 13

I

I. Selim, 19, 21
II. Bâyezîd, i, 1, 3, 5, 10, 11, 15, 45, 51, 54
II. Mehmed, i, iii, 8, 11, 19, 62, 64

İ

İlbasan, 52, 57
İnebahtı, v, i, iii, iv, 1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 78
İnebahtı Boğazı, 13
İnebahtı Deniz Muharebesi, i, iii, iv, 2, 3, 5, 20, 24, 26, 28, 29, 31, 32, 35, 36, 37, 63
İnebahtı Kalesi, 9
İnebahtı Körfezi, iii
İnebahtı Limanı, 14
İnebahtı Seferi, 11
İnebahtı şehri, 14
İskender, 49
İskender Bey, 11
İskender Paşa, 11
İskenderiye Valisi Mehmed Şolak, 28
İspanya Krallığı, 20
İspanyollar, 3, 19
İstanbul, 7, 8, 10, 11, 12, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 29, 31, 33, 44, 49, 55, 60, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73
İyon Denizi, 7, 16, 62
İzdin, 56
İzmit, 10, 33
İznik, 8

J

Jan Kastriyota, 11

K

Kaptan-ı Derya Müezzinzade Ali Paşa, 28
kapudan ağa, 45
Kara Ali Bey, 44

Kara Hasan, 12
Kara Hoca, 27
Karabaş Mehmed Efendi Tekkesi, 54
Karaferiye, 26
Karahisar-ı Şarki, 25
Karlı-ili, 16
Kâtip Çelebi, 10
Kavala, 16
Kefalonya, 25, 27
Kemal Reis, 10
Kerpiniş, 18
Kıbrıs, i, 1
Kıbrıs Adası, 22, 63
Kıbrıs Krallığı, 23
Kilidü'l-bahr Kalesi, 12
Kitab-ı Bahriye, 15
Kocaeli, 16
Kolos İskelesi, 26
Konstantin Paleologos, 51
Korfu, 13, 14, 25, 27, 28, 36
Korfu Adası, 13
Korint Körfezi, iv, 7, 62
Koritos, 52
Koron, 17, 52
Kuzey Afrika, 19, 20, 21, 22, 24, 27
Küçük Davut Paşa, 12

L

Lepanto, 2, 9
liman ağası, 45
Lokrililer, 50
Loredano, 13

M

Macaristan, 24
Macaristan Kralı II. Maximilian, 24
Magosa, 16
Mağosa, 23
Makedonlar, 50
Malta Seferi, 58
Manya, 27
Mare Nostrum, 8
Matrakçı Nasuh, 13
Mehmed Efendi Tekkesi, 54
Mehmed II, i
Memlûk, 11
Memlükler, 21
Menteşe, 16

Mercantonio Bragadin, 24
Messenliler, 50
Messina, 28
Mısır Seferi, 19
Midilli, 16
Mihayliç Kadısı, 25
Milano, 11
Mîrî arazi, 42
Modon, 16
Mora, 7, 9, 11, 12, 25, 28, 31, 43, 44, 50, 51, 58, 60
Mora Despotu, 51
Moton, 5, 11, 17, 51, 68
Moton Kalesi, 17
muhtesib ağası, 45
Mustafa Bey, 44
Mustafa Paşa, 11, 45
mutemed başı, 45
Müezzinzâde Ali Paşa, 23, 29

N

Nafpaktos, 7
Nahçıvan Seferi, 57
nakibü'l-eşraf, 45
Napoli, 11
Navarin, 17
Navpaktos, 54
Niğbolu, 25
Nikopolis, 8
nîm-çift, 43
Nova, 27

O

Ohri, 28
Osman Şah Bey, 44

P

Pargalı İbrahim Paşa, 19
Parmaksız Hacı Mescidi, 53
Patras, 51
Peloponez Savaşı, 50
Pertev Paşa, 25, 27, 29, 31
Perviz, 59
Pharmaki Caddesi, 50
Pigadiye, 49
Pigadya, 54
Piri Reis, 7

Preveze, 20, 27, 31, 58

R

raiyye/raiyyet, 42
reâyâ, 39, 40, 42, 43, 44
Rigani Dağı, 49
Rodos, 14, 18, 19, 21, 23, 25, 33
Roma, 8, 24, 62
Roma İmparatorluğu, 50, 62

S

Sakarya, 33
Sakız, 16
Sakız Adası, 26
Salina, 18
Samakov, 34
Saruhan, 25
Sazana, 27
Sebastian Veniero, 29
Selanik, 25, 44
Selim I, 19, 21
Serenissima, 17
Serenissima Armadası, 17
Sığla, 16, 25, 45
Sırbistan, 9
Sicilya, 8
Sinop, 10, 25, 33
Sinop Kadısı, 25
Sinoplu Safâyî, 5
sipahi kethüdası, 45
Siroz, 56
Sobot, 27
Sokullu Mehmed Paşa, 22, 32, 36
subaşı, 18, 44
Sultan Bayezid-i Veli Fethiyye Camii, 53
Suriye, 8
Süleyman I, 18, 20

Ş

şehir kethüdası, 45
şehir naibi, 45
şehir subaşı, 45
Şeyh Küçük Mehmed Efendi, 54
Şeyh Ömer Efendi Tekkesi, 54

T

Teselya, 12
Thebans, 50
Tırhala, iii, 1, 11, 16, 26, 46, 47, 48, 60, 62
Tırhala Sancağı, iii
Tırhala Sancağı Kanunnamesi, 47
Tokat Kadısı, 35
Trablusgarp Beylerbeyi Câfer Paşa, 26, 29
Tuhfetü'l kibar fi esfâri'l-bihâr, 10
Turahanoğlu Ömer Bey, 11
Turhan Bey, 44, 55, 56, 57

U

Uluç Ali Paşa, 26, 27, 28, 29, 32, 35, 36, 38
Umur Bey, 8

Ü

Ülgün, 27
Üsküdar, 58

V

Venedik Cumhuriyeti, 8
Venedik donanması, 15

Y

Yahudi, 47
Yakub Paşa, 17
Yenice-i Vardar, 11
yeniçeri serdari, 45
Yenişehir Bezzazistanı, 57
Yunanistan, 7

Z

Zadar, 27
Zaklise, 27
Zenta Adası, 37
Zoano Mori, 15
Zonşiyo/Sapienza, 12
Ναύπακτος, 7

ÖZGEÇMİŞ

(Şahin ŞANAL)

1992 yılında Hatay'ın Antakya İlçesi'nde doğdu. İlköğrenimini Antakya ilçesindeki Hayrettin Özkan İlkokulu'nda, 2005 yılında tamamladı. 2005 yılında başladığı Yüksel-Kemal Behzatoğlu Anadolu Lisesi'nden 2009 yılında mezun oldu. 2015 yılında Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nü kazandı ve 2019 yılında mezun oldu. 2020 yılında Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'nda okumaya başladı.

e-mail: hyperboreanus@gmail.com

